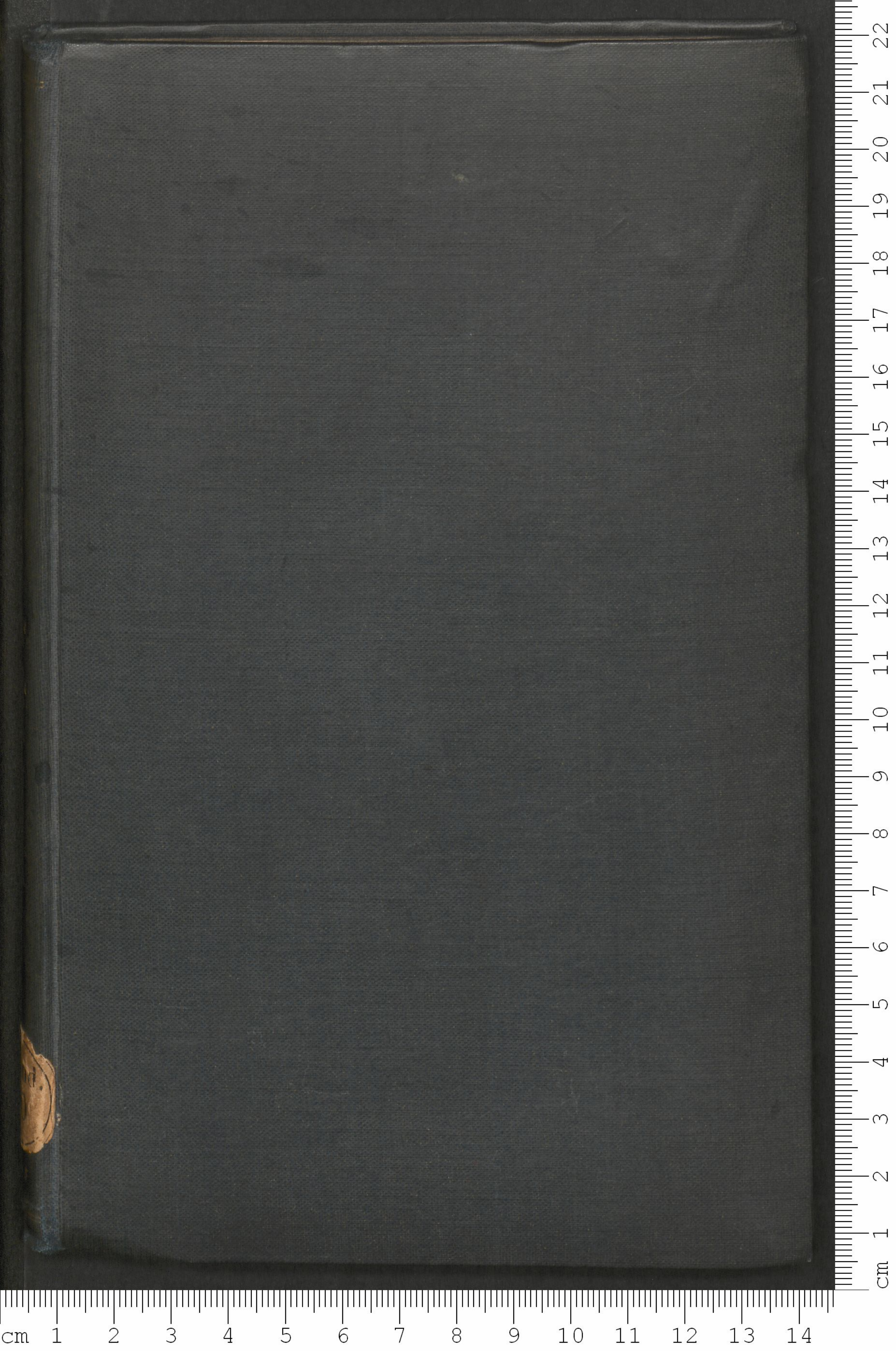
Lehmann. Norge og Nordmændene

1865

og Nordmændene.

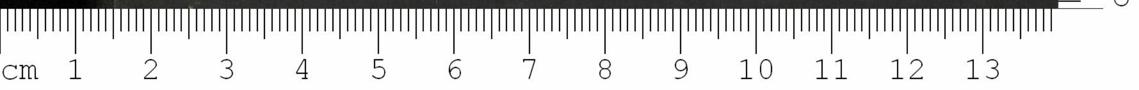
1864 og 1865.

Orla Lehmann.

Kjøbenhavn.

Norge og Nordmændene.

Reiseerindringer

fra

1836 og 1865.

Af

Orla Lehmann.

Andet Oplag.

Kjøbenhavn.

Forlagt af G. E. C. Gad.

Thieles Bogtrykkeri.

1865.

Kjære Schweigaard.

Naar dette lille Skrift udkommer, kan det ikke længere blive nogen Hemmelighed, hvor høit jeg skatter Dig og hvor kjær Du er mig. Tillad mig da — paa Gammelmands Viis — at tilegne Dig samme, og tillige at bede Dig derigjennem at modtage Udtrykket for min varme Kjærlighed til Norge og Nordmændene, hvoraf det er fremgaaet og hvorom jeg haaber at det vil vidne.

Disse Blade ere nedskrevne i den Tanke, at de først skulde see Dagens Lys efter min Død, tilligemed andre Optegnelser, ved hvilke jeg søger at udfylde min nuværende overflødige Fritid. Men under Arbeidets Udførelse var baade dets Indhold og Omfang voxet udover min oprindelige Plan, og det blev mig nu klart, at om det end kan være hensigtsmæssigt at vente til man kan henvende Talen til de Efterlevende, naar man beretter, hvad man selv har oplevet eller hvori man selv har deeltaget, saa gjælder dette ikke, hvor Fortællingen for en stor Deel maa blive en Fremstilling paa anden Haand — ikke historisk Kilde, men i det Høieste et historisk Forarbeide. Jeg har derfor besluttet mig til strax at lade det udkomme, idet jeg haaber, at det vil kunne gjøre Nytte.

Det er naturligviis ikke for Nordmænd det er bestemt. Maaskee kan det interessere ogsaa dem at see, hvorledes deres Tilstande have viist sig for en Betragtning udenfra, fordi Afstanden i Rummet kan have samme Virkning, som Afstanden i Tiden — at lette Oversigten. Men lære kunne de ikke deraf. Derimod troer jeg, at dette lille Skrift for danske Læsere kan være en Haandsrækning til at vedligeholde det for-

trolige Kjendskab til Norge, som den politiske Adskillelse ikke bør afbryde. Skulle vi for Alvor samarbeide for en fælles Fremtid, da maae vi ikke blive fremmede for hinanden; men der kan saa let „groe Græs paa den Vei, som ikke betrædes“. Dette er for mig Hovedsagen: at give et Bidrag til at vi — i Smaat, som i Stort — følge med og vide Besked med hinanden.

Men ogsaa i politisk Henseende vil Betragtningen af Norges Udvikling kunne være gavnlig. Lykken har været Eder saa god, at I ikke blot have faaet en Menneskealders Forspring for os, men at tillige den indre Gjæring, hvorigjennem den nye Tingenes Orden skulde vinde Klarhed og Styrke, har kunnet foregaae i en af alle ydre Forviklinger uforstyrret Ro. Den Lykke har ikke været os forundt. Men ligesom den norske Grundlov var det Banner, hvorunder vi i Danmark have efterstræbt og tilsidst opnaaet et lignende Gode, saaledes er Norges constitutionelle Historie, og navnlig den Krisis, til hvilken jeg i 1836 var Vidne, fuld af Belæring for os. Man vil i disse Blade ikke finde nogen Jevnførelse med vore tilsvarende Forhold; men Sammenligningen vil af sig selv overalt paanøde sig den kyndige Læser. Den vil for ham være rig, ikke blot paa Advarsel, men ogsaa paa Opmuntring; thi Betragtningen af Norge kan kun styrke Kjærligheden og Tilliden til den folkelige Frihed.

Kjøbenhavn d. 15de October 1865.

Orla Lehmann.

Indhold.

Norge 1836.

Norge 1865.

Norge 1836.

Tilstandene.

I 1836 gjorde jeg en Reise paa nogle Maaneder til Norge, under Forhold, som vare meget gunstige for mit Ønske at lære Landet og Folket at kjende. Hiin Tid betegner et saa interessant Vendepunkt i dets sociale og politiske Liv, at det ikke vil savne Interesse, dersom det maatte lykkes mig at give et nogenlunde anskueligt Billede af de daværende Tilstande og Tildragelser. De ere velskikkede til at kaste Lys over den foregaaende Tid, af hvilken de fremgik, og til at lette Forstaaelsen af den paafølgende Udvikling. Jeg vil derfor forsøge paa at udvide mine Reiseminder til en noget almindeligere Fremstilling af hiin Tid og dens handlende Personer, hvorved jeg naturligviis vil opfriske mine Erindringer og fuldstændiggjøre mine Iagttagelser ved hvad der senere er fremkommet om de her omhandlede Forhold.

Naar jeg har betegnet den Tid, paa hvilken jeg gjæstede Norge, som et vigtigt Vendepunkt i dets nyere Historie, saa er det, fordi Conseqventserne af den i 1814 foregaaende store Omvæltning først da klarligen fremtraadte. Norges Adskillelse fra Danmark var nemlig Omstændighedernes, ikke Folkets Værk. Den gamle Forening havde været saa inderlig, at det snarere var af geographiske, end af statsretlige Grunde, at Norge vedblivende betragtedes som et eget Rige, medens omvendt

Nordmændene indtoge en meget betydende Plads ikke blot i den fælles Literatur, men ogsaa i den fælles Statsstyrelse. Navnlig havde de i Slutningen af forrige Aarhundrede havt en saa rundelig Andeel i den lykkelige Periode, der gik forud for den paafølgende Trængselstid, at Forbindelsen mellem „Tvillingrigerne" ingensinde havde havt et fastere Grundlag ikke blot i den offentlige Ret, men ogsaa i det norske Folks Kjærlighed. Ganske vist havde den friere aandige Bevægelse, der rørte sig i hele Europa, ogsaa hos Nordmændene fremkaldt et naturligt — forøvrigt ogsaa af mange Danske understøttet — Ønske om enkelte selvstændige Indretninger, saasom om et eget Universitet; men der var ingen Tanke om en administrativ og judiciel Adskillelse, endsige da om en politisk Løsrivelse. Da senere den dansk-norske Stat reves ind i den continentale Politik, og da Krigen med England ikke blot ødelagde Norges Handel og Skibsfart, men endog afbrød ethvert Samqvem med Danmark og bragte det norske Folk til Randen af Hungersnød, da kom denne Statsforbindelses Brøst vistnok for Dagen. Den blev saa iøinefaldende, at den maatte aabne Manges Øine for den Sandhed, at Nordens Forening kun da kan være fast og frugtbringende, naar den omfatter alle tre nordiske Riger. Men skjøndt Folkets Lidelser naturligviis noget havde svækket Kjærligheden til den Forening, hvori det ikke uden Føie saae deres Aarsag, og skjøndt senere fremmede Intriger søgte at blande sig i Sagen, var det gamle Baand dog saa fast, at deres Tal kun var ringe, som ikke af et oprigtigt Hjerte sørgede, da det blev sønderrevet. Hvad større Beviis herfor kan der vel tænkes, end Rigsforsamlingen paa Eidsvold? Selv efterat den fælles Konge, uden nogen Skyld fra Nordmændenes Side, havde fraskrevet sig al Ret til dette Rige, og selv efterat det hele forbundne Europa havde overdraget det til Sverige, hvis Hær under en stor Feltherre var paa Veien mod det værgeløse Norge, — selv da var det

i Rigsforsamlingen kun et ringe Mindretal, som vilde underkaste sig, medens det store Fleertal med en Iver, som netop Haabløsheden gjorde dobbelt talende, stræbte at vedligeholde Udsigten til en Gjenforening, skjøndt naturligviis under forandrede Vilkaar. Det er muligt, at enkelte fremsynede Mænd alt tidligere have forudseet, hvad der vilde komme; — men saameget staaer fast, at Norges ydre Selvstændighed og indre Frihed ikke var Frugten af langvarige og møisommelige Bestræbelser, ved hvilke deres Grunde og Formaal vare gaaede over i den almindelige Bevidsthed. De kom som en Himlens Naadesgave, og hvor høit man end maae skatte det Fædrelandssind og det Mod, hvormed enkelte ledende Mænd grebe og benyttede Øieblikkets Gunst, og hvor meget man end maa paaskjønne den Understøttelse, som disse patriotiske Bestræbelser fandt baade hos den danske og den svenske Kronprinds*), saa er det dog en historisk Kjendsgjerning, at det norske Folk i sin Heelhed uden Anstrængelse og uden Offre

---

*) For Carl Johans Vedkommende er dette nu almindeligen anerkjendt — og han har da heller ikke forsømt nogen Leilighed til selv at minde derom. Men ogsaa for Prinds Christians Vedkommende er det sandt, og det er kun ligefrem Retfærdighed at indrømme og at ihukomme det, om end hans senere Færd som Konge i Danmark er skikket til at bringe det i Forglemmelse. Norges Uafhængigheds og Friheds Værk vilde neppe være kommet istand, dersom ikke han havde stillet sig i Spidsen for samme, med den grundfæstede Myndighed, hvis Repræsentant han var, og det vilde neppe være blevet anerkjendt af Bernadotte, dersom han ikke havde forefundet det som en fuldendt Kjendsgjerning. Der kan tvistes om, hvorvidt det var dynastisk Egennytte og ungdommelig Forfængelighed, eller virkeligt Frisind og Statskløgt, som bestemte Prindsens Færd; men jeg troer ikke det kan benægtes, at han var den eneste Mand i Norge, som kunde samle hele Folket til eendrægtig og ordnet Samvirken, og at den Raskhed og Resignation, hvormed han gjorde det, har en væsentlig Andeel i Norges Lykke.

— ja næsten uden at vide eller ville det — har opnaaet, hvad andre Folk kun have vundet ved et langt Martyriums sure Strid og gjennem Strømme af Blod. Intet Under derfor, at den Omvæltning, som fra en Provinds forvandlede Norge til et selvstændigt Rige, og som uden Forberedelse eller Overgang førte det norske Folk ligefra den stærkest formulerede og meest ubestridte Enevælde ind i en væsentligen paa Folkesouveraineteten bygget, demokratisk Frihed, gik saa forunderligen stille af, som om intet var foregaaet. Det norske Folk var for en Tid fuldt op beskjæftiget med selv at komme til Kræfter efter den lange Krigstilstands Udtømmelse, og med efterhaanden at forskaffe sig de nødvendigste Betingelser for en selvstændig Statstilværelse. Dette skete — tildeels under Ledelse af de fra Enevælden nedarvede Embedsmænd — i en lydløs Ubemærkethed, som Landets affides Beliggenhed og den almindelige europæiske Udmattelse i høi Grad begunstigede.

Men efterhaanden, som det grove Arbeide var gjort, og som den under de nye Forhold opvoxede Slægt kom til Bevidsthed og til Orde, maatte der nødvendigviis heri foregaae en Forandring. Det norske Folk, som i Oldtiden havde havt en egen og hæderfuld Historie, havde senere saa fuldstændig forliist sin Selvstændighed, at denne egentlig kun levede i Fortidens Minder og kun bares af dets uforgængelige Fjælde. Denne Erfaring maatte naturligen lede det til den Bestræbelse nu at udvikle den norske Nationalitet med al mulig Styrke, og at omgjærde den med alle de Forsvarsmidler, som det kunde skaffe tilveie. Men netop fordi Nordmændene ikke følte sig tilstrækkeligen trygge i deres Norskhed, vaagede de over den med ængstelig Skinsyge, og henvendte deres Opmærksomhed fortrinsviis paa alt det, som kunde betegne dens Særlighed, altsaa navnlig dens Modsætning til de Nationaliteter, med hvilke en Sammenblanding og Forvexling lettest var mulig, — den svenske og den danske. Derfor finde vi, at de uagtet

den politiske Forening med Sverige søgte at vedligeholde den antisvenske Stemning, der for dem, som for os, var en Arvelod fra de foregaaende Aarhundreders dynastiske Krige. Derfor antog deres Fædrelandskjærlighed nu en tidligere ukjendt antidansk Characteer, fordi de uagtet den politiske Adskillelse troede, at Faren for en aandig Overvældelse ligefuldt truede derfra. Netop fordi de i lange Tider havde været saa godt som forglemte og nu skulde indtage deres Plads i de selvstændige Nationers Række, uden at have vundet den ved nogen stor og iøinefaldende Bedrift, netop derfor samlede de sammen hvad de kunde opdrive af Adkomster — baade store og smaa. Netop fordi de havde Alverden mistænkt for at ville ignorere dem, netop derfor mældte de sig selv og fremviste disse Adkomster — itide og i utide. Og som det gik Nordmændene med deres Nationalitet, saa og med deres Frihed. En stor Revolution var foregaaet uden saa meget som en Emeute — ja uden saa meget som et Gadeopløb. Den gamle Tingenes Orden var skriinlagt, og der var i sammes Sted indtraadt en ny, men der var ingen Seirherrer og ingen Beseirede — jeg troer ikke, at der var skeet saa meget som en eneste Embedsafsættelse af politiske Grunde. Der var kommet et Storthing og der var kommet et Statsraad; men selve Folket var i Begyndelsen kun lidet berørt deraf. Gik de til Thinge, saa fandt de der de gamle Embedsmænd, som dømte efter de gamle Love og Rescripter; var der noget at foretage i de communale Anliggender, saa tyede de, som før, til deres Præster og Fattigforstandere, — kort sagt, den Revolution, som var foregaaet foroven, var ikke trængt ned i Folket, hverken i de daglige Forhold eller i Sindene. Men var dette ikke skeet forinden, saa maatte det skee bagefter. Dette følte den nye Slægt, som nu var opvoxet under den nye Grundlov. Den følte, at skulde Friheden indføres i det virkelige Liv, saa gjaldt det først og fremmest om at vække Bevidstheden derom

i Folkets Hjerter, — at skulde den folkelige Forfatning blive til en Sandhed, saa maatte Folket bringes til at elske og benytte den. Dette er den indre Tankegang, som mere og mere bemægtigede sig den nye Slægt; det er Grundaccorden i den nationale og politiske Bevægelse, som man maa fastholde, hvis man vil forstaae dens Eensidighed og dømme billigt om dens Udskeielser. Selv i Sagaerne finde vi mange Træk af norsk „Stormodighed“ (hvilket er en norsk Euphemisme for hvad vi kalde Overmod) og Traditionen derom levede f. Ex. i den seneste Tids patriotiske Viser. Hvor kan man da undre sig over, at den Slægt, der en skjøn Morgen vaagnede op som Ihændehaver af et eget Rige og af Verdens frieste Forfatning, berusede sig i Glæden over sin unge Selvstændighed og sin unge Frihed og — sin egen Fortræffelighed? Det var naturligt, og havde derfor en vis Berettigelse; men man seer let, at det ogsaa havde sin store Fare.

Det var især efter Julirevolutionen og under dens Paavirkning at disse Farer stærkt kom tilsyne. Den Selvtilfredshed, som i en naivere Tid og saalænge der væsentlig kun handledes om Skaaltaler og Drikkeviser, mere havde været morsom, end forargelig, antog nu hos Mange og stedse Flere af den yngre Slægt Characteren af en Selvforgudelse, for hvis Smitte selv den ældre Slægt ikke holdt sig fri. Den truede med i Selvstændighedens Navn at løsrive Nordmændene fra deres naturlige Sammenhæng med de skandinaviske Broderfolk, hvori deres egen Nationalitet først finder Styrke og Fylde, og i Folkelighedens Navn at føre Uvidenheden til et Herredømme, som, hvis det havde været muligt consequent at gjennemføre samme, maatte føre til Fordærvelse. Jeg har alt bemærket, at den nye Norskhed var intet mindre end nordisk. Forsaavidt nu dens Bersærkegang gik ud paa at vække og nære en fjendtlig Stemning mod de Svenske, var dette vistnok ikke den rette Vei til at opelske den nye Forenings Frugter,

men det kunde dog nogenlunde forklares af den Omstændighed, at Nordmændene ligeoverfor dem troede sig stædte i en Nødværgeskamp mod virkelige eller indbildte Farer for deres Selvstændighed og Ligeberettigelse. Vanskeligere bliver det derimod at forstaae, at dette Parti, som man har betegnet som „de norske Nordmænd," med samme Iver prædikede Uvillie mod de Danske, uagtet det her kun var det fælles Sprog og den fælles Literatur, altsaa deres eget Kjød og Blod, hvorimod de rasede. At de kaldte dette Sprog norsk, kunde naturligviis Ingen formene dem eller engang fortænke dem i. At de stræbte i de norske Bygdedialecter at finde et Middel til at rense og berige Fællessproget, er noget, hvorover vi Danske kun kunde glæde os, og Intet kunde have været os mere velkomment, end en ædel Kappestrid om hvem der herefter kunde tilføre Fællesliteraturen de rigeste og værdifuldeste Bidrag. Det er af de Kampe, hvori den Beseirede vinder lige saa meget, som Seirherren. Kjendsgjerning er det imidlertid, at de, som i lang Tid temmelig uimodsagt havde ført det store Ord, søgte at opægge den offentlige Mening baade mod „Jute og Gøte." Saaledes hedder det i den norske Marseillaise:

„Op at kjæmpe, I brave Normanner!
Op til Kamp hver Norriges Geist!
Jydske Sprogherrers Pennefjærsbanner
Har sig frækt i vort Fædreland reist.
Hører I Knaldet af Fjendens Kanoner —
Disse Røster fra Herthadals Lund?
Snart myrder han i Eders Mund
Hvert et Ord, hvori Norge gjentoner.
Til Vaaben! Pennen grib!
Det Aandens Glavind slib!
Flyv, norske Geist! Dit Vingeslag
Skal slaae det Aag i Ovag."

Hvad der ikke lidet forhøier det Interessante ved dette Kampraab, der paa Marseillaisens mægtige Vinger svinger sig op over Dovre, for at kalde alle „brave Normanner" til — en

Pennefeide mod det danske Sprog, er den Omstændighed at det selv, paa „Geisten“ nær, er skrevet paa Dansk — altsaa netop i „det Pludder, som vil forvanske Kraftens klingende Metallyd til Trældommens læspende Pjat.“ Som bekjendt, have de faa indfødte Danske, der 1814 forbleve i Norge, viist sig som gode Nordmænd, og om en senere dansk Indvandring har man aldrig erfaret Noget. Desuagtet udraaber den anførte Krigssang:

„Hvad vil disse sjællandske Sværme?
Disse Bander af Trælle fra Thye?“

og Partiets daværende Hovedorgan, „Folkebladet,“ er saa forskrækket derover, at det foreslaaer, at „de indtrængende Danske bør angives særskilt i Folketalslisterne, ligesom man gjør med Jøderne i Polen og med Zigeunerne i Ungarn.“ Var Raadet blevet fulgt, vilde det sikkert have viist sig, at det nærmest var de danske Skuespillere, som Theatret i Christiania havde antaget, mod hvilke de „brave Normanner“ skulde „slibe deres Penne“; thi Parolen lyder saaledes: „Norske Skuespillere! Norske Stykker! Norsk Musik! Norsk Theater i Norges Hovedstad! Bort med Jyderne! Sprogfordærverne, Smagfordærverne, Vagabonderne Fanden i Vold!“ Og hvilken Skjæbne vilde disse ulykkelige Væsner i saa Tilfælde gaae imøde? Det seer man af det nævnte Folkeblad, som til Efterretningen om en i Sjælland udbrudt, farlig Epidemi, føier den Bemærkning „Altsaa ikke alene Sjælene, men ogsaa Kroppene forraadne under Enevældet.“ Det var især hos Bønderne, i deres Tankegang og Talemaader, deres Sæder og Attraaer, at „det unge Norge“ søgte Modgiften mod al den fremmede Cultur, som havde undergravet „gamle Norges“ Kæmpeaand. „Mellem Fjeldene boer Israel, men Fremmede og Filistre i Ascalon og Gaza paa Kysten.“ Derfor skulde man klæde sig, som Bønderne, i Vadmel og Hvergarn. I Statuterne for en den 17. Mai 1833 stiftet Forening er dette bragt

i Lovsform: „Mænd og Qvinder skulle herefter kun gaae i hjemmevirkede Tøier; Ingen maa kjøbe Silkebaand, Bomuldsstrømper, kostbare Kamme, udenlandske Knapper. Dog have Mændene Tilladelse til at kjøbe Kaliko til Halskraver.“ Derfor skulde man ogsaa leve som Bønderne. Skildringen af en ideal Odelsbonde, der opstilles som et Mønster for alle Nordmænd, ender med, at Døttrene bringe Punsch. „Viid da, at den Punsch, de vakkre Piger opvartede med, var lavet af fuldkommen reen, norsk Kornspiritus.“ Dette var Idealet; men Virkeligheden naaer det aldrig. Den var ikke fuselfri — den norske Spiritus, hvori denne Skole berusede sig, som ansaae Sædernes Raahed som Beviis paa Kraft, og Sprogets Grovhed som en Prøve paa Oprigtighed. Men Bønderne syntes godt om at lovprises som „Odins odelsbaarne Efterkommere.“ Det har til alle Tider været Demagogernes Skik at bole med den plebejiske Aands onde Instinkter, og ved en løsagtig Omgang med Sandheden at smigre den Mistænksomhed mod en høiere Dannelse og Misundelse mod bedre Kaar, for hvilke Almuen har saa ondt ved at frigjøre sig. Dette Demagogi blev drevet med en hensynsløs Fripostighed. Jeg har ovenfor givet et Par Prøver af „Folkebladet“, som en Tid lang var meget udbredt blandt Bønderne. En langt betydeligere og varigere Indflydelse opnaaede „Statsborgeren“, som redigeredes af „en halvstuderet Røver, der havde en vis Færdighed i den journalistiske Thingstudestiil“, ved Navn Soelvold, indtil denne i 1835 blev dømt paa sine tre Mark. I sit Program havde han givet det Løfte „uafbrudt at efterspore Magtmenneskernes grundlovstridige og egenmægtige Handlinger“, og han holdt det saa godt, at en af hans Medarbeidere i selve Bladet kunde fortælle: „Statsborgeren tager sig en Skraa, spytter fra den ene Væg til den anden, og siger: Saaledes vil jeg have det! Dette Sidste er meest nationalt — derfor sender jeg mine

Anmærkninger til Statsborgeren". Dette Portrait er lige saa sandt, som oprigtigt, og faaer Betydning ved den overordentlige Udbredelse og Indflydelse, Bladet havde overalt i Landdistricterne. Dets Feltraab var: „Frem Bondemænd, Odelsmænd, Hædersmænd alle til Hobe!" Det blev ikke ubesvaret. Det hedder saaledes i et Opraab, som „flere Valgmænd i Gudbrandsdalen" udstædte i 1832: „Alt begynde de norske Odelsmænd at føle den Rang, de indtage i Samfundet, og den Kraft, hvoraf de ere i Besiddelse. Enevældens Gjengangere! Norges Aristokrater! Alt lyder det hule, fjærne Drøn, som varslende bebuder Eders sidste Time." Disse Citater maae være tilstrækkelige til at vise, hvilke hæslige Karrikaturer den i sin Kilde saa ædle Kjærlighed til Fædreland og Frihed og til det menige Folk havde født af sig. Al denne Raahed og alt dette Skryderi, som saa længe havde huseret, var saa meget betænkeligere, som den demokratiske Grundlov aabnede Demagogiet en saa viid Tumleplads og fristende Adgang til Magt*).

Den bedste Typus og anerkjendte Ordfører for denne Retning var Henrik Wergeland. Hans Bedstefader, en Bondesøn fra Sogn, som efter et meget omtumlet Liv forsvandt i — Portugal, skildres som „et uroligt Hoved" og som „en underlig Skrue, fuld af alskens Projecter". Hans Fader havde fra en forladt Hyrdedrengs ydmyge Stilling arbeidet sig frem til at blive Provst, og havde ved sit Had til Danmark

---

*) De ovenstaaende loca probantia, hvis Tal letteligen kunde forøges til en hvilkensomhelst Størrelse, ere for en stor Deel laante fra et Skrift af den ansete Literat H. Lassen, hvis Sympathier tilhøre den her skildrede Retning, skjøndt ikke dens Udskeielser. Jeg anfører dette som et Beviis paa, hvor fuldstændigen Nordmændene selv ere komne ud over det Standpunkt, som i Folkenes Liv svarer til de mindre tiltalende Fremtoninger, der imellem det 14de og 16de Aar pleier at komme tilsyne hos de enkelte Mennesker.

erhvervet sig en vis Navnkundighed*). Det Blod, der saaledes flød i stolten Henriks Aarer, hjælper til at forstaae hans Færd. Han var en enthusiastisk — man har endog kaldt det en „dithyrambisk" Natur, med en ikke ringe poetisk Begavelse, som røbede sig selv i hans monstrøse Ungdomsarbeide „Skabelsen, Mennesket og Messias"**), og hvoraf stundom

*) Han udgav 1816 et Skrift, hvis Aand fremlyser af dets Titel „Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge"; men det mødte strax i selve Norge den alvorligste Tilretteviisning (f. Ex. af Christian Magnus Falsen, og af den ansete theologiske Professor S. B. Hersleb, som udgav et „Beviis for at det fortjener hver retsindig Nordmands Uvillie og Foragt") og fandt i det Hele saa liden Billigelse, at Skriftet neppe har gjort stor Skade. Men paa Sønnens Opdragelse have den begavede Faders Anskuelser sikkert ikke havt nogen gavnlig Indflydelse.

**) Dette Digt paa ikke mindre end 726 Sider skrev han i sit 22de Aar paa noget over et halvt Aar, og det vidner saaledes i hvert Fald om stor Dristighed og en forbavsende Frembringelsesevne. Hans Modstandere erklærede det for „et Chaos, hvori Drager svømme". Selv kaldte han det „Menneskehedens Epos" og „Republikanernes Bibel", og da han ved Slutningen af sit Liv ved en gjennemseet, tildeels af det trondhjemske Videnskabsselskab bekostet, ny Udgave har betegnet det som sit Livs Hovedværk, og da endelig Nordmændene synes at være blevne enige om at betragte det som noget meget Beundringsværdigt — dog paa Betingelse af, at de blive fri for at læse det — saa vil jeg, som heller ikke har læst det, tilføie nogle Ord derom efter den ovennævnte Lassen, som særlig har helliget sig til Udgivelsen og Forherligelsen af Wergelands Skrifter. Hans Dom er, at det især i den første Deel indeholder smukke, stundom sublime Enkeltheder; men at det ved sin forfeilede Opfattelse af Historien, navnlig af den clasfiske Oldtid, og ved sine „Dynger af Smagløsheder", alt i alt er „et Misfoster, som maaskee ikke ti levende Mennesker have læst til Ende." Man bliver derfor unægteligen noget overrasket, naar Forfatteren opkaster det Spørgsmaal, hvilken Plads der tilkommer samme i „Verdensliteraturen", og besvarer dette derhen, at det ikke indeholder nye Ideer, men at det er det 18de Aarhundredes Deisme og navnlig den Rousseauske Philanthropi, som deri møder os, efterat disse Ideer forlængst havde

2*

pragtfulde Glimt frembryde selv gjennem hans værste Forvildelser. Men Ulykken var, at det hos ham Alt var Umiddelbar-

---

assat deres Indhold i den europæiske Culturs Historie. Ved disse Præmisser kommer han til den Slutning, „at det er Historiens Aand, som er tyet til Norge, for i Wergelands Digtning at nedskrive Aarhundredets poetiske Epilog". Jeg har, som bemærket, ikke læst Digtet og skal følgelig afholde mig fra enhver egen Dom. Men jeg tilstaaer, at jeg ikke fatter, hvad „Verdensliteraturen" og „Historiens Aand" kan have at skaffe med et Digt, hvis Indhold kun er „en gammel og for en Deel udlevet Verdensbetragtning", og som i formel Henseende er saa mangelfuldt, at det af selve dets seende Beundrer erklæres for et „Misfoster", og af alle dets troende Beundrere betragtes som usatteligt. Man vilde til Nød kunne tale om, at det 18de Aarhundredes Naturreligion tilsidst havde fundet et Tilflugtssted iblandt Norges simple Naturforhold, hvis den der havde slaaet Rod i Folket. Men som bekjendt er lige det Modsatte Tilfældet; der er maaskee intet Sted, hvor den selv i sine Velmagtsdage fandt mindre Indgang. Hvad der deraf importeredes fra Universitetet, visnede hurtigt bort, og ikke blot var og er den norske Kirke streng orthodox, men alle religiøse Bevægelser i selve Folkets Skjød gaae i den stik modsatte Retning. Det er derfor ikke til det norske Folk den tyede, men til Hr. Henrik Wergeland. Nu kan det for en blot literærhistorisk Betragtning have en vis Interesse at see en Yngling paa 22 Aar „debutere" med at „improvisere" det, hvormed Andre have endt: „en Apokalypse", som paatager sig at løse „Verdenshistoriens, Livets og Evighedens Gaader". Men efter den sagkyndige og velvillige Fortolkers egne Præmisser vilde jeg nærmest være kommet til den Slutning: at det 18de Aarhundredes philosophiske Ideer, efter andetsteds at have udspillet deres Rolle, i Norge fik fat i et umodent og „forfløient" ungt Menneske, og forledede hans usuldstændige Kundskaber og løse Tænkning til at sætte et Misfoster ind i Verden, som for den almindelige europæiske Cultur naturligviis er uden al Betydning, og som selv for den norske Localliteratur ikke kan have nogen mærkelig Betydning, siden det foruden Hr. H. Lassen kun har fundet høist 9 Læsere. Jeg har opholdt mig saa længe ved dette Punkt, for i et enkelt slaaende Exempel — thi dette Digt skal jo være Toppunktet af Wergelands digteriske Storhed og H. Lassen er den kyndigste af hans Bedømmere — at paavise den petitio principii, at

hed og Hastværk, og at ikke blot grundige Studier og alvorlig Selvkritik, men endog Tankens Korrecthed og Smagens Reenhed for ham fremstillede sig som Pedanterier, der kun sømmede sig for Smaafolk. Medens derfor hans Sind var idealistisk — som man vittigen har udtrykt det „bestandig paa Veien til den syvende Himmel", — var hans Liv meget jordisk, og skjøndt hans Phantasi var meget rig, var den dog mere varm end lysende. Selv hans dristigste Tilløb til det Ophøiede ere jevnlig dunkle indtil Meningsløshed, og synke ofte ned til det Platte eller endog Gemene. Men især har det skadet hans digteriske Virksomhed, at han betragtede og behandlede sin Muse — vel ikke som en Malkeko, men som en Trælqvinde i hans politiske Øiemeds Tjeneste. Derfor ere ikke blot hans Leilighedsdigte, men selv hans Friheds- og Fædrelandssange i den Grad tendentiøse, at de ideligen blive usande; derfor ere hans mangfoldige Epigrammer og hans Farcer, for hvilke han dog af en vis Undseelse gav sin „Halvbroder", Siful Sifadda Skylden, skrevne i den Slags lavkomiske Stiil, hvori det Lave er mere fremtrædende, end det Komiske. Selv hans bedste politiske Bedrift, Ophævelsen af Grundlovens urimelige Forbud imod Jødernes Bosættelse i Norge, er væsentligen fremmet ved Digte, som forresten ere smukke. Det var først mod Slutningen af hans Liv, da han var forladt og forstødt af Alverden, at han kom til den Erkjendelse, at han havde været Digter og intet andet, og nu samlede sine ved Modgangen luttrede Kræfter til nogle, selv i formel Henseende smukke Arbeider, f. Ex. Lodsen, og det er først efter hans

---

Wergeland er en saa mærkværdig Person, at han maa være ophøiet over de almindelige ethiske, logiske og æsthetiske Love, og et saa overordentligt Geni, at selv hans Feil og Synder ere forøgede Adkomster til Beundring. Naar saadant bliver Mode, er der Opfordring til derimod at gjøre alvorlig Indsigelse.

Død, der selv var omgiven af en vis poetisk Glorie*), at hans Digterry egentlig begyndte, om end Nordmændenes Trang til at opvise en Norskhedens Sanger og de Danskes Ulyst til at bestride deres ømtaalige Frænders Ønske derved er kommen ham tilgode. Jeg troer ikke, at man retfærdigviis kan sige mere til hans Priis, end Professor Monrad har gjort, naar han strax efter hans Død betegner ham som „en himmelsk Funke sænket i Bjergets mørke Skakt, en Aanders Konge lænket af en dæmonisk Magt". I hele den tidligere Deel af hans Liv var det efter hans eget Udsagn hans Ideal, at være en god norsk Borger, og det er da ogsaa hans statsborgerlige Virksomhed, hvormed jeg her nærmest har at gjøre. Ingen vil da kunne nægte, at Wergeland har været en vækkende og oplivende Suurdeig i Norges Udvikling; desto værre er der et stort „Men" i Hælene paa denne Anerkjendelse. Han havde en glødende Fædrelandskjærlighed; men dens sygelige Pathos forledede ham til at ville løsrive det lille Norge fra det øvrige Norden og i Grunden fra hele den ørige Verden. Han følte

*) Han døde ikke blot med fuldstændig Bevidsthed om hvad der forestod, men han baade nød og — besang sin egen Hedengang:

„Det Iisdrypps Rislen i min Barm
Og disse Stik af Ild?
Lad Døden kalde det sin Seir.
Det er min Himmels Foraarsveir,
Dens Vaarfrembrud — snart kold, snart varm —
Min Saligheds April."

I denne Himmel haabede han at gjenfinde den Hest, han havde redet som Dreng. „Din Moders Hjerte", siger han til sig selv, „vil frydes over din Fart paa Brunen; thi hun veed, at dit Hjerte fryder sig, naar du sprænger op ad Tordenens Bjerge eller over Lynildens Strømme." Der er unægtelig Flugt i dette Billede, som minder om de gamle Nordboers Valhal. Det er de „himmelske Tapeter", om hvilke Göthes Moder taler, som med Jordlivets Minder skulde beklæde de evige Boliger, i hvilke hun endog haabede at gjenfinde sin „Brudekjole".

varmt for den menige Mand, og hans Bestræbelse for ved Folkeskrifter og Folkebiblietheker at virke for hans Oplysning er al Ære værd; men lige saa vist er det, at svulstig Smiger ikke bliver mindre uskjøn og mindre skadelig, fordi den ikke er rettet til Fyrster, men til Bønder, og at en systematisk Forfølgelse af „Intelligentsens" Ret ikke bliver mere beføiet, fordi den udgaaer fra en intelligent Mand. Det er ikke Selvfølelse, men Hovmod, en saadan Forherligelse fremkalder hos Almuen, som ikke er mindre tilgængelig for Forførelse, end andre Mennesker*). Han elskede Friheden; men det var en ufrugtbar Kjærlighed, fordi den ikke var parret med den Dybde og Indsigt, som udkræves hos den, der vil stille sig i Spidsen for en alvorlig Livsudvikling. I hans eget Liv indviklede den ham i uværdige Optøier og piinlige Processer, og bragde ham mange Skuffelser paa hans lange Jagt efter et lille Præstekald. Hans Forfattervirksomhed som Frihedsprædikant ravede omkring i hule Fraser om Polen, Amerika o. s. v., eller den sugede Næring af en drillevoren Opposition, der ofte endog gjorde Ophævelser over en undladt Tappenstreg eller en ved Befordring forbigaaet Extraskriver. Hvor svag Wergelands Følelse for personlig Værdighed var, viste han blandt andet, ved efter den berygtede Soelvold at overtage Redactionen af det ovenfor skildrede Smudsblad „Statsborgeren". Jeg vil gjerne troe, at han ved dette ubesindige Skridt har tænkt sig at kunne hæve Bladet, men det viste sig, at dette ialtfald ikke lykkedes, og man vil ikke kunne vælte Ansvaret fra ham for det samvittiahedsløse Demagogi, som der dreves deels

*) Afguderiet med det hjemmegjorte Tøi gik saa vidt, at den Stella, som Wergeland besynger som det næsten væsenløse Ideal af sublim Qvindelighed og seraphisk Skjønhed — en Slags Beatrice — fremstilles i „Værkenskjole".

af ham selv, deels under hans Banner*). Uagtet Wergelands stadige Opposition mod Regjeringen udviklede der sig dog et næsten rørende Venskabsforhold mellem ham og Carl Johan, som endog tildeelte ham en aarlig Understøttelse af sin Civilliste. Om dette var af virkelig Sympathi mellem Gascogner- og Vikingeblodet eller af Beregning, veed jeg ikke. Uden Tvivl var det et ophøiet Skue at see en „kronet Republicaner“ understøtte Geniet selv i den hensynsløseste Modstander af hans Regjering, og det medførte tillige den Behagelighed, at Kongen derved sikkrede sig mod alle personlige Angreb af en saa besværlig Patron. Derimod troer jeg ikke, at det fra nogen af Siderne kan betragtes som et egentligt Kjøb og Salg; men det blev opfattet saaledes af Wergelands Tilhængere, som fra det Øieblik vendte ham Ryggen. Han døde saaledes i en venneløs Eensomhed (som Contoirchef ved Rigsarkivet) i Aaret 1845 i en Alder af 37 Aar.

Jeg har opholdt mig saa længe ved Betragtningen af Wergeland, ikke fordi jeg anerkjender den Betydning, man senere har villet tillægge ham, men netop fordi man har villet tillægge ham den. Naturligviis søgte jeg i min Egenskab af Reisende at blive bekjendt ogsaa med ham. Trods sin Ringeagt for

*) Blandt Bladets mange Øgenavne var et af de almindeligste „Sumpen“. Dette accepterede Wergeland:

„Ja vel en Sump, men rundt dens Bred
Gror sunde, bittre Bukkeblad.
Der er Nymphæens Yndlingssted —
Den Venusblom i Bad,
Og Heiren gaaer der stolt og stor
Med spraglet Slange i sit Næb,
Og i den tyste Vildhed bor
En Aand, man ei begreb.“

Naar Ingen begreb den Aand, som svævede over Statsborgerens tyste Vildhed, maa Skylden være — Ingens (cfr. Polyphæmos's Anklage mod ὀυδεις).

„Yderne" tog han godt imod mig, og var endog saa tilfreds med, „at jeg havde vovet mig ind i den norske Varulvs Hule," at han Dagen derpaa sendte mig flere af sine nyeste Smaaskrifter med det Haab, at jeg deraf vilde see, at „Raggen endda ikke var saa strid paa Bæstet". Jeg maa imidlertid tilstaae, at om der end var noget Overstrømmende ved ham, som vel kunde voldtage unge eller udannede Mennesker, var der tillige noget saa Opskjørtet i hans Væsen og noget saa Opstyltet i hans Tale, at det snarere var i Tydskland, end i Norge, man skulde have søgt en saadan Figur. Jeg saae ogsaa flere Andre blandt „Bamserne" eller „Skrubberne", som Vederparterne kaldte dem. Jeg var endog i min Egenskab af dansk Liberal til Gilde hos dem, hvor jeg da blev personlig bekjendt med den ovenfor omtalte Punsch af „norsk Kornspiritus", men tillige gjorde den Erfaring, at den Slags Nektar var uforenelig med min Natur. Der var iblandt dem Flere, som senere ere blevne hæderligen bekjendte; men dengang vare de endnu slumrende Muligheder. Dette kan dog ikke siges om Ludvig Kristensen Daa, en meget begavet og kundskabsrig Mand, der dengang var constitueret som Docent ved Universitetet, men maatte forlade det, da Munch blev foretrukket for ham som Professor i Historien og Schweigaard i Statistiken, saa at han først nu efter Munchs Død er vendt tilbage til Universitetet som Lector i Historien. Det er imidlertid kun uegentlig, at han kan henføres til denne Leir; thi skjøndt han baade som Journalist (i „Morgenbladet" og senere i det af ham udgivne Blad „Grandskeren") og som Storthingsmand stod paa Demokratiets Side, var han dog altid selvstændig, ofte moderat, og havde navnlig ingen Deel i Kampen mod Skandinavismen, til hvis fasteste Støtter han tvertimod stedse har hørt. (see f. Ex. hans Skrift mod „Professor Munchs antiskandinaviske Historik".) Selv det personlige Fostbroderskab mellem ham og Wergeland stod alt dengang paa svage Fødder

— de vare i Proces mod hinanden i Anledning af en Hund, som havde bidt Daa — og det blev senere fuldstændigen brudt.*).

Den ultranorske og ultrademokratiske Retning, som jeg her har søgt at fremstille i sine almindelige Træk og i sin vigtigste Repræsentant, og ved hvis Bedømmelse man ikke over dens Udsvævelser maa glemme dens berettigede Grundtanke, var efterhaanden bleven saa nærgaaende, at den, som enhver Overdrivelse, maatte fremkalde en Reaction. Det var den letbevægelige Studenterverden, som tidligst og stærkest var bleven grebet af hiin furor Normannorum. Det var fra dens Samfund, at Stikordene og Apostlene især vare udgaaede; det var ogsaa i dens Midte, at den første alvorlige Modstand reistes. Slaget begyndte med en Forpostfægtning af Epigrammer mellem Wergeland og den samtidig med ham (1825) til Universitetet dimitterede Student Welhaven, hvori de troligen efterlignede de gamle nordiske Bersærkers Skik at kaste hinanden Been i Hovedet**). Alle toge Parti i denne

---

*) Hvor nær dette gik Wergeland, viser en Ballade, hvoraf jeg hidsætter et Par smukke Linier:

„Vi os paa Engen sætte,
Dens Græs er gult og tørt.
Ak just et Liv som dette
Har jo vort Venskab ført."

„Vi os ved Fossen sætte,
See, hvor den Skummet slaaer.
Saa, Venskab, knuust din lette
Meneed i Skum forgaaer."

„Lad Dybet Tvende gjemme,
Som vare engang Eet.
Vee mig, som ei kan glemme!
Vee Dig, som kunde det!

**) At denne Skik ikke er udelukkende nordisk, sees af Homer, idet Ktesippus kyler Benet af et Oxelaar i Hovedet paa Odysseus, med det Udraab „ἀλλ᾽ ἄγε οἱ καὶ ἐγὼ δῶ ξείνιον" — hvori Lichtenberg

Strid, som efterhaanden blev saa lidenskabelig, at den førte til en formelig Skilsmisse. Medens nemlig Jacobinerne vedbleve under Wergelands Banner at husere i den gamle Forening, dannede deres Modstandere under Welhaven et nyt „Studenterforbund", som navnlig gjennem det af ham med Schweigaard, P. A. Munch og Fl. udgivne Blad „Vidar" (1832—34) søgte at gjøre Modstand mod hiint Uvæsen og at indføre et fyldigere Indhold og en værdigere Tone i Pressen. Dette var dog kun Indledningen; den egentlige Kamp begyndte først, da Welhaven i Slutningen af 1834 udgav sit polemiske Digt „Norges Dæmring". Det har spillet en saa stor Rolle i den Gjæringsproces, hvortil jeg i 1836 var Vidne, at jeg deraf vil anføre nogle Træk som Svar paa den Række af Citater, ved hvilke jeg ovenfor har ladet det modsatte Parti skildre sig selv.

Welhaven minder deri med Vemod om,

„Hvad Norges Mandom tabte under Dvalen,
Da Landets Hjerte slog paa fremmed Grund,
Og Løven tæmmedes til Pudelhund,
Der fik sin Grød og logrede med Halen;"

men han veed tillige, hvor overfladisk Gjenfødelsen var,

— — „Hiin skjønne Vaar
Da Slægten vaktes af sin dybe Blunden,
Og Friheds Demant blev saa godt som funden,
Og Tvangen knustes som et Potteskaar,"

saa at

„Trods al den Frihed, her man proclamerer,
Er dog den Aand, der egentlig regjerer,
En PudderskY fra Fædrenes Parykker."

---

i sin „Gøttinger Musenalmanach" seer Anledningen til, at Gøthe og Schiller have givet deres Epigrammer, hvori det heller ikke er lagt an paa at sige Behageligheder, Navnet „Xenien".

Derfor vender han sin hvasse Landse imod de Frihedshelte,

„Hvis Kraft er idel lamme Attentater,
Og hvis Begeistring en forslidt Fanfare,
Hvor Dorskhed griber alle Kammerater
Paa Bunden af et øllet Sværmeri;"

og mod de Patrioter, hvis Fædrelandskjærlighed er

„En Haandfuld Stormvind i de trygge Havne,
En Lettelse for Svirebrødres Lunger,
Et Litani, som Egoisten sjunger,
Naar han sit eget Contrafai vil favne."

Men fremfor alt svinger han sin klangfulde Kølle mod den høirøstede Bande af „Norskhedens Filistre,"

„Som vrager Aandens Nektar
Mod Tankefinkel fra Kartoffelhjerner,"

og som,

„Fordi man sidder bjerget bag en Muur,
Hvor intet Sværd og ingen Kugle rammer,
Kroer sig som Fuglen i et snevert Buur,
Og roser sig som Herre i sit Kammer."

Dog jeg tør ikke fordybe mig i Enkelthederne i denne djærve Satire, der ikke blot adles ved Rhytmernes Gratie og Rimenes Vellyd, men gjennemglødes af den varmeste Fædrelandskjærlighed og det freidigste Fremtidshaab:

„I Thingets Sal og under Templets Buer
Hvad nu er Larm, skal blive vise Raad,
Hvad nu er Glimt, skal engang vorde Luer,
Hvad nu er Ord, skal engang vorde Daad!"

og slutter med den Forjættelse:

„Og derfor flyver med sit Varselsord
Den høie Saga over Fjæld og Fjorde,
Og Folket undres ved den sære Klang:
„Din Hjemstavn, Bonde, er en hellig Jord!
„Hvad Norge var, det maa han atter vorde
„Paa Land, paa Bølge og i Folkerang!"

Disse faa Træk maae være tilstrækkelige til at betegne Aanden i dette Digt, der naturligviis maa bedømmes som det, det er og udgiver sig for — som et polemisk Digt. Det foer som et rensende Tordenveir hen over Norge, men vakte tillige en Storm af Had mod „Dæmringens Lucifer" fra alle dem, hvis Samvittighed det havde pidsket op af deres selvgode Tryghed.*) Naturligviis kæmpede Wergeland og Siful og alle hans Kammerater pro ara et focis. Ogsaa Wergelands Fader, som alt i 1833 havde taget Sønnen i Forsvar i et „æstetisk-polemisk" Skrift om dennes „Poesi og Characteer", mødte igjen paa Kamppladsen med et „Forsvar for det norske Folk mod Norges Dæmring", hvormed dog hverken han selv eller Norge kunde være tjente. Der er imidlertid i hele denne Literatur intet, som fortjener særlig at fremhæves, undtagen et større Digt af Artillericapitain Foss „Tidsnornerne", hvori han vel søger at indtage et overlegent og upartisk Standpunkt, saa at han ikke blot angriber dem, „hvis Tyrepandes Landser Døgnpopulariteten smukt bekrandser", men ogsaa dem, hvor „Borgerkrandsen snoer sig kun om — Kraven". Men i Virkeligheden stiller han sig paa Welhavens Side, og at han selv i Udtryksmaaden er dennes Lærling, vil sees af følgende lille Prøve:

„Jeg veed, at Drenge see kun Frihedssolen
I Gadeløier og i — „Lov af Skolen".
Jeg hader ei en Rus, men jeg blier bitter,
Naar Hver, som faldt „for Norges Vel" omkuld,

*) Til hvilken Høide Forbittrelsen var stegen, derpaa oplevede jeg et stærkt Beviis. Welhaven kom nemlig hjem fra en lille Udflugt til Frankrige faa Dage efter min Ankomst til Christiania; men blev alt paa Fjorden i den maaneklare Nat modtagen med Hujen og Piben af svirende Studenter, som forfulgte „Landsforræderen" gjennem Gaderne, saa at han maatte søge Tilflugt hos den nærmest boende Ven. Da jeg var dennes Gjæst, faldt det i min Lod at slippe ham ind, og jeg blev saaledes det første Vidne til hans patriotiske Vredes veltalende Udbrud.

Vil twinge mig i saadanne Meriter
At see en Patriot af ægte Kuld.
Kun da jeg spotter Nøglebøssens Nysen
Naar den indbilder sig at vække Gysen."

eller naar han giver Ungdommen det forstandige Raad:

„Bedrift, som slumrer end i Barm uøvet,
Og Heltekraft, som endnu ei er prøvet,
Kan være stor, men taus den være bør,
Skjuult i Beskedenhedens tætte Slør.
Om hvad Du kan og vil lad Handling tale,
Til Saga overlad, Din Daad at male."

Det er i denne Feide naturligviis ikke dens literær-æstetiske, men dens social-politiske Side, der her interesserer os*). Denne havde imidlertid en stor Betydning; thi dette energiske Kampraab var ikke en Enkeltmands Privatmeninger, men en ny Tids Program, og trods al den ringeagtende Forkjættrelse, hvormed man troede at kunne slaae det til Jorden, havde det ogsaa gjennemgribende Virkning. Det vakte Mange til alvorlig Eftertanke, og fremkaldte overalt i hele Landet en livlig Forhandling, hvorunder en bedre Erkjendelse af Tidens Brøst og Krav efterhaanden modnedes. Den nye Slægt, som traadte i Skranken mod alt hiint Uvæsen, stillede sig ikke udenfor, endsige da imod den stærke nationale Bevægelse. Ligesom det er en varm Fædrelandskjærlighed, der gjennemstrømmer „Norges Dæmring", saaledes er Begeistringen for Norges Natur og

---

*) Man vil af de meddeelte Brudstykker af „Dæmringen" have seet, at den uagtet den kunstfærdige Sonetform, hvis Rhytmer og Riim maaskee have lagt Tankens Bevægelse vel store Hindringer iveien, mere er et Veltalenhedsværk, end egentlig Poesi, og at dens Sprog er stærkt paavirket af den Baggesen-Heibergske Polemik eller senest af Hertz's Gjengangerbreve. Ogsaa i Danmark vakte den megen Opmærksomhed (Anmeldelsen i „Maanedsskrift for Litteratur er af H. C. Ørsted, den i „dansk Literaturtidende" af mig) hvilket atter i Norge havde ikke ringe Virkning selv paa dem, som deri kun vilde see et nyt Beviis paa Welhavens landsforræderske Danomani.

Folkeliv et stærkt fremtrædende Træk i Welhavens hele Digtervirksomhed. Den Skole, hvis Sanger han var, arbeidede derhos med samme Iver og langt større Dygtighed, end dens Modstandere, paa at oplyse Norges Fortid, hvori ogsaa den søgte Udgangspunktet og Styrken for en eiendommelig Fremtidsudvikling. P. A. Munch gjorde det endog med en saa eensidig Norskhed, at han tilsidst næsten skilte sig fra sine tidligere Meningsfæller. De stode heelt og uforbeholdent paa Grundlovens Grund. De vare de forreste i Forsvarernes Række, naar den paa noget Punkt syntes truet, og de have bidraget deres rundelige Andeel til at gjennemføre dens Consequentser i den fra Fortiden nedarvede Lovgivning. Fougstad var endog den Første, som aabent forfægtede et Bonderegimente som et dertil nødvendigt Gjennemgangsled. Men de bekæmpede det sneverhjertede Hovmod, som, hvis det havde kunnet det, vilde udelukke Norge fra det aandige Samfund med de nordiske Broderfolk og fra Deelagtighed i den almindelige europæiske Culturudvikling. De hævdede det Sprogets og Literaturens Fælleseie, som Norge havde taget i Arv fra Forbindelsen med Danmark, og førte i det Hele Ordet for de høiere, ideale Livsformaals Berettigelse, og for det Fortrin i de offentlige Anliggenders Styrelse, som tilkommer Dannelsen og Dygtigheden. De vare derfor Modstandere af den Lighed, som gaaer ud paa at skrue hele Samfundet ned til Almuens Lavmaal, og det Demagogi, som truede med at storme Lovgivningens Helligdom, fandt i dem en ligesaa ubarmhjertig som overlegen Fjende. Saavidt var nu efter min Overbeviisning denne hele Retning ikke blot berettiget, men i høi Grad fornøden; men desværre følger Overdrivelsen altid i Kjølvandet af det Rette. Saaledes fremstod nu ogsaa her en jeunesse dorée, — det saakaldte „Salonparti“ — der stillede sig som Opgave istedetfor Demokraternes Sviregilder med norsk Punsch og vilde Hyl at sætte Theesoireer med hvide Handsker og Theaterpjat, og at forfølge

Bondepartiets Dumheder med en Spot, som ofte var mere bitter, end vittig. Stundom kunde det vel ogsaa hændes dem at miskjende Almuens lovlige Følelser og berettigede Fordringer, eller endog at veklage over Forfatningens demokratiske Grundlag. Det behøver ingen Udvikling, at saadanne Udskeielser ikke blot æggede, men til en vis Grad undskyldte de modsatte Yderligheder.

Dette vare de Elementer, som rørte sig i det norske Samfund, da jeg i 1836 besøgte det. Jeg behøver ikke at sige, hvilket blandt disse Partier var det, som stærkest tiltrak mig og mellem hvis Medlemmer jeg fortrinsviis færdedes. Da flere af disse Mænd, med hvilke jeg dengang kom i nær Berøring, senere have spillet en betydningsfuld Rolle, skal jeg forsøge paa her at indføre dem for Læseren.

Jeg har allerede talt saa meget om Welhaven, der tidligst reiste Modstandens Banner, at jeg om ham kun har faa Ord at tilføie. Hans Digte, som holde sig indenfor en temmelig snever Kreds, udmærke sig ikke ved noget storartet Aandesyn eller nogen glødende Phantasie, men ved en gjennem Studier og Selvkritik udviklet Klarhed i Tanken og Skjønhed i Formen. Ogsaa hans literairhistoriske Arbeider vidne om en aandrig Opfattelse og correct Smag. De Forfølgelser, hvis Gjenstand han i mange Aar var, havde givet hans altid slagfærdige Veltalenhed et stærkt polemisk Præg, og Omgangen med ham havde noget i høi Grad vækkende, skjøndt det ikke skal nægtes, at naar hans rige Forraad af attisk Salt stundom slap op, saa hjalp han sig med Peber. Efterhaanden lagde sig Fanatismen mod ham. Han blev Studenternes Yndling, og især den høisindede Ordfører for deres skandinaviske Længsler, der seirrigen have hævet sig ud over de Norskheds Dunster, til hvis Forjagelse Ingen har bidraget mere, end han.

Den ældste og bedste af mine norske Venner var den Mand, under hvis Auspicier jeg har ønsket at fremføre nær-

værende Skrift. Anthon Schweigaard var under fattige Kaar opdraget til Sømand i en lille Kjøbstads Almueskole, og det var kun et Sammenstød af heldige Tilfældigheder, som foranledigede, at han i en Alder af sytten Aar kom ind i Skiens Latinskole, hvis udmærkede Rector Ørn snart opdagede hans ualmindelige Evner. Syv Aar derefter havde han gjennemgaaet baade Skolen og Universitetet og taget juridisk Examen med saadan Udmærkelse, at der derom blev gjort særlig Indberetning til Kongen. Efter en med offentligt Stipendium foretagen Udenlandsreise, var han nu ansat som Lector i Lovkyndigheden, og havde begyndt med en Forelæsning over Videnskabens almindelige Methode, hvori han fra sin noget materialistiske Grundanskuelse med ubarmhjertig Dialectik drog tilfelts mod det Vrængbillede af Livet, som den tydske Speculation havde uddraget af den saakaldte Retsidee. Han har senere holdt Forelæsninger over de fleste Retsdiscipliner samt over Statistik og Statsøconomi, hvilke have givet dette Studium ved Universitetet et tidligere ukjendt Opsving, og har derover udgivet Skrifter, som nyde stor Anseelse. Ligesaa vigtig er hans statsborgerlige Virksomhed. Han var en af Stifterne baade af det ungdommelige Blad „Vidar“ og senere af Dagbladet „den Constitutionelle“, som fra 1836 traadte i Spidsen for den offentlige Debat i Norge. Det første begyndte med et Angreb af Schweigaard paa de gamle Sprogs Overvægt i Ungdommens Underviisning og den deraf flydende formelle Uddannelses Eensidighed. Han var selv en udmærket Latiner og spøgte over, at den bedste Fornøielse, han havde deraf, var Berettigelsen til at bekæmpe Latiniteten. Senere har han baade i Pressen og som Medlem af den store Underviisningscommission taget levende Deel i Kampen mellem Humanismen og Realismen i Norge. „Den Constitutionelle“ begyndte med en Afhandling af ham om Norges Bank- og Pengevæsen, og han er idelig kommet tilbage til de herhen hørende Spørgsmaal,

i hvilke han er en anerkjendt Autoritet, ligesom han nu er en af Christiania Banks Directører. Regjeringen har jevnlig benyttet ham i de Commissioner, hvorved i Norge større Lovarbeider i Reglen forberedes, og hvori hans Arbeidsdygtighed da stedse blev taget stærkt i Brug. Saaledes har han væsentlig Andeel i den nye Stempellov, i Handelsloven og i den almindelige Toldlov, ligesom det første Jernbaneanlæg i Norge hovedsageligen skyldes ham. I Storthinget, hvori han siden 1842 uafbrudt har repræsenteret Hovedstaden, har han indtaget en noget isoleret Stilling, lige agtet og elsket — jeg kan gjerne tilføie — lige frygtet af alle Partier; thi uagtet han i alle personlige Berøringer var „snild og godslig", reiste han sig dog med hensynsløs Vælde mod alt, hvad der var lavt eller dumt, og kunde saaledes knuse en Modstander næsten uden at vide, at han gjorde ham Fortræd, fordi Sagen for ham var Alt, Personen Intet. Omvendt havde han en stor Respect for Individet, maaskee mere fra et humant, end fra et demokratisk Standpunkt. „Was nicht der Verstand der Verständigen sieht, das übet in Einfalt ein kindlich Gemüth" — var saaledes en af hans Yndlingssætninger, betegnende for hans Aandsretning. Han talte derfor ogsaa med Forkjærlighed med praktiske Folk og da med Hver om sin Dont, og det mere frittende, end belærende; hvorimod han ikke kunde fordrage vigtigt Phrasemageri eller uægte Føleri. Schweigaard har aldrig villet modtage nogen Statsraadspost, men i Tvivlstilfælde har han været tilbøielig til paa Storthinget at understøtte Regjeringen, fordi han følte, at det, hvorpaa det i Norge meest skortede, var Modstand mod Overdrivelser og Overilelser, stundom maaskee ogsaa af den Grund, at Regjeringen var fraværende, og at det var populært at angribe samme. Desuagtet har han ikke kunnet undgaae den Skjæbne selv at blive meget populær. Folkegunsten er vel lunefuld,

som en Qvinde; men for Alvor er det ikke til Kurmagere, den skjænker sit Hjerte.

De betydeligste Mænd i den yngre Slægt — næstefter Schweigaard — vare efter min Mening, Stang, Birch-Reichenwald og Dunker. Frederik Stang, som under trange Vilkaar havde faaet sin første Uddannelse i en ringe Borgerskole, var i en Alder af 21 Aar bleven Docent i Lovkyndigheden, men havde, efterat have udgivet et meget agtværdigt Værk om „Norges constitutionelle Ret,“ ombyttet Universitetet med Skranken, der lovede bedre at fyldestgjøre hans Fordringer til Livet, og hvor hans Arbeidslethed, hans Skarpsindighed og Veltalenhed beredte ham en anselig og indbringende Stilling. Mest bekjendt fra denne Tid er hans Forsvar for Statsraad Vogt, ligesom han fik Deel i Udarbeidelsen af Criminalloven. Men heller ikke ved Høiesteret slog han sig til Ro, idet han senere indtog en fremragende Plads, baade paa Storthinget, og derefter i Statsraadet, hvor han erhvervede sig betydelige Fortjenester af Landets materielle Udvikling, især dets Vei- og Postvæsen. Hans ødelagte Helbred tvang ham til at opgive sin Post; men da han udover al Forventning gjenvandt det, indtraadte han atter i Storthinget, og i Slutningen af 1861 efter Birch-Reichenwald's ved Statholdersagen foranledigede Afgang, i Regjeringen, hvor han nu indtager den ledende Stilling. Medens Stang var en afgjort, og paa Grund af sin indflydelsesrige Stilling en meget farlig Modstander af den skandinaviske Sag, vare derimod de tvende andre ovenfor nævnte Mænd Danmarks varmeste Venner, og have begge den største Adkomst til vor Paaskjønnelse. Birch-Reichenwald var i 1836 en ung Embedsmand i Justitsdepartementet; men hans lyse Hoved og store Forretningsdygtighed vakte alt dengang Forhaabninger, som han senere som Amtmand, som Storthingsmand og som Statsraad tilfulde har retfærdiggjort. Da han indtraadte i Statsraadet, ansaaes han

for en personlig Yndling af Kong Carl XV., og det betragtedes derfor af Mange som et det svenske Statsraad bragt Offer, at han afskedigedes i Anledning af Statholdersagen; men han indtager baade som Characteer og som politisk Capacitet en saa fremragende Plads i Norge, at man maa haabe, at saa betydelige Kræfter snart maa faae en fyldigere Anvendelse, end den, Christiania Vælgere have givet ham ved paany at vælge ham til Storthinget. Dunker, som arvede Stangs Anseelse og Praxis ved Høiesteret, stod baade 1848 og 1864 i Spidsen for de skandinaviske Bestræbelser i Norge, og flere af de Taler, hvori han uden Omsvøb fordrede dets umiddelbare og ubetingede Deeltagelse i Danmarks Forsvar, ere oratoriske Mesterstykker. Ogsaa ved andre Leiligheder har han deeltaget i de offentlige Forhandlinger, saasom senest i Statholderstriden, ligesom han var Medlem af den i 1854 af Storthinget nedsatte Kommission til Udarbeidelsen af en Jurylov. Han er en fast Charakteer og skarp Logiker, men ikke ganske fri for Sagførerstandens professionelle Egenheder, og en saa stærk Fjende af al Affectation, at hans Oprigtighed — og det, hvadenten han dømmer om sig selv eller om Andre — stundom kan være noget emanciperet.

Jeg har ovenfor nævnet, at det i 1836 stiftede Dagblad „den Constitutionelle" dannede det Foreningspunkt, hvorom en stor Deel af den yngre Slægt sluttede sig, og hvorigjennem den udtalte sig — navnlig i Modsætning til „Morgenbladet", som under sin daværende Redactør Stabel fra et temmelig farveløst Nyhedsblad var blevet til Hovedorganet for Oppositionen — eller rettere for alle Misfornøiedes indsendte Betragtninger og Klager. Den Constitutionelle redigeredes, foruden af Schweigaard, af daværende Lector i Lovkyndigheden U. A. Motzfeldt og Fuldmægtig i Finantsdepartementet Carl Fougstad. Motzfeldt, der fornylig er død som Høiesteretsassessor, var en dygtig Jurist, og har paa Storthingene spillet en hæderlig

Rolle, som dog mere skyldes hans aabne og djærve Characteer og utrættelige Arbeidsomhed, end nogen ualmindelig Begavelse. Fougstad var i Besiddelse af en dengang endnu sjelden politisk Dannelse, hvorom navnlig hans Smaaskrifter om Storthingene 1833 og 36, som ved nærværende Arbeide have været mig til megen Nytte, vidne. Han har senere som Expeditionssecretair i Indredepartementet og i Bestyrelsen af Hovedstaden, hvor han har været Medlem af Kommunalraadet, Politimester og (siden 1850) Borgemester, udviist en gavnlig Virksomhed. Til den interessante Kreds, om hvilken jeg her taler, hørte ogsaa Søofficeren Ketil Motzfeldt, en energisk Mand og trofast Skandinav, som med stor Dygtighed har bestyret Tilsynet med Fiskerierne og senere Postvæsenet, paa flere Storthing mødte som Repræsentant for Hovedstaden og 1860 indtraadte i Statsraadet, hvorfra han dog afgik sammen med Birch-Reichenwald — Brødrene Collett, af hvilke den ældste døde som Lector i Lovkyndigheden, den anden paa Norges Vegne deeltog i Forhandlingerne om Øresundstoldens Afløsning, og nu er Amtmand i Aggerhuus Amt, to begavede og frisindede Repræsentanter for et i Norge med Rette hædret Navn, — Munch-Ræder, som i Anledning af Jurysagen har bereist baade Europa og Nordamerika, og nu er svensk-norsk Consul paa Malta — endelig de tvende Frænder, Andreas og Peter Andreas Munch. Den Første er den elskværdige Digter, som først indførte Dramaet i Norges nyere Literatur, og hvis Digtning er besjælet af en reen og ædel Aand, om den end ikke bæres af nogen storslaaet Opfindsomhed eller rig Phantasi. Den Sidste er den nu afdøde, for sin overordentlige Viden og store — maaskee for store Frugtbarhed som Forfatter bekjendte Historiker. I Politiken, navnlig i hans Opfattelse af den skandinaviske Sag, var han ikke altid consequent; men hans omfattende Granskninger i alle Kilder til Norges Historie, ikke blot i Norge selv, men ligefra Kjøbenhavn og Stockholm til

Edinburgh, Paris og Rom, hans fortrolige Kjendskab til dens geographiske og sproglige Hjælpemidler, i Forbindelse med hans næsten utrolige Hukommelse og sindrige Divinationsgave, have gjort ham til den betydningsfuldeste Bærer af den historiske Skole, som Keyser har grundlagt i Norge.

Jeg kan ikke slutte denne flygtige Skitse af nogle af de Jevnaldrende, med hvilke jeg kom i Berøring, uden at nævne idetmindste et Par af de ældre Mænd, som med norsk Gjæstfrihed aabnede deres Huse for mig. Høiesteretsjustitiarius Bull, en gammeldags Herre, som meest syntes at leve i Erindringer fra gamle Tider, anfører jeg nærmest, fordi han var en Svoger til Ørstederne, og Farbroder til Ole Bull, som man længe havde anseet for et fortabt Menneske, men hvis Stjerne netop dengang var opgaaet i Italien og nu begyndte at kaste sine Straaler over Alperne hen til det fjerne Hjem. Professor Hjelm var en statelig Mand med et noget tydsk-academisk Tilsnit, som havde lidt Ondt ved at opretholde det Ry, som en meget lovende Debut paa den lærde Bane havde givet ham at bære paa. Han var dengang fritaget for at holde Forelæsninger, for udeelt at kunne hellige sine Kræfter til Udarbeidelsen af en civil Lovbog, hvilket unægtelig er en saa vanskelig Opgave, at han kunde være vel tjent med senere at ombytte den med en Høiesteretsassessors langt fredsommeligere Hverv. En meget fornøielig Erindring har jeg om de to Høiesteretsadvocater, som snart derefter skulde optræde mod hinanden i Rigsretssagen, nemlig den djærve lille Sørensen og den joviale Kjæmpe Petersen. Deres Huse frembøde vakkre Exempler paa norsk Familieliv: borgerligt Comfort og en venlig, frisindet Omgangstone, hvori man følte sig vel. Om Sørensen vil jeg senere komme til at tale. Petersen var født i Christianssand af danske Forældre, og bevarede bestandig Forbindelsen med sine danske Slægtninge, f. Ex. Skuespiller Nielsen, med hvem han havde tilfælles ikke blot det skjønne Ydre og den klangfulde

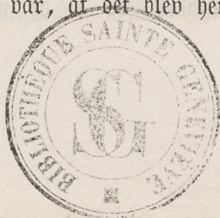
Røst, men ogsaa den levende Interesse for Skuespilkunsten. Hans glimrende Carriere som Høiesteretsadvocat standsedes ved den Upopularitet, som han paadrog sig ved sit Forsvar for Statsminister Løvenskjold, og han indtraadte nu i den egentlige Statstjeneste, først som Stiftamtmand i Christiania, senere (1839—61) som Statsraad. Hans Afgang foranledigedes ved Statholdersagen, hvorunder hans Færd bar det samme Præg af Oprigtighed og Ridderlighed, der havde udmærket hans hele Liv. Den betydeligste af de ældre Mænd, hvis Bekjendtskab jeg gjorde, var Professor Hansteen, som ude paa sit smukke Observatorium gav sig selv og sine siberiske Historier til bedste med den elskværdigste Abandon. Man kan ikke let tænke sig noget mere rørende, end de Vilkaar, hvorunder han begyndte sin senere saa lysende Bane. Som fattig studiosus juris og Lærer i Mathematik ved Latinskolen i Frederiksborg var han, paa Grund af en Afhandling om Magnetnaalens Misviisning, bleven udnævnt til Docent i den anvendte Mathematik ved det ny oprettede Universitet i Christiania. Forfulgt af engelske Krydsere kom han i Nattens Mulm i en aaben Baad op til Norge, og begyndte nu sine Arbeider og sin Lærervirksomhed med nogle gamle, maadelige Instrumenter, som han havde laant af en Privatmand, og i et Observatorium, som han selv havde indrettet i et lille Lysthuus i Haven bag hans beskedne Bolig i en af Forstæderne. Det var derfor et stort Fremskridt, som feiredes med Sang og Jubel, da han et Par Aar senere dertil fik opført et Træhuus paa 8 Alens Diameter paa en af Bastionerne ved Aggerhuus Fæstning. Saa ringe var Begyndelsen; men her gik det: per angusta ad augusta, per aspera ad astra. Snart fik han nemlig det Offentlige til at bygge et ordentligt Observatorium og til at udstyre det med alle fornødne Hjælpemidler, og det tidligere og fuldstændigere, end dette lykkedes for andre Fag, som laae den almindelige Forstaaelse langt nærmere; og herfra udgik nu den

følgerige Opdagelse om Jordklodens magnetiske Forhold, til hvis Udvikling han fik Autoriteter og Private trindt om i Verden til at samvirke, saa at Christiania blev „Hovedcontoret for de magnetiske Observationer,“ indtil Gaus fik bragt dem i formeligt System. Det var i denne Sags Tjeneste, han 1827—28 havde bereist det europæiske og asiatiske Rusland, af hvis Erindringer ogsaa jeg fik min Andeel, og som han senere (1859) har beskrevet. Ligesom Ørsted, Schouv, Forchhammer, Eschricht, Steenstrup og vore andre Naturforskere søgte han ved populære Foredrag og Afhandlinger at udbrede Kundskab til sin Videnskab, og stillede med utrættelig Flid sin Viden til Statens Tjeneste, hvor denne havde Brug for samme. Hansteens Liv er derfor opbyggeligt, baade som Beviis paa, hvad en vindende Personlighed og uegennyttig Nidkjærhed kan sætte igjennem, og som et Exempel paa, hvorledes man i Norge har maattet arbeide sig frem fra ringe Begyndelser. Nu nyder han sin Hæder i en lykkelig Alderdom.

Jeg har her søgt i enkelte lette Omrids at fremstille den Brydning, som dengang bevægede det norske Samfund, saaledes som den fremtraadte i Literaturen og i de sociale Forhold. Hvad der laae mig nærmest var dog dens Aabenbarelse i det politiske Liv. Ogsaa heri var der indtraadt en alvorlig Krisis, og det ikke blot i den indre Partikamp, men ogsaa i Statsmagternes og i de tvende forenede Rigers indbyrdes Forhold. Den udkræver derfor en udførligere Fremstilling.

Storthinget.

Valgene til Storthinget af 1836 vare foregaaede under almindelig Spænding; thi de skulde besvare det Spørgsmaal, som meget uventet havde reist sig i sin fulde Alvor, om Norge skulde styres af den uoplyste Almue. At dette Spørgsmaal paa en Maade først nu opstod, kan ene forklares af den alt ovenfor paapegede Omstændighed, at den norske Forfatning ikke var fremgaaet af alvorlige Kampe, igjennem hvilke en praktisk og bevidst Trang omsider havde fundet sin Fyldestgjørelse, men at det var enkelte oplyste Mænd, som opdragne i den franske Revolutions Ideer benyttede Øieblikkets Gunst til at overføre disse paa Norge med de Lempelser, som dets simple Forhold gjorde nødvendige. I hvilken Grad selve Folket var uberørt af disse Ideer, derom vil man kunne danne sig en Forestilling ved at blive bekjendt med den næsten rørende politiske Uskyldighed, der udtaler sig gjennem de sparsomme Stænk af en offentlig Meningstilkjendegivelse udenfor Rigsforsamlingen, eller endog med de Bidrag til Opgavens Løsning, som paa denne ydedes af de brave Menigmænd, der vare slumpede ind i Repræsentationen. Grundloven blev affattet og drøftet af en lille Kreds af ledende Mænd og vedtaget af Forsamlingen næsten paa Tro og Love. Alt dette var naturligt; det var under de daværende Forhold endog en stor Lykke. Men Følgen deraf var, at det blev henstillet til Frem-

tiden at udvikle Grundlovens Consequentser, ja endog at forstaae dens Indhold. Derfor vedblev ogsaa efter Forfatningens Indførelse Forvaltningen at gaae ganske i det gamle Spor, og paa Storthinget sluttede Bønderne sig i Begyndelsen til de Embedsmænd, som der havde Sæde, ledede deels af nedarvet Respect deels af den Følelse, at de vare bedst skikkede til at varetage det Heles Tarv. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at disse Embedsmænd, som vare sig bevidste, hvor godt de meente det med Friheden og med Almuen, og hvor langt bedre de forstode sig paa de offentlige Anliggender, levede i den Tro, at dette Velvilliens og Tillidens Forhold vilde vedvare, saa at de bleve ubehageligen overraskede, da Bønderne kom under Veir med, hvilken Magt Forfatningen havde nedlagt i deres Haand, og fik Lyst til selv at udøve den. Ogsaa her maa det siges, at dette baade var naturligt og godt. Godt var det derimod ikke, at denne Bevægelse udgik fra og for en stor Deel ledede af mindre værdige Personer, der søgte at begrunde deres egen Indflydelse ved at fremme Bøndernes Standsinteresser, og understøttedes — og det ikke altid af virkelig Begeistring for Folkefriheden — fra Sider, hvor man ikke skulde have ventet det. Saaledes opstod den Lære, at Bønderne vare Folket, at Folkets Vel var den øverste Lov, og at Ingen var bedre skikket til at skjønne og paalideligere til at fremme Folkets Vel, end Bønderne selv. Herfra var der kun et Skridt til den anden Læresætning, at Embedsmændene vare Regjeringens Slaver og Folkets Tyranner. Det kom derfor kun an paa, at Bønderne benyttede den Ret, Forfatningen havde givet dem, til kun at vælge Bønder og fremfor alt til ikke at vælge Embedsmænd. Skete dette, da udfordredes der ikke Andet, end at Bønderne paa Storthinget viste det Sammenhold, for hvilket Standsegoismen og i fornødent Fald Standsterrorismen er et saa ypperligt Bindemiddel, og at de udenfor deres egen Kreds

fandt saa megen Tilslutning, som en saa betydelig samlet Styrke aldrig vil savne, for at de fuldstændigen kunde beherske Storthinget og indrette baade Lovgivningen og Beskatningen efter deres Beqvemmelighed. Hvor hurtige Fremskridt denne nye Lære havde gjort, havde Storthinget 1833 viist. Af egentlige Bønder havde der paa de foregaaende Storthing været forholdsviis faa (1818: 18, 1821: 27, 1824: 24, 1827: 21), men 1833 mødte ikke færre end: 44. Dette Udfald havde overrasket selv det seirende Parti, og da det er en gammel Erfaring, at l'appetit vient en mangeant, saa var det naturligt, at man nu satte alle Seil til for ved Valgene til Storthinget 1836 at hævde og befæste denne Seir. Da det efter det norske Samfunds Sammensætning ene var Embedsmændene, fra hvilke en virksom Modstand kunde udgaae, var deres Udelukkelse det almindelige Feltraab.

Naar man i Reglen er tilbøielig til at betragte det som en given Sag, at Embedsmænd ere et betænkeligt Element i en Folkerepræsentation, saa gaaer man derved ud fra de to Forudsætninger, at det er dennes væsentlige Opgave at gjøre Modstand mod den øverste Regjerings Angreb paa Folkets Frihed og Interesser, samt at Embedsmændene ere afhængige af Regjeringen. Hvis man derimod kunde gaae ud fra, at Regjeringen er lige saa nidkjær for det almene Vel og for selve Folkefriheden, som Folkeraadet, eller at Embedsmændene ere lige saa uafhængige, som andre Statsborgere, saa vilde den Omstændighed, at deres hele forudgaaende Uddannelse er beregnet paa, og deres Livs hele Gjerning er helliget til de offentlige Anliggenders Røgt, snarere tale for deres Valg, end for deres Udelukkelse. Ingen af de her opstillede modsatte Forudsætninger er nu den absolut rigtige. Ganske vist er det en meget borneret Opfattelse af den constitutionelle Regjeringsforms Væsen, at den høieste Statsmyndighed skulde være fremmed for Folkets Anskuelser eller fjendtlig mod dets

Ønsker, saa at Værn mod dens Overgreb og Control med dens Handlinger skulde være Repræsentationens vigtigste Opgave. Hovedsagen er naturligviis, at de skulle samvirke til det samme Maal, hver fra sin Side. Men dog har hver af disse Sider sit særegne Standpunkt og medfører sine eiendommelige Synsmaader, som skulle gjøre sig gjældende med selvstændig Frihed. Medens derfor Embedsmændene i deres høiere Dannelse og større Kjendskab til Lovene og Forvaltningen besidde vigtige Betingelser for hiin Medvirkning, ere de paa den anden Side mindre skikkede til at repræsentere Modsætningen til Regjeringen, idet naturligviis ogsaa de have Standsfordomme og Standsinteresser, som de let kunne forvexle med Statsviisdom og Statsvel. Hvad nu Uafhængigheden angaaer, da skal jeg ikke her dvæle ved den Betragtning, at denne langt mere beroer paa den Enkeltes personlige Character, end paa hans Stilling, og at der gives mangfoldige Afhængighedsforhold, der ere lige saa virksomme og ikke mere hæderlige, end Underordnelsen under Regjeringen. Arbeideren kan være en Slave af Arbeidsherren, Debitor af sin Creditor osv., og selv Millionæren, som lever i de meest uafhængige Livsforhold, kan være bøielig og føielig som et Siv, f. Ex. af Forfængelighed, mod dem, som have Magten, medens selv den ringeste Bestillingsmand kan have den stolteste Selvstændighedsfølelse endog indtil Stivsind og Trods. Denne hele Tale har derfor kun lidet at betyde; thi den personlige Uafhængighed maa det være Vælgernes Sag at finde og prøve. Men vil man besvare Spørgsmaalet om Embedsmændenes Afhængighed efter almindelige Formodninger, saa maa man da først og fremmest undersøge, hvad man i det enkelte Land forstaaer ved Embedsmænd, og hvorledes deres Stilling er efter Landets Lovgivning og Sæder. Hvis man f. Ex. vil regne de uafsættelige Dommere og de ulønnede Sagførere med til Embedsmændene, saa er det klart, at der ikke let kan tænkes Livsstillinger, der staae min-

dre under Regjeringens Paavirkning. Men idet Hele ere de norske Embedsmænd lidet modtagelige for en saadan Indflydelses Herredømme; thi ikke blot have de deres fulde Andeel i den norske Charakteer, som snarere er tilbøielig til Trods, end til Servilitet, men den lange Afstand fra Magtens Forlokkelser og Skræmsler havde alt under Foreningen med Danmark ført dem til langt nøiere at slutte sig til det Samfund, hvori og hvoraf de levede, end til den fjerne Myndighed, med hvilken de kun sjelden kom i Berøring. Forbindelsen med Sverige havde ikke bevirket nogen Forandring heri. Ogsaa nu vare Kongen og Hoffet langt borte, og det tilmed i et Land, mod hvilket selv de høieste norske Regjeringsautoriteter stillede sig i en afværgende, halvt mistænkelig Modsætning. Dette uafhængige Sind, som tidligere kun havde hvilet i Sæderne og Traditionerne, havde nu faaet en ny Betryggelse, idet Grundloven havde erklæret de fleste Embedsposter for uafsættelige og nedlagt Pensioneringsretten i Storthingets Haand, og idet den offentlige Mening med mistænksom Aarvaagenhed speidede efter ethvert Misbrug af den stærkt begrændsede Ret til at afskedige Embedsmænd, § 22 hjemler Kronen, og efter enhver Vilkaarlighed ved Embedsbesættelser og Forfremmelser. De norske Embedsmænd kunne derfor ikke siges at være særligen afhængige, og for det constitutionelle Liv ere de af største Betydning, fordi i et Land, hvori næsten Alle maae leve af deres Arbeide, en høiere Dannelse og navnlig den for en lovgivende Forsamling saa vigtige Indsigt i Lovene og Forretningsforholdene i Reglen kun kan ventes hos dem, for hvilke alt dette er Betingelse for og Midlet til et sikkret Livserhverv. Hvad her er anført, har Erfaringen tilfulde stadfæstet. Ligesom det væsentligen var Embedsmænd, som havde skabt Grundloven og udført det meste Arbeide paa alle foregaaende Storthing, saaledes var det ogsaa blandt dem, at Regjeringen, hvor dertil var

mindste Anledning, havde fundet sine djærveste Opponenter. Stundom havde dette været Tilfældet selv hvor dertil kun var liden Grund; thi det var en naturlig Følge af alle Forholdene, at Fristelsen til at smigre Bønderne og deres Ordførere var langt større, end til at føie sig efter Kongen og Regjeringen. Bestræbelsen for ganske at fortrænge Embedsmændene fra Storthinget manglede saaledes enhver retfærdiggjørende Grund — ja ethvert anstændigt Paaskud.

Lige saa uforstandig og skadelig denne Stræben var, lige saa urimeligt vilde det være at fordre eller vente, at Bønderne i Længden skulde nøies med den beskedne Stilling, som de havde indtaget paa de første Storthing. Den Paastand var ingenlunde blottet for Sandhed, at de kunde have agtværdige Ønsker og Interesser, for hvilke selv de meest frisindede Embedsmænd ikke kunde have det rette Syn, eller som endog hos dem kunde finde en uberettiget Modstand, og selv om ikke dette var saaledes, saa er det Frihedens Væsen, at der ikke blot skal gjøres alt for Folket, men saavidt muligt ogsaa ved Folket. Det norske Folk er mere, end noget andet europæisk Folk, et Bondefolk, og enhver Forfatning, som vilde indføre virkelig Folkefrihed, maatte derfor i en vis Forstand føre til et Bonderegimente. Norge har ingen Adel, kun faa større Landeiendomme eller større industrielle Anlæg, og ingen store Stæder. Det er i og for sig ikke heldigt, at der ikke findes Elementer til en mere righoldig Sammensætning af Repræsentationen; men denne skal og maa være et Udtryk af Folket, saaledes som det nu engang er. Idet Grundloven giver alle Embedsmænd som saadanne Valgret og Valgbarhed, og idet den indrømmer Kjøbstæderne en særlig Repræsentation, og det endog ud over deres Indvaaneres numeriske Styrke, har den efter min Mening gjort, hvad der kunde gjøres for at mildne den Landalmuens Overvægt, som er begrundet i Landets sociale Forhold. De Garantier, man andetsteds har søgt i en større

Formuenhed, vilde i Norge virke meget forskjelligt, og det er endog et Spørgsmaal, om ikke et afsluttet Bondearistokrati vilde være stærkere til at hævde og hensynsløsere i at bruge Magten, end et bredere Demokrati, der aabner større Chancer for Kræfternes frie Spil. At fastsætte et vist Minimum af Embedsmænd eller et vist Maximum af Bønder for Valgene i hvert Amts Landdistrikter — noget, hvorom i den første Skræk Enkelte fantaserede — vilde naturligviis være lige saa forkasteligt, som uiværksætteligt. Det eneste, som ad Lovgivningens Vei endnu kunde gjøres, vilde være at udvide, istedetfor at indskrænke Valgfriheden, ved at ophæve den Bestemmelse, at enhver Storthingsmand skal være bosat i det Distrikt, hvorfra han er valgt. De locale Hensyn finde nemlig i Landets store Udstrækning, dets tynde Befolkning og mangelfulde Communicationsmidler en saa stærk Støtte, at de formeentlig ikke trænge til nogen grundlovmæssig Beskyttelse, og enhver Tvang paa Vælgernes Frihed er i og for sig til Skade for Valgenes Godhed. Bestemmelsens Ophævelse vilde uden Tvivl formindske Antallet af de rene Bondevalg; thi næsten i hver Kjøbstad boer der en eller flere Embedsmænd, hvis Virksomhed er knyttet til en Landjurisdiction, og af hvilke ikke faa i denne nyde saa stor Agtelse og Yndest, at de vilde blive valgte derfra, hvis ikke Loven forbød det, og i Norge, som i alle Lande, findes der i Hovedstaden et uforholdsmæssigt Antal af dets betydeligste Mænd, hvis Anseelse over hele Riget eller hvis særlige Forbindelser med enkelte Districter vilde sikkre dem Valg, hvis de ikke udelukkende vare henviste til de Par Pladser, hvorover Hovedstaden raader*). Det er imidler-

*) Paa Storthinget af 1815 mødte Grundlovens berømte Forfatter, Stiftamtmand Kristian Magnus Falsen, for nordre Bergenhuus Amts Landdistrict, uagtet hans Bopæl laae paa Staden Bergens grundtaxtpligtige Grund (hans Valg blev dog kun godkjendt med 58 Stemmer mod 25). Men da det samme Valg gjentoges 1818,

tid klart, at nogen væsentlig Forandring i Storthingets Sammensætning ikke vilde bevirkes ved en saadan Bestemmelse; thi det er i og for sig naturligt, at i et norsk Folkeraad Bønderne maae indtage en meget betydelig Plads. Det er derfor en stor Trøst, at hos dette Bondefolk det eensomme Liv i en storartet Natur og den haarde Kamp mod strenge Livsvilkaar igjennem Aarhundreder har udviklet et roligt, religiøst Sind og en stolt, mandig Characteer, som aldrig har bøiet sig under nogen Slavelænke. Det er derfor bedre skikket til at tage virksom Andeel i Styrelsen af Norges i det Hele simple Anliggender, end Tilfældet er med Almuen i de fleste andre europæiske Stater, og jeg mindes heelt vel, at jeg ikke fandt noget foruroligende deri, at denne opvakte og stærke Landbobefolkning nu vilde bruge den Magt, som Forfatningen hjemlede den. Ganske vist var det mig klart, at dens Brug vilde medføre, tildeels alt havde medført dens Misbrug. Men hvor er den Magt, som ikke er bleven misbrugt? Og hvad betyde selv efter den mindst velvillige Opfattelse det norske Demokrati's Synder i Sammenligning med dem, hvori Hierarkiet — Aristokratiet — Absolutismen — det ene efter det Andet — have gjort sig skyldige? Og hvad betyde de navnlig i Sammenligning med de store Velgjerninger, det alt havde

---

blev han af den nævnte Grund udelukket. Senere forkastedes Statsrevisor Daas Valg i Søndre Bergenhuus Amt, uagtet han der havde en Eiendom og før Valget var flyttet derhen, idet man (med Rette) antog, at Christiania ligefuldt maatte betragtes som hans Hjemsted. Daa har senere foreslaaet at forandre denne Grundlovsbestemmelse; men Forslaget blev kun svagt understøttet, faldt, og er senere ikke gjentaget. Grunden hertil maa ikke blot søges i Storthingets almindelige Utilbøielighed til at røre ved Grundloven, men ogsaa i den Formening, at om denne Bestemmelse end udelukker endeel gode Kræfter, saa holder den paa den anden Side endeel politiske Vagabonder ude, og at denne Fordeel overveier hiin Ulempe.

bragt, og fremdeles lovede Norge? Jeg hørte derfor uden Ængstelighed fra Norges Fjelde Dithmarskernes gamle Kampraab gjenlyde: „Nu kommer Bonden!“ Thi jeg vidste, at det kun er gjennem Frihedens Brug — dens Misbrug og dens rette Brug — at man lærer at være fri, og at de Lærepenge, Norge vilde komme til at give, vare en meget billig Priis for Frihedens store Gode. Jeg vidste — for at jeg skal anføre et Par Sætninger fra hine Dage, som i al deres Trivialitet dog gjemme vigtige, ofte miskjendte Sandheder, — at „det kun er i Vandet, man lærer at svømme“, og at „den eneste Vei til Enden gaaer gjennem Begyndelsen“. Men jeg vidste ogsaa, at det er de Dannedes Pligt, ikke blot kjærligen at opdrage og veilede Almuen, men ogsaa modigen at bekæmpe dens egennyttige Lyster, og efter Evne at afvæbne dens hovmodige og rænkefulde Forførere. Det var min Mening dengang. Det er det ogsaa nu, efter 30 Aars Forløb, og mit Liv har bragt mig rigelig Leilighed til i mit eget Land at øve mig i begge Dele: baade at opelske og at ave Demokratiet.

Dette omtrent vare de Overveielser, som Storthinget af 1833 havde fremkaldt og som Valgene i Slutningen af 1835 havde givet fornyet Liv. Disses Udfald svarede til Forudsætningen. Af Kjøbstædernes 31 Repræsentanter vare 21 Embedsmænd (14 juridiske, 4 geistlige, 1 Toldembedsmand, 1 Militair og 1 Skolemand); de andre 10 vare Borgere (9 Kjøbmænd og 1 Haandværker). Af Landdistrikternes 65 Repræsentanter vare 15 Embedsmænd (8 geistlige, 5 juridiske og 2 militaire), 43 Bønder, og de øvrige 7 (3 saakaldte Proprietairer, 3 Landhandlere og 1 Skipper) Folk, der i Livsvilkaar og Dannelse maatte sættes i Klasse med Bønderne. Her var altsaa en afgjort Bondemajoritet — selv affeet fra, at der ogsaa blandt de andre Storthingsmænd vare flere, som af en eller anden Grund kunde forudsættes i alle vigtigere Spørgsmaal at ville stemme med denne. Betænkeligere end den blotte Overvægt i

Tal var den Omstændighed, at flere Bønder, som paa foregaaende Storthing havde lagt stor Dygtighed og Selvstændighed for Dagen, nu systematisk vare udelukkede*). Ogsaa det var et uheldigt Tidernes Tegn, at tvende af Norges betydeligste offentlige Mænd, Grev Wedel Jarlsberg og Jernværkseier Jacob Aall, som paa flere foregaaende Storthing havde spillet en saa hæderlig og nyttig Rolle, denne Gang vare forbigaaede. Ingen af dem var Embedsmand eller i noget særligt Forhold til Regjeringen; men de forenede med en reent privat Stilling og udstrakt borgerlig Virksomhed en høi Grad af almindelig og politisk Dannelse, og deres Udelukkelse viste saaledes, at hvad man hos Embedsmændene frygtede, ikke var deres Afhængighed, men deres Overlegenhed**). Ved Siden deraf troede man at vide, at der blandt

*) Dette gjælder f. Ex. om den oplyste og fordomsfrie Bonde Lars Thorstenson Tønsager fra Eidsvold, som paa de to foregaaende Storthing var mødt for Aggerhuus Amt, og om Rasmus Aarflot fra Romsdal, som i sin Hjemstavn havde udviist en utrættelig, dengang endnu sjelden Iver for sin Stands Oplysning (f. Ex. ved et af ham ikke blot forfattet, men ogsaa trykt „Ugeblad", som 1833 afløstes af en „Landboavis") og som paa mange foregaaende Storthing (1824, 27, 28 og 33) ved sin smukke Characteer og ualmindelige Dygtighed havde erhvervet sig stor Yndest.

**) Om Grev Wedel vil jeg senere faae Leilighed til at tale. Derimod maa det være mig tilladt her at indskyde et Par Ord om Jacob Aall. Han var oprindelig bestemt for den geistlige Stand, og tog ogsaa, dimitteret fra Nyborg Latinskole, theologisk Embedsexamen med megen Udmærkelse; men hans Forkjærlighed var for en praktisk Livsstilling. Han studerede derfor Bjergværksvæsnet i Tydskland, og kjøbte i det forrige Aarhundredes sidste Aar Næs Jernværk, hvor han har tilbragt Resten af sit Liv i en ofte vanskelig, men udstrakt og gavnlig Virksomhed. Hans store Fortjenester af Norge i alle Trængselsaarene førte ham 1814 til Rigsforsamlingen i Eidsvold, hvor han nærmest sluttede sig til Wedel, uden dog i mindste Maade at dele hans Uvillie mod Danmark, og paa mange senere Storthing har hans milde Sind og omfattende

de mange nye Medlemmer vare flere, som stode under det almindelige Lavmaal af Dygtighed, eller som endog vare af en tvivlsom Hæderlighed. Intet Under derfor, at man med spændt Opmærksomhed imødesaae det Storthing, af hvilket det ene Parti haabede Frihedens og Folkelighedens — det andet Parti frygtede Uvidenhedens og Raahedens Triumf.

Forinden jeg gaaer over til at fremstille Storthingets Virksomhed, vil jeg forsøge paa at give en meget kort Characteristik af dets mere fremtrædende Personligheder. Det er først derved, at det almindelige Billede faaer individuelt Liv, og Normændene staae os Danske saa nær, at vi bør søge at vedligeholde den Personalkundskab, som forinden Rigernes Adskillelse ligesom fulgte af sig selv.

Hovedstaden var i 1836 repræsenteret af Høiesteretsadvocat Sørensen, Høiesteretsassessorerne Holst og Rye, samt Artillericapitain Foss. Den Førstnævnte, en Søn af Biskop Sørensen i Christiania og Sønnesøn af en Smed i Christianssand, lagde den første Grundvold til sit politiske Ry ved Rigsretssagen 1827, hvor han som Actor havde god Leilighed til at hævde det constitutionelle Systems vigtigste Grundsætninger. Den derved vundne Popularitet førte ham 1830 ind i Storthinget, som strax valgte ham til Præsident, hvilken Post han

---

Kundskaber gjort stor Nytte, især dog i Comiteerne, ligesom hans Arbeidsdygtighed ogsaa af Regjeringen jevnlig er taget i Beslag. Ogsaa gjennem Pressen deeltog han stadig i den offentlige Forhandling, navnlig gjennem det af ham forfattede Hefteskrift „Nutid og Fremtid", og om hans videnskabelige Syssel, især med Fædrelandets Oldtidshistorie, vidne hans Oversættelser af Sagaliteraturen f. Ex. af Snorre, og flere mindre Arbeider. I hans Livs Aften nedskrev han sine „Erindringer", der ligesom al hans anden Færd vidne om klar og maadeholden Forstandighed og varm Kjærlighed til Sandhed og Ret. Det er en elskværdig Personlighed, en nyttig Virksomhed, og fremfor Alt en god Borger, som træder os imøde i dette lykkelige Liv.

vedblivende har beklædt i en Række paafølgende Storthing, ogsaa efterat han i 1839 var bleven Sorenskriver i Aggers Distrikt, indtil han i 1848 udnævntes til Statsraad. Han var en frisindet og varmblodig Mand, og nød den største Anseelse ogsaa hos Bønderne, skjøndt han aldrig smigrede dem og i mange vigtigere Sager hørte til deres Modstandere. Dette gjør baade ham og Bønderne Ære. Holst og Rye vare ansete Jurister, og uafhængige Mænd. Den Sidste har gjort en meget alsidig Carriere. Indtil 1814 var han Officeer i Kjøbenhavn, hvor han tillige tog juridisk Examen; derpaa blev han efter hinanden Auditør, Expeditionssecretair — først under Marinen, derefter under Finantserne —, Byfoged, Amtmand, Høiesteretsassessor og tilsidst Byskriver i Christiania. Overalt gjorde han sig gjældende ved sit skarpe Hoved og ualmindelige Arbeidsdygtighed. Han var længe Medlem af Lovcommissionen, og Formand i den Commission, som bearbeidede det af Statsraad Vogt forfattede Udkast til en Communallov, til hvis Gjennemførelse paa Storthinget han væsentligen bidrog. Paa Storthinget 1836 indtog han en meget oppositionel Stilling, som endmere skærpedes ved hans temmelig bidske Tunge. Foss, der som ungt Menneske alt havde udmærket sig som Artilleriofficeer i de danske Kysters Forsvar mod Englænderne, var en begavet og alsidig dannet Mand. Han tog levende Deel i Dagspressen, f. Ex. i den af ham i Forening med Præsten Rein og Amtmand Chr. M. Falsen udgivne „norske Tilskuer". Nogle historiske Arbeider og poetiske Forsøg af ham ere ikke uden Værd. Vigtigere er dog hans politiske Virksomhed, idet han lige fra 1827 og indtil 1845, da han kaldtes til Statsraadet, har været et nyttigt Medlem af alle Storthing. Navnlig har han taget levende Deel i de Sager, som vedkom Militair-Skatte- og Opdragelsesvæsenet. Hans Hang til at optræde med en Mæglers Overlegenhed og Haabet om at kunne beherske Bevæ-

gelsen, ved at stille sig i Spidsen for samme, bragte ham paa Thinget 1836 lidt ud af den Holdning, han tidligere havde indtaget og snart gjenvandt; men hans retskafne Characteer og frisindede Fædrelandskjærlighed have ingensinde fornægtet sig.

Bergen havde efter 18 Aars Afbrydelse paany valgt sin gamle Yndling, daværende Toldinspectør Christie, men hans Helbred tillod ham ikke at modtage Valget. Ligefuldt maa man holde mig det tilgode, naar jeg benytter denne Anledning til at dvæle nogle Øieblikke ved denne interessante Skikkelse. Christie havde blandt andre Himlens Naadegaver ogsaa faaet en indtagende Personlighed og et uudtømmeligt godt Humør. Allerede paa Rigsforsamlingen, hvortil han var valgt af Bergen, gjorde han som dens bestandige Secretair god Nytte; men hans Glandsperiode er dog det overordentlige Storthing 1814. Som Forsamlingens Præsident førte han Underhandlingerne med de svenske Commissarier, og det med saadan Kløgt og Fasthed, at Nordmændene næsten i Eet og Alt fik deres Villie, uagtet de stode værgeløse ligeoverfor det forenede Europa, Kielerfreden og den svenske Hær. Ikke mindre vanskelig var den Opgave at lede den af Tidens stærke Bølgeslag omtumlede Forsamling, men han udførte det med saa meget Maadehold og Kraft, at dens værdige Holdning for en ikke ringe Deel skyldes ham, ligesom denne fandt sit Udtryk i de frimodige og smukke Taler, ved hvilken han baade i Christiania og i Stokholm ligesom indførte den unge norske Stat i det europæiske Samfund. Det var i den samme gode Aand, at han styrede de langvarige Storthingssamlinger 1815—16 og 1818, paa hvilken den constitutionelle Regjering grundlagdes; men ved disse Overanstrængelser var hans Helbred saaledes nedbrudt, at han ikke oftere kunde møde paa Thinget, og 1825 endog maatte nedlægge sit Embede som Stiftamtmand i Bergen. Efterat have afslaaet den tilbudte Statsministerpost, overtog han dog Toldinspectørposten i denne

By, hvis Yndling han var. Allerede ved Slutningen af første Storthing havde Bergen stiftet et Legat til hans Ære, og nu — 50 Aar derefter — er det ifærd med at opreise hans (af Billedhugger Borch udførte) Broncestatue, der smukt fremstiller baade hans freidige, joviale Sind og hans Betydning som Borger. I Christies Sted indtraadte Suppleanten, en Kjøbmand Nicolaysen, i Storthinget. Af Bergens andre Repræsentanter, Amtmand Schydtz, Stiftsoverretsassessor Conradi og Rector Holmbo, skal jeg kun omtale den Sidste. Han havde i en meget ung Alder — endog forinden han havde taget sin Embedsexamen — overtaget Bergens Kathedralskole i en næsten opløst Tilstand efter en lærd, men svag Olding, og havde ved sin energiske og humane Bestyrelse i faa Aar saaledes sat Skik baade paa Lærere og Elever, at Skolen var som gjenfødt. Den samme Indsigt og Kraft lagde han for Dagen ved i alle Retninger at virke for Byens communale Anliggender, og det var saaledes en velerhvervet Popularitet, som 1833 førte ham ind i Storthinget. Her sluttede han sig til Demokratiet, men fandt sine Frihedsidealer saa lidet realiserede i dets Rækker, at han idelig følte sig kaldet til at optræde mod det. Den Tid var saaledes snart forbi, da han regnedes til Oppositionen; men Agtelsen for hans Frisind og Dygtighed har ikke tabt derved.

Aaret 1833 havde ført ogsaa en anden Skolemand ind paa den politiske Skueplads i Overlærer Lange fra Arendal. Ogsaa han havde bragt en maadelig Skole i en ypperlig Stand, men da Manglen af Embedsexamen udelukkede ham fra videre Befordring i dette Fag, søgte og fik han et Toldembede, og erhvervede sig snart saa stor Anseelse i dette, at han fik betydelig Andeel i Affattelsen af den nye Toldlov. Paa alle følgende Storthing har han udøvet en gavnlig Indflydelse, især paa Behandlingen af de finantsielle Anliggender, indtil han 1854 udnævntes til Statsraad. Blandt Kjøbstædernes Repræsen-

tanter skal jeg endnu særligen nævne Stiftsprovst, senere Biskop v. d. Lippe fra Christianssand, Amtmand Blom fra Drammen og Sognepræst Riddervold fra Frederikshald. Paa Rigsforsamlingen i Eidsvold sluttede Blom, som dengang var Sorenskriver i Jarlsberg, sig nærmest til Grev Wedel. Han har havt den væsentligste Andeel i Affattelsen af Norges Matricul, og benyttede det store Kjendskab til alle Landets Egne, som han erhvervede paa de mange i denne Sags Tjeneste foretagne Reiser, til forskjellige statistiske og topographiske Arbeider, blandt hvilke især hans Beskrivelse af Nordlandene og Lapland har været til stor Nytte for disse tidligere saa forsømte Landsdele. Siden 1830 har han været et agtet og arbeidsomt Medlem af 6 Storthing. Riddervold var Capellan i Frederiksstad, da han i 1827 optraadte paa Storthinget, hvor han strax tiltrak sig Opmærksomhed ved Tankens Klarhed og Ordets Styrke. Hans lige saa besindige som frygtløse Characteer og hans lykkelige bon sens, som aldrig famlede og sjelden feilede, erhvervede ham almindelig Tillid, selv blandt Bønderne. Han har saaledes været en klog og paalidelig Støtte for alle de paafølgende Storthing, hvis Forsæde i lang Tid vexlede mellem ham og Sørensen, indtil han, som Biskop i Trondhjem, 1848 kaldtes til Statsraadet, hvor han har styret Kirke- og Skolevæsnet.

Som ovenfor bemærket, havde Landdistrikterne til Storthinget 1836 valgt næsten lutter Bønder eller Folk, som i Tænkemaade eller Dannelse stode paa samme Standpunkt, som disse. Blandt de Embedsmænd, som opnaaede Valg i disse Kredse, skal jeg fremhæve, Præsten Harbitz, som strax ved sin første Optræden 1836 fuldstændig sluttede sig til Bondepartiet, og gjennem alle de følgende Storthing har bevaret en vis Indflydelse paa dette; — Sorenskriver, senere Amtmand, Falsen (en Broder til Grundlovens Forfatter) som lige siden 1818 har været et af Repræsentationens agtværdigste og nyttigste Medlemmer, —

og den gamle Amtmand Weidemann, som var Medlem af Rigsforsamlingen og af mange paafølgende Storthing, hvor han vel aldrig har spillet nogen betydelig Rolle, men dog altid har bevaret et godt Forhold til Østlandets Bønder, mellem hvilke han har levet som Sorenskriver og senere som Amtmand siden Aarhundredets Begyndelse. Særligen skal jeg omtale Høiesteretsadvocat Hjelm, et hurtigt og vittigt Hoved, der havde debuteret paa Storthinget 1830 som Fører for et Slags systematisk Opposition, vel uden synderlig Alvor og Grundighed, men med et vist parlementarisk Sving. Den første Grundvold til den Popularitet, han nød i Demokraternes Leir, er af en temmelig tvivlsom Beskaffenhed. Da nemlig hans Broder var tiltalt for nogle, formeentlig for Kongen fornærmelige Artikler i den af ham udgivne Tidende „det norske Nationalblad," formaaede Høiesteretsadvocaten en Ungdomsven og Fæstningsslave Kraydahl til ved antidaterede Breve at udgive sig for Forfatter. Herfor blev Hjelm sat under Justitsens Tiltale og dømt baade af Underretten og Overretten fra sit Embede, hvorimod Høiesteret kun ansaae ham med en Bøde af 500 Spec. At han derpaa afskedigedes — naturligviis ikke som Høiesteretsadvocat, men som Regjeringsadvocat, blev fremstillet som en oprørende Forfølgelse, og skjøndt Storthinget anerkjendte Afskedigelsen, bevilgede det ham dog hans fulde Gage i Pension. Den for saa godt Kjøb erhvervede Folkegunst vedligeholdt Hjelm i nogle Aar ved en temmelig høirøstet Virksomhed saavel i, som udenfor Storthinget.*)

*) Naturligviis have hans Kammerater gjort et Forsøg paa at ophøie Partiets Mening til Historiens Dom. Wergeland mener, at „for Menigmand er Hjelms Navn som Løsenet til et Hurra, fordi han uopløseligen har kombineret (!) det med 17de Mai, og imaginerer (!) sig ham som en Slags Løve (!) med 12 Mands Vid, liggende foran Grundloven, halv indsvøbt i Nationalflagets røde Folder." Han tilføier, at „der har været en Leopards Murren (!) i hans snar-

Blandt Bønderne paa Storthinget 1836 maa jeg først og fremmest nævne deres Oldermand, den stoute Gudbrandsdøl Ole Haagenstad. Han skal nedstamme baade paa fædrene og mødrene Side fra gamle norske Adelsslægter — Nogle meente endog fra kongeligt Blod — og eiede tre til fire Gaarde foruden en Mængde Gjeldsbreve, og de, hvis Navne stode derunder, de maatte vide og huske, at han havde dem i Lommen. Han var derfor ikke blot en stormægtig Herre i alle Dovrefjeldets hjemlige Anliggender, men tillige, da der paa Jorden ikke gives Noget, som kan lignes med en Gudbrandsdøl, en ægte Typus paa en norsk Fjeldkaks, og deres fødte Repræsentant paa alle Storthing lige siden 1814. Slig Karl var Ole Haagenstad. Hans Ligemand i Anciennitet, men ogsaa kun deri, var Teis Lundegaard fra Lister- og Mandals Amt. Han havde paa Rigsforsamlingen i Eidsvold været Alles Yndling som et Pragtexemplar af en trohjertet Bonde. Men han havde aabenbar ikke havt godt af at æde af Kundskabens Træ; thi paa de paafølgende Thing var den Egenskab, der stedse mere udviklede sig hos ham, den Snuhed, som undgaaer

---

rende (!) Stemme, naar han har anstrængt (!) den for Nationalæren og de unionelle Krav." Jeg har saameget mindre turdet tilbageholde dette Bidrag til Mandens og — Tidens Portrait, som man selv længe efterat begge de Paagjældende vare døde, i den Anledning har fremhævet, at „kun Geniet forstaaer at male Geniet," og hævdet, at „Norges største Digter" derved har sat Hjelm „et Minde, der er varigere end Marmor" — ære perennius. Jeg tvivler imidlertid paa, at Historien vil dele Wergelands Mening, at Hjelm „i Frankrige vilde have staaet Mirabeau, i England Fox ved Siden." Nos poma natamus. Men det veed jeg, at naar Wergerland tilraaber ham:

„Men dø! Sørgmodigt skal Folket møde,
Som var Din Gravhøi dets Arne øde!"

saa er af denne Spaadom kun den første Halvdeel gaaet i Opfyldelse. Hjelm døde nemlig d. 30 Marts 1848, men Folket — udeblev.

at compromittere sig, men forstaaer at fremme sine egne Interesser. Ved Siden af disse to Veteraner af den gamle Garde, var der fremstaaet nye Størrelser, som begyndte at fordunkle de gamle Matadorer. Den ene var fra Østlandet, Fouchald fra Toten, et skarpt dialectisk Hoved med en vis naturlig Veltalenhed. Han var født i Fattigdom og skylder sig selv sin hele Uddannelse. Hans bittre Sprog skal være stærkt paavirket af den tilfældige Omstændighed, at en af de første Bøger, der faldt i Hænderne paa den videbegjærlige Dreng, var en Oversættelse af Rabeners Satirer. Naturligviis var han en hvas Oppositionsmand. Han debuterede paa Storthinget 1830 med et Forslag om at forhøie alle Toldsatser med 25 pCt., ikke for at dække Statskassens Udgifter, men for at sætte Overskuddet ind i Banken til Forrentning, og skjøndt han efterhaanden blev klogere paa de Dele, var dog Indførselstoldens Forhøielse ved Siden af alle Udgifters Nedsættelse det stadige Maal for hans seige Bestræbelser. Fortjenstfuldere, end hans Deeltagelse i Storthingets Forhandlinger, var hans hele Virksomhed i alle hans Hjemstavns Anliggender. Lyset blandt Bønderne og snart deres anerkjendte Leder var dog Ueland fra Stavanger Amt. I endnu høiere Grad, end Fouchald, skyldte han ene sig selv Udviklingen af sine betydelige Aandsevner. Han havde længe levet som Omgangsskolelærer med en aarlig Løn af 5 Species, indtil han giftede sig ind i den Gaard, hvis Navn han bærer; men siden han 1830 kom ind paa Storthinget har han ved sin Kløgt og hensynsløse Energi vundet en saadan Indflydelse paa Bønderne, især fra Vestlandet, at han har været en af de mægtigste Mænd i Norge.

Storthinget traadte sammen d. 1ste Febr. i den forrige Kathedralskoles Locale, hvis demokratiske Simpelhed lidet svarede til de Forestillinger, man pleier at gjøre sig om en Statsmagt, men tillige vidnende om den praktiske Sands, som først

sørger for det Nyttige, forinden der tænkes paa Stads. Lige saa beskedent som Lokalet, var ogsaa Forsamlingens Ydre. De talrige Bønder bare ikke nogen Slags Nationaldragt, og som gentlemen saae de heller ikke ud; deres Kostume havde det Præg af Halvcultur, som ikke er det meest tiltalende. Heller ikke vare Thingets Forretningsformer skikkede til at give Forhandlingerne noget tiltrækkende Liv, endsige den dramatiske Interesse, der ofte kan være saa fængslende ved parlementariske Forsamlinger. Enhver Sag bliver nemlig, forinden den kommer til Forhandling, henviist til et af de staaende Udvalg, i hvilke de fleste private Forslag i al Stilhed begraves — man kan gjerne sige — heldigviis, da Antallet af ubetydelige eller endog forkastelige Forslag er meget stort. I disse Udvalg foregaaer da den forberedende Behandling, og Sagerne fremmes først i selve Thinget, naar de vende tilbage til samme med en skriftlig Comiteebetænkning, som oplæses, og hvis Indstillinger ere Afstemningernes Gjenstand. Disse Betænkninger ere ofte omfattende og grundige Arbeider, og det er ofte i dem, at man væsentlig maa søge Billedet af Storthingets Aand og Virksomhed. Dette System har saaledes været et Middel til at forskaffe den virkelige Arbeidsdygtighed den Indflydelse, som Valgloven ikke sikkrede samme, og det kan derfor vel være, at dets Virkninger i det Hele have været heldige. Men saa meget er vist, at det ikke kunde andet end svække selve den parlementariske Forhandling, som ogsaa bevægede sig i meget adstadige og ædruelige Former, i hvilke Begeistring eller Vittighed eller andre Krydderier dengang næsten hørte til de forbudne Varer. Det Indtryk af Forstandighed, men tillige af aandelig Jevnhed, som man modtog ved at træde ind i Storthingssalen, stadfæstedes saaledes ved at følge Forhandlingerne.

Thinget aabnedes som sædvanligt med et Kongeligt Budskab, i hvis storstilede Almeensætninger man gjenkjender Rhetoriken fra 1789. „Foreningen har bragt en Tvedragt til at for-

svinde, som ellers vilde have endt med ikke alene at udtømme begge Folks Hjælpemidler, men endog at tilintetgjøre deres Nationalitet. Nu staaer begge Folks Selvstændighed uantastet. Den udgjør en Deel af Europas offentlige Ret. Oprigtighed og Redelighed er Borgen for dens Fasthed og Varighed." Ved at bebude en Revision af den almindelige Lovgivning, siger Kongen: „Norge ligesom Sverige har det Fortrin at besidde oprindelige Love. Sædvaner arvede fra Fædrene, udgjøre Nationaleiendommeligheder. Der gives Nationer, som sætte disse Sædvaner blandt de ypperste af deres Rettigheder, fra hvilke de ingenlunde ville afstaae. Jeg erfarede dette ved Spørgsmaalet om Indførelsen af Jurys. Jeg respecterede Eders Utilbøielighed for dens Indretning." — — „Statslegemet bør som det menneskelige Legeme undgaae voldsomme Rystelser o. s. v." Hidtil vare disse Aabningstaler strax besvarede af Præsidenten med nogle almindelige Loyalitetsyttringer — siden 1827 endog kun med det Udraab: „Gud bevare Kongen og de forenede Riger!" Denne Praxis var vistnok meget forstandig; thi de sædvanlige Kammeradresser give i Reglen ikke stort Udbytte, og kunde allermindst have nogen naturlig Plads i et Land, hvor der hverken findes organiserede Partier eller parlementarisk Regjering.

Saaledes havde det været hidtil, men nu var man fra alle Sider opsat paa, at Storthinget af 1836 skulde begynde en ny Æra, og strax efterat Præsidenten var valgt, fremkom Artillericapitain Foss med den Formening, at Norge først tilfulde vilde indtage sin Rang blandt de andre constitutionelle Stater, naar det ligesom disse besvarede Throntalen med en Adresse, og med det Haab, at den forudgaaende Adressedebat vilde aabne en værdig Kampplads for den parlamentariske Veltalenhed, og henlede den europæiske Opmærksomhed paa det norske Storthing, med hvilket denne hidtil kun lidet havde beskjæftiget sig. Særligen havde han vist isinde, ved dette Middel strax at komme ind

paa de unionelle Anliggender, hvis utilfredsstillende Ordning dengang laae alle Normænd stærkt paa Sinde, og til hvis Behandling han følte sig særligen kaldet. Han foreslog derfor, at Præsidenten ved Beretningens Modtagelse skulde erklære, „at den vilde blive taget under Overveielse". Dette blev eenstemmigen vedtaget, og skete altsaa. Desuagtet finder jeg det rimeligt, at man ved nærmere Overveielse vilde være vendt tilbage til den hidtilværende Sædvane; men en ialtfald medvirkende Grund dertil var et lille Træk, som er saa betegnende for de dengang herskende Stemninger, at jeg ikke kan nægte mig den Fornøielse her at fortælle det. Regjeringen ønskede at afværge Adressen, og det netop for at undgaae en Forhandling om Unionsforholdene, som var det svageste Punkt i Norges offentlige Ret, men tillige det meest kildne, navnlig ligeoverfor Kongen. Men hvilket Middel benyttede man nu for at forpurre den? Man lod paa anden—tredie Haand nogle Vink falde om, at det uden Tvivl var efter Aftale med Statsraaderne, at Foss var fremkommet med sit Forslag, og neppe naaede disse dunkle Hentydninger Storthinget, førend flere fine Politikere begyndte at betragte baade Forslaget og dets Ophavsmand med meget mistænksomme Øine. Noget maatte der bestemt stikke derunder, om man end ikke var paa det Rene med, hvad det egentlig var. Men omsider forsvandt hver Tvivl, da den gamle Statsraad Vogt i et privat Aftenselskab yttrede for en Storthingsmand, at det ikke kunde feile, at der jo ved den Leilighed maatte falde nogle Complimenter af til Regjeringen, som det i disse trange Tider nok var værd at tage med. Der havde man det altsaa: her forelaae et Complot om at besnære Storthinget. Da derfor det Spørgsmaal kom paa Dagsordenen, om der skulde nedsættes et Udvalg til at foretage den Overveielse, som alt var besluttet og officielt bebudet, da gik hiin iltre Storthingsmand i Tøiet, og malede alle de forfærdelige Følger af en Adresse, med

saadant Fynd, at det forskrækkede Thing besluttede at henlægge Beretningen uden Overveielse. Fædrelandet var reddet, men Foss var fortabt. Man betragtede ham som en Intrigant, der gik Regjeringens Ærinde, for derved at bane sig Vei til — reverenter talt — et Sæde i samme. Senatus hoc videt, consul intelligit et hic tamen vivit! Omsider kom dog Sandheden for en Dag. Da nemlig Rigsretten kom, da fandt man paa Storthingets Synderegister opført ogsaa Adresse-projectet, hvori Kongen saae „et forfatningsstridigt Forsøg paa at udvide Repræsentationens Rettigheder" — og det uagtet han oftere havde baade modtaget og besvaret Adresser fra Storthinget, og uagtet dette i nærværende Tilfælde netop havde besluttet ikke at indgive nogen Adresse, — ja endog havde skudt en alt besluttet Overveielse fra sig, for ikke at komme i Fristelse dertil. Man saae deraf, at Byfoged Christensen havde taget feil, naar han meente, at Forslaget til Adressen var inspireret, men at dets ivrige Forsvarer, Advocat Hjelm, var nærmere ved Sandheden, naar han paastod, at ikke Forslaget, men Modstanden mod samme „havde sin Rod paa den anden Side af Kjølen", og dertil knyttede den Formaning, at „Storthinget ikke omhyggeligt nok kunde vogte sig for Indflydelse udenfra". Da Christensen fordrede en Forklaring af denne Sigtelse, fik han den Besked: „at politiske Redskaber sjelden kjende den Haand, der leder dem, naar de troe at handle efter egen Mening"; — hvormed han maatte lade sig nøie. Man fik saaledes Vished for, at man havde gjort Foss Uret, naar man havde havt ham mistænkt for at spille under Dække med Regjeringen. Men, vil man spørge, var Regjeringen da Folkets og Frihedens Fjende, eller blev den ialtfald anseet derfor, siden den blotte — her endog ugrundede — Formodning om, at den ønskede et Forslag fremmet, var en medvirkende Grund til at forkaste det? Paa ingen Maade. Man havde vel et eller andet beskedent Ønske om, at et eller andet Departement

ved en passende Anledning maatte komme i yngre og dygtigere Hænder; men i sin Heelhed var Regjeringen baade agtet og yndet. Men det er betegnende for et vist Stadium i den politiske Udvikling, at Uafhængigheden kun kan lægges for Dagen ved at gjøre Opposition mod den øverste Statsstyrelse, saa at det at høre til Oppositionen er Betingelse for at ansees for en frisindet — jeg kunde næsten sige for en hæderlig Mand. I dette Stadium befandt Norge sig dengang, og det er som et formeentlig slaaende Beviis derpaa, at jeg har tilladt mig at meddele denne lille Anecdote.

Denne hele Betragtning leder Tanken naturligen hen til noget nærmere at overveie det indbyrdes Forhold mellem Regjeringen og Folkerepræsentationen, saaledes som dette er givet ved selve Grundloven.

Grundlovsspørgsmaal.

Som bekjendt indrømmer den norske Grundlov Kongen ikkun et suspensivt Veto i Lovgivningen, saa at en Storthings-beslutning, ved uforandret at fattes af 3 ordentlige Storthing, erholder Lovskraft ogsaa uden Kongens Stadfæstelse. Denne Bestemmelse, som er gaaet over i den norske Grundlov fra de tidligere Forfatninger, der ere byggede paa reent abstrakte Theorier om Folkesouverainiteten, og ifølge hvilke Kongen ikkun er Hovedet for den saakaldte „udøvende Magt,“ stemmer saa lidet med det almindelig vedtagne, historiske Begreb om et constitutionelt Monarki, ifølge hvilket Kongens og Folke-repræsentationens Samtykke ere lige nødvendige for at stifte Lov, og med de Bestemmelser, selve Grundloven forøvrigt indeholder om Kongens Forhold til Staten og om den ham tillagte Myndighed, at man vil finde det naturligt, at Kongen bestræbte sig for at vinde, hvad han ansaae som Kronens Æresrettighed, og som betragtes saaledes i alle andre gjældende Forfatninger. Forslaget dertil fremsatte han første Gang paa Storthinget 1821, og dets Begrundelse, der uden Tvivl er flydt af Carl Johan's egen Pen, er meget værdig. Han siger deri, at naar Retten til at foreslaae Love i lige Grad tilhører Kongen og Repræsentationen, og naar Begges Samtykke ud-kræves for at give Forslaget Lovskraft, da er den Ligevægt

tilstede, som er Frihedens Betingelse og Værn. Men naar der er tillagt en af Parterne en eensidig Overvægt, da ophører Borgersikkerheden, fordi enhver Magt, som ikke har nogen Modvægt, bliver vilkaarlig, og da vil Borgerlykken undergraves, fordi Striden mellem Statsmagterne da er uundgaaelig og saa at sige lovbestemt. Seirer i denne Strid Repræsentationen, da er der ikke længer noget Monarki, og det vil ende med Anarki. Hvis den derimod bukker under, da drager den letteligen Friheden med sig i sit Fald; „thi der gives stundom Fyrster, der ikke undlade at benytte enhver Leilighed til at udvide deres Magt". Disse Sætninger klinge unægteligen ret smukt i en Konges Mund; men afseet fra hvad der forøvrig kan indvendes imod den hele Betragtning, staae de ikke i bedste Samklang med den i samme Aandedrag udtalte Paastand, at ingen Konge vil benytte sit Veto uden i Statens Interesse, „som Kongen altid bedømmer mere upartisk, end Folkerepræsentationen, fordi han er ophøiet over al personlig Interesse", medens denne er udsat for „farlig Opbrusen, der oftest har sin Grund i enkelte Personers eller Borgerklassers overdrevne Fordringer og fornærmet Egenkjærlighed". Sagen kom under Forhandling paa Storthinget 1824, hvor den tilligemed alle andre indkomne Forslag til Grundlovsforandringer henvistes til Constitutions-Comiteen, bestaaende af forhenværende Professor ved Kjøbenhavns Universitet, senere Statsraad Krogh, Grev Wedel-Jarlsberg, Professor Sverdrup, Stiftamtmand — senere Statsraad Sibbern og Sorenskriver Knudson. Dens Betænkning, som tilraader at forkaste samtlige disse Forslag, var i sit Resultat forstandig; men Begrundelsen var ofte svag, og som Statsskrift fortjener det ikke den store Anseelse, det nyder. At dets Forfatter Krogh væsentligen derved blev Nationens Frihedshelt, saa at endnu hans Mindestøtte i Christiania er Centrum for Grundlovsfesterne, er saaledes en Hæder, som er erhvervet for temmelig godt Kjøb. Mod den

her omhandlede Kgl. Proposition gjorde Comiteen gjældende, at Kronens vidtstrakte Ret til at give provisoriske Love, til at lede alle udenrigske Anliggender, og til at udnævne Embedsmænd i et i andre constitutionelle Stater ukjendt Omfang og til gjennem disse at bestyre alle communale Anliggender, som Modvægt udkræver Folkets Overvægt i Lovgivningen, hvilken Unionen med Sverige derhos giver forøget Vigtighed for Norge. Indstillingen, at Forslaget ikke bifaldes, blev, som alle Comiteens Forslag, eenstemmigen vedtagen uden synderlig Discussion. Den kongelige Proposition om at indrømme Kronen det absolute Veto, gjentoges inden Storthinget skiltes ad, skjøndt i en noget forandret Form, men kom ikke til Forhandling i 1827, da Kongen ved Skrivelse af 26. Februar s. A. ønskede den udsat, for at den offentlige Mening, som i en fri Stat bør være Grundvolden for al Lov, kunde faae Tid til at vinde den Overbeviisning, som Kongen fastholdt, at Kronens absolute Veto er nødvendigt for den Statsmagternes Ligevægt, der er Betingelse for en rolig og heldig Udvikling af Statslivet. Dette kloge Skridt fandt varm Paaskjønnelse i Storthingets Adresse af 7. Marts s. A.; men den offentlige Mening, til hvilken Kongen havde appelleret, blev uforandret, og Forslaget forkastedes eenstemmigen, da det kom for i 1830 og senere i 1833. Det var nu fremsat paa ny, og da der ved alle de tidligere Leiligheder var afgivet Betænkninger af Constitutionscomiteen, kunde Sagen vistnok betragtes som uddebatteret. I 1836 blev det strax forkastet, uden forudgaaende Betænkning og uden egentlig Forhandling — et Foredrag af Storthingsmand Wille synes at have været betydningsløst, om ikke meningsløst. Storthinget var dertil ubetinget berettiget, og som man vil see af denne korte Fremstilling af Sagens Historie, var det stærkt fristet til at vise det Unyttige i Forslagets idelige Gjentagelse.

Men selv om det havde været sømmeligere, at lade det gjennemgaae Formen af en Comiteebehandling, siden denne efter Storthingets Praxis ikke nægtes selv det usleste Privatforslag, saa vil man ikke kunne fortænke Normændene i, at de fastholdt denne Rettighed, hvoraf de nu engang vare i lovlig Besiddelse. Ganske vist er Kongen noget andet, end Hovedet for den udøvende Magt — et saadant vilde man kunne faae baade bedre og for bedre Kjøb, uden Konge. Grundvolden for Kongedømmet er den Trang, man navnlig i større Stater og ældre Samfund har følt, til en Personification af Staten, og forsaavidt Kronen deri repræsenterer netop det Blivende og Overleverede, i Modsætning til det Bevægelige og Vordende, som finder sit Udtryk i Folkerepræsentationen, tilkommer der samme fremfor alt en nødvendig Andeel i den lovgivende Magt. Carl Johan havde altsaa Ret i, at det absolute Veto hører til Kongedømmets Begreb og Øiemed, saaledes som dette da ogsaa i Praxis har seiret overalt, hvor man har et Monarki. Derimod hviler hans Motivering paa en urigtig Theori; thi den absolute Ligevægt er den absolute Ubevægelighed, og den Overvægt, som maa findes paa en af Siderne, naar ikke alt skal staae stille, tilkommer i frie Stater netop Folkevillien. Men denne Paastand staaer ikke i mindste Modstrid med Kongens absolute Veto; thi hvor Folkerepræsentationen forøvrigt er udrustet med den fornødne Myndighed, navnlig over den hele Statshuusholdning, der vil det være umuligt for Kongen i Lovgivningen at sætte nogen uoverstigelig Skranke imod samme. Praktisk er i virkelig frie Stater det kongelige Veto altid kun suspensivt, og hvor Udviklingen er vidt fremskreden, vil det endog saa godt som slet ikke kunne bringes til Anvendelse. Naar jeg desuagtet troer, at Storthinget af 1824 handlede forsvarligt i at nægte Samtykke til den omhandlede Grundlovsforandring, saa er det ikke paa Grund af den i Comiteebetænkningen opgjorte Ballance, som man let vil see

paa ingen Maade holder Stik. Naar det nemlig deri anføres som givet, at Storthinget Intet har at skaffe med de udenrigske Anliggender, saa kan dette til en vis Grad være begrundet i Norges særlige Forhold, men det følger ikke af Grundloven og endnu mindre af det constitutionelle Systems Medfør, og naar der i den ene Vægtskaal kastes det store Antal Embeder, Kongen kan bortgive, og det Herredømme, han gjennem disse udøver over Communerne, da er det Sidste en Feil, som forlængst burde være — og nu da ogsaa er fjernet, og det Første noget, som kunde indskrænkes, uden at Statsmagternes indbyrdes Forhold derved forrykkedes. Derimod finder jeg Storthingets Berettigelse i den Betragtning, som Betænkningen kun løseligen antyder, nemlig Unionsforholdet til Sverige. Den Paastand, at Kongen, selv om han er i Besiddelse af absolut Veto, ikke i Længden vil kunne modstaae en stærk og vedholdende Villie hos sit Folk, holder nemlig ikke Stik, hvor han kan søge sin Støtte hos en anden Folkevillie, som kan være hiin modsat, — hvor han maaskee endog af denne kan blive tvunget til at misbruge sit Veto. Da nu i Unionen imellem Sverige og Norge det Første er det største Land og det, hvori Kongen i Reglen vil have Ophold, — altsaa det, hvis Mening han vanskeligst vil kunne unddrage sig, og da netop Unionsforholdet let kan medføre Strid mellem de to Rigers Interesser og Villier, saa vilde Norge være udsat for, at det kongelige Veto kunde blive brugt ikke for Norges, ikke engang for Kronens, men for Sveriges Skyld, saa at dette Rige gjennem dens fælles Konge kunde komme til at udøve en Overhøihed over Norge, som vilde stride mod den paa fuldkommen Ligeberettigelse byggede Forening. Man vil af det Anførte see, at efter min Mening hverken de af Kongen eller de af Storthinget opstillede Grunde ere synderlig bevendte, men at de i Realiteten begge havde Ret: Kongen i den Paastand, at det hører til Kongedømmets Væsen, at Intet

kan blive Lov i Landet uden med Kongens Villie — Storthinget i den Følelse, at siden Bestemmelsen engang fandtes, kunde den under visse Omstændigheder blive nødvendig som Værn for Norges Selvstændighed ligeoverfor Sverige, saa at denne Indskrænkning i Kongens Myndighed kunde betragtes som en rigtig Consequents af det uregelmæssige Forhold, at han var Konge i tvende ligeberettigede Riger. Med andre Ord: Bestemmelsen var forkastelig i Grundloven af 17 Mai, hvori den er indført, men dens Bibeholdelse i Grundloven af 4 November er forsvarlig, hvorvel Intet tyder paa, at man ved der at lade den staae særlig har tænkt paa Unionen. Men det vil tillige af det Anførte sees, at Retten til mod Kongens Villie at fremtvinge en Lov, kun bør benyttes som et yderste Nødmiddel, hvor et stort Formaal staaer Fare for at strande paa en uberettiget svensk Modstand, eller idetmindste paa en egennyttig og stivsindet Forblindelse hos Kongen. Saaledes var Sagen ogsaa hidtil bleven betragtet. At der paa Storthinget 1836 gjordes en Mængde Attentater paa at misbruge denne Ret paa en aldeles uforsvarlig Maade, vil blive paaviist i det Følgende.

Af langt større praktisk Betydning var det andet Forslag til en Grundlovsforandring, som forelaae Storthinget af 1836 til Afgjørelse, nemlig om Statsraadernes Adgang til Storthingets Forhandlinger. Dette Spørgsmaal var tidligst bragt under Omtale af en forøvrigt ubetydelig Storthingsmand, Krigsraad Flor, som havde udgivet en Oversættelse af Jeremias Benthams bekjendte Skrift „om raadslaaende Forsamlingers Forretningsorden“ og dertil føiet Udkastet til et Reglement for det norske Storthing, hvori det bestemmes, at „en Statsraad med raadslaaende, men ei voterende Stemme skal stedse være nærværende saavel i Storthinget, som i Odelsthinget“. 1821 reistes Sagen paa Storthinget af den norske Grundlovs

Forfatter Kristian Magnus Falsen*), som ogsaa mente at Mauglen kunde afhjælpes gjennem Forretningsordenen, men

*) Falsen tilhørte en anseet Juristslægt. Hans Oldefader var som saadan i 1758 ophøiet i den danske Adel; hans Bedstefader døde 1799 som Justitiarius i Norges Overhofret; hans Fader, den ogsaa som Digter eller idetmindste som Skjønaand bekjendte Enevold Falsen, fandt som Justitiarius i Stiftsoverretten i Christiania og Medlem af den norske Regjeringscommission 1808 sin Død i Christiania Fjord. Selv var Falsen i en meget ung Alder bleven Høiesteretsadvocat, og deeltog som Capitain i Studentercorpset 1807 i Kjøbenhavns Forsvar. 1814 var han som Sorenskriver i den i Nærheden af Christiania liggende Landjurisdiction Follo. Medens Prinds Christian og hans nærmeste Omgivelser efter Kieler Freden meente, at han i Kraft af den gamle Kongelov kunde tiltræde den ved Frederik VI Abdication ledigblevne norske Throne, for da som Enevoldskonge at octroyere en fri Forfatning efter sit eget Hoved, og medens de fleste Nordmænd vare aldeles raadvilde, sammenkaldte Falsen et Par ligesindede Venner til sin Gaard Vollebæk nær ved Christiania, hvor han, som var opvoxet i den franske Revolutions Ideer, forelagde dem det Forslag til en Forfatning, som senere uden store Forandringer blev Norges Grundlov. Det udgaves i Trykken under hans og Adjunkt (senere Cabinetssecretair) Adlers Navne, uden at det dog har kunnet bringes til Vished, hvilken Andeel hver af Forfatterne har havt i selve Arbeidet. Vist er det derimod, at dets Gjennemførelse væsentligen skyldes Falsen, som paa Eidsvold var Præsident i Konstitutionsudvalget, og hvis mægtige Personlighed og kjærnefulde Veltalenhed udøvede stort Herredømme over selve Forsamlingen, ikke blot med Hensyn til Forfatningsværket, men ogsaa med Hensyn til den hele Politik, hvorved Norges Selvstændighed og Frihed grundlagdes og Prinds Christian kaaredes til dets constitutionelle Konge. Forinden hans her omhandlede Forslag i 1824 kom til Forhandling, var hans engang saa lysende Popularitet imidlertid fordunklet. Han havde i 1822 modtaget det, som det synes, særligen for ham oprettede Embede som Generalprocurør — en Slags Efterligning af den svenske Justitiæ ombudsman — og var derved kommet i Strid med den dengang endnu saa mægtige Embedsstand, hvis Virksomhed han skulde controllere. Ifølge en Adresse fra Storthinget af 6 August 1824 ophævedes Embedet, og han stempledes som

hans dertil sigtende Forslag fik kun 6 Stemmer for sig, idet man — vist ikke uden Føie — indvendte, at der dertil krævedes en Forfatningsforandring. Som Følge deraf indbragte han inden Storthingets Slutning Forslag til en saadan, som altsaa skulde afgjøres paa Thinget 1824. Dets skriftlige Begrundelse er svag; han fremhæver, at der derved vil opnaaes en større Sikkerhed for, at Statsraadsposterne kun blive betroede til Mænd, som ere dem voxne, og at de Oplysninger, Storthinget behøvede, lettere kunde meddeles mundtlig end skriftlig, ligesom derved hemmelige Møder vilde kunne undgaaes. Paa Storthinget 1824 led Forslaget en ilde Medfart. Det bør imidlertid ikke oversees, at der dengang var et almindeligt Stormløb mod flere Punkter i den endnu ubefæstede Forfatning, og at der ligger noget Sundt til Grund for den Tanke, at det er „en nødvendig Betingelse for Grundlovens Ærværdighed, for dens ubrødelige Overholdelse og for Folkets Troskab og Hengivenhed for Constitutionen, at Grundloven saa lidet og saa sjælden som muligt forandres". Dette udtalte Storthinget i den Adresse, hvormed det under 24 Mai 1824 forestillede Kongen de Grunde, hvorfor det ikke kunde tiltræde hans forskjellige Forslag til Forfatningsforandringer, til hvis Understøttelse han endog havde sammendraget et Troppecorps ved Christiania. Da det saaledes først og fremmest gjaldt om at afværge Kongens Forslag, kunde der ikke let være Tale

---

Forræder mod Frihedens Sag. Selv Steffens, som 1824 gjæstede Norge, taler i sit derom udgivne Skrift om hans „veränderte Gesinnung". Denne Ostracisme forfulgte ham til hans Død, som efter lang og haard Sygdom ramte ham 1830 som Justitiarius i Norges Høiesteret. Det er først en Menneskealder senere, at hans Minde har faaet den samme tilkommende Opreisning f. Ex. i et kort Skrift af L. K. Daa, og det kan betragtes som et lille Afdrag paa den offentlige Taknemmelighedsgjæld, at man i Vollebæk har reist et tarveligt Mindesmærke for ham.

om at vedtage noget af de private, og det maa derfor billiges, at Constitutionscomiteen indstillede ogsaa Falsens Andragender til Forkastelse. Men det vidner ikke om politisk Fremsyn, naar den troede at kunne affærdige det med et Par intetsigende Strøbemærkninger. Comiteen gik endog saa vidt, at den fandt det tvivlsomt, om ikke Statsraadernes Deeltagelse i Storthingsforhandlingerne maatte ansees som stridende mod Forfatningens Aand, og altsaa under enhver Form og til alle Tider som ulovlig, fordi en Debat var noget andet, end en motiveret Votering, og fordi Statsraaderne saaledes ogsaa uden Stemmeret kunde udøve Indflydelse paa Medlemmernes Mening og derigjennem paa Sagernes Udfald, uagtet de ikke dertil vare valgte af stemmeberettigede Medborgere. Comiteen er derved kommet til at røbe, hvad der vist er den sande Grund til den Modstand, Forslaget bestandig har fundet, om man end har undgaaet ligefrem at kalde den ved sit rette Navn*). Naturligviis blev i 1824 Falsens Forslag forkastet**). 1836 forelaae nu Sagen paany, og det baade som en kongelig Proposition, der gik ud paa at tillade Statsraadernes Deeltagelse i Storthingsforhandlingerne, og i to private Forslag, af Hjelm og Maribo,

---

*) Udtalt vil man finde denne Grund, og det med en fortryllende Oprigtighed, f. Ex. i Stavanger Avis (1836 Nr. 37) som siger, at enten maa Storthinget bestaae væsentligen af Embedsmænd, hvis Uafhængighed da vil lide ved Statsraadernes Nærværelse, eller ogsaa vil Thinget mangle den fornødne Intelligents til at maale sig med dem, og saaledes komme til at gaae i Statsraadernes Ledebaand, især da deres Overlegenhed vil forøges derved, at mange af Thingets oplyste Mænd ville slutte sig til dem. Det er unægtelig en tydelig Tale.

**) Falsen udgav i 1824 et „aftvunget Forsvar" mod Comiteens Bedømmelse af hans Forslag og gjentog det 1826 i et lidet Skrift, hvori han yderligere søgte at begrunde samme.

hvilke Begge androge paa at den skulde paabydes*). Sagen blev overgivet til Constitutionscomiteen, men kom ikke videre. Ulysten til at tage fat paa Spørgsmaalet fik et godt Paaskud i Storthingets uventede Slutning.

Hvorvel Sagen saaledes ikke kom til virkelig Forhandling paa selve Storthinget, drøftedes den dog med stor Iver udenfor samme, (f. Ex. i et Par velskrevne Afhandlinger af Stang og Fougstad i et af dem udgivet „Repertorium for Sager vedkommende Storthinget 1836") og da den efter min Formening angaaer en Reform, som, om end kun efterhaanden, dog vil have den heldigste Indflydelse paa Statsmagternes indbyrdes Forhold

*) Om Hjelm er ovenfor sagt det Fornødne. Derimod skal jeg her tilføie et Par Bemærkninger om Maribo. Han var født i Kjøbenhavn — en Broder til Borgemesteren i Helsingør, Etatsraad Stenfeldt — opdraget i Christiani's bekjendte Institut paa Vesterbro, og oplært til Handelen i Livorno. I Aarhundredets Begyndelse bosatte han sig i Christiania som Kjøbmand, hvor han tillige drev en Klædefabrik, et Glasværk og en Papiirmølle, og erhvervede sig endeel Formue. Han udfoldede her en ikke ringe patriotisk Virksomhed ved rundhaandede Gaver til offentlige Foretagender, og Smaaskrifter især om Penge- og Skattevæsenet; men da Krigen ødelagde hans Bedrift, vilde han, som var bleven udnævnt til Kapitain for et af ham selv oprettet Frikorps, slaae ind paa den militaire Løbebane. Dette opgav han imidlertid, da Carl Johan ikke kunde holde sine rigtignok vidtgaaende Løfter til ham. Han greb da til Pennen. Fra 1824—32 udgav han „Patrouillen", hvori vi finde det første Forsøg paa en Slags systematisk Opposition, og denne bragde ham saa stor Popularitet, at Flere, end han selv, meente, at hans Indtræden i Storthinget 1830 vilde komme til at gjøre Epoke. Han var vel et godt Hoved, med Læsning, Erfaring og stor Lethed i Foredraget, men ved sin forfængelige Alvidenhed, Snakkesalighed og Løshed ødelagde han sig i den Grad, at han alt havde udspillet sin Rolle paa Storthinget 1833. Forsøget paa at fortsætte den som Forfatter („Breve af politisk og statsøconomisk Indhold") mislykkedes; hans Valg til Statsrevisor var nærmest kun en Invalideforsørgelse, og han døde 1841 paa Sindssygeanstalten i Slesvig.

og det offentlige Livs Udvikling i Norge, maa det være mig tilladt nogle Øieblikke at dvæle ved samme. I god Samklang med de statsretlige Theorier, som ligge til Grund for de Forfatninger, hvis Affødning den norske Grundlov er, har Forholdet mellem Regjeringen og Storthinget væsentligen udviklet sig som en Modsætning, hvorunder hver af Parterne pukker paa sin Ret, eller som en Modvægt, hvorved det ene Sværd holder det andet i Skeden. Kongen har ikke blot theoretisk Ret til at vælge til Statsraader, hvem han vil, men det betragtes som en næsten ligegyldig Sag, om Kronens ansvarlige Raadgivere besidde Repræsentationens Tillid eller ikke. De staae ligeoverfor hinanden som to fremmede Magter. Naar Statsraaderne have afleveret deres Lovforslag, saa have de intet Middel til at controllere, endsige til at lede deres Behandling. Det beroer paa et reent Tilfælde, om der i Thinget er Nogen, som vil og kan tage sig af dem, og det kan let hænde, at Misforstaaelser eller Uagtsomheder, som ved et Ord kunde være afværgede, ganske mod Storthingets Ønske kunne gjøre dem ligefrem ubrugelige. Først naar et Lovudkast vender tilbage fra Storthinget, faaer Regjeringen atter at gjøre med det, og da kun for at tage Beslutning om, hvorvidt det skal erholde kongelig Stadfæstelse, eller ikke. Ligesom Storthinget mod Regjeringen kun har Rigsretten, saaledes har Kronen kun sit Veto mod Repræsentationen. Begge Dele ere vistnok nødvendige i det constitutionelle System, men de skulle kun være yderste Nødmidler, som mere skulle virke ved deres Mulighed, end ved deres virkelige Anvendelse, og ikke sædvanlige Betingelser for Institutionernes regelmæssige Gang. Medens Regjeringen saaledes savner al directe Indflydelse paa Storthinget, lider ogsaa dette under det her paapegede System. Forhandlingerne blive ofte tomme og matte, fordi de, som have størst Indsigt i Spørgsmaalet og størst Interesse i dets Afgjørelse, ere borte, og fordi det saaledes beroer paa et Lykketræf, om der

er Nogen, som bryder den Eensidighed, der saa let kommer til at raade, hvor Modsigelsen mangler. Men endnu betænkeligere er det, at Storthingets Indflydelse udenfor de Anliggender, som ved Forfatningen ere henlagte til dets udelukkende Afgjørelse, indskrænkes til en blot juridisk Kontrol med Regjeringens Førelse. Det er naturligviis ikke ligegyldigt, at hver af Statsmagterne holder sig indenfor sin Berettigelses Omraade; men det er umiskjendeligt, at den blot retlige Opfattelse, dette reent formelle suum cuique, indeholder Spiren til en fordærvelig Isolation. Denne Fare, som ligger i Forfatningen og som finder Næring i det Nordmændene (ligesom Islænderne og Skotterne) ligefra Oldtiden eiendommelige Hang til Juristeri, vil bedst kunne modarbeides ved at indføre Regjeringens Bærere i Folkeraadets Forhandlinger. Al constitutionel Regjering beroer nemlig paa Overeenskomst. Naar selv den videnskabelige Grandskning efter det Sande og selv Dommerens Afgjørelse af det Rette forudsætter forudgaaende Debat — hvor meget mere maa dette da gjælde om den reent praktiske Opgave at bøie Anskuelsernes Forskjellighed og Interessernes Modstrid hen til en fælles Villie? Dette kan kun skee ved Mægling, ved gjensidig Paavirkning og gjensidig Eftergivenhed. Men hvorledes skulde den blive mulig, naar man stænger disse modsatte Anskuelser og disse stridige Villier udefra hinanden? Norge er neppe istand til at bære en egentlig parlementarisk Regjering, hvorefter det er selve Folkerepræsentationen, som i Gjerningen, om end ikke i Formen, indsætter Regjeringen og gjennem den styrer Riget. Men ligefuldt baade kan og bør der findes en levende Samvirken og en frugtbar Vexelvirkning mellem de tvende Hovedfactorer i Statsstyrelsen, og den vil af sig selv indfinde sig gjennem en fyldig personlig Samarbeiden. Kongens egen Interesse vil da lede ham til at søge sine Raadgivere blandt Mænd, der besidde Repræsentationens Tillid, og ingen Udygtighed vil kunne holde sig under den offentlige For-

handlings Ildprøve. Regjeringen vil da ikke nøies med at undgaae juridisk Ansvar — hvilket i Norge forøvrigt er saa meget lettere, som den ministerielle Ansvarlighed der i Grunden er et Blændværk — men den vil søge at vinde en levende Indflydelse paa Storthinget, og omvendt vil dettes moralske Indflydelse paa Regjeringens hele Aand og Færd, selv i de Storthinget uvedkommende Anliggender, blive langt nyttigere for Staten, end selv den hvasseste Control eller den smaaligste Frygt for Tiltale og Straf. Regjering og Storthing ville gjensidig opdrage hinanden: hiin vil blive mere folkelig og dette mere gouvernementalt. En Bevægelse i den Retning vil naturligviis af sig selv gjøre sig gjældende under Frihedens fortsatte Udøvelse; thi Thingenes egen Fornuft er lykkeligviis stærkere, end Formernes Feil. Men derfor ere Formerne dog ikke ligegyldige; thi de virke hæmmende eller fremmende paa det Fornuftiges Fremgang. Efter min Overbeviisning vilde Intet saa meget, som Statsraadernes Deeltagelse i Storthingsforhandlingerne bidrage til at vække og styrke et sundt politisk Liv i Norge, og til at give Frihedens Herredømme en hidtil savnet Rigdom og Ynde. Dette vil ikke skee ved et Tryllеslag, men det vil bedst skee ad denne Vei.

Forhandlingerne.

Medens jeg i det Foregaaende udførligere har udtalt mig om et Par Spørgsmaal, som vel forelaae Storthinget af 1836, men kun uegentligen kunne siges at have været Gjenstande for dets Forhandlinger, er det ikke Meningen med det Paafølgende at give en Beretning om alle de Sager, der beskjæftigede samme. Jeg agter kun at fremhæve de enkelte Træk, der forekomme mig betegnende for Storthingets Aand og politiske Standpunkt i Almindelighed, eller som have særlig Betydning for Udviklingen af den Conflikt med Kongen, der snart derefter igjennem Storthingets Slutning og Rigsretsanklagen udbrød i aaben Feide, indtil Freden blev gjenoprettet paa samme Aars overordentlige Samling. Det er kun dette, som kan give et enkelt Brudstykke af Norges constitutionelle Historie en varigere Interesse og belærende Anvendelighed.

Ved ovenfor at omhandle det mislykkede Forsøg paa at fremkalde en almindelig Adresseforhandling, har jeg alt bemærket, at Hensigten dermed uden Tvivl var den, at reise Spørgsmaalet om de unionelle Forhold, som dengang fortrinsviis havde optaget Nordmændenes Sind. Det var derfor i sin Orden, at et særligt Forslag derom blev indbragt (af Repræsentanterne for Christiania), men da dette først kom til Forhandling og Afgjørelse paa det overordentlige Storthing,

vil dets Omtale der finde sin rette Plads. Her skal jeg derfor kun bemærke, at uagtet Sagen saaledes i sin Heelhed var bragt paa Bane, og uagtet den Comitee, til hvilken dens Bearbeidelse var overdraget, paa ingen Maade var tilsinds at skyde samme tilside, var Utaalmodigheden dog saa stor, at den bemægtigede sig en meget upassende Leilighed til at komme ind paa Spørgsmaalet, og det paa en Maade, som gav Kongen skjellig Grund til Misnøie. Anledningen var et lille Lovudkast om Udmøntningen af Skillemønt. Trangen til en saadan var uimodsagt og Sølvet (100,000 Species) var tilstede. Man skulde derfor ikke have troet, at den Sag kunde give Anledning til Strid; men det lykkedes dog at fremkalde den ved deri at indblande det almindelige Spørgsmaal om Møntpræget. Dettes Bestemmelse var ved Lov 14 Juni 1816 overladt til Kongen, og som Følge deraf fastsat saaledes, at hans Brystbillede havde til Omskrift: „Carl XIV Johan. Sveriges og Norges G. og V. Konge.“ Da Storthinget i 1818 havde anmodet Kongen om paa de norske Mønter at nævne Norge foran Sverige, havde han i sit Svar af 26 October s. A. erkjendt, at de tvende Rigers Forhold ikke er grundet paa Kieler Traktaten, men paa den Overeenskomst, som blev indgaaet mellem Norges Riges Storthing og den svenske Konge paa egne og det svenske Folks Vegne, og saaledes er bygget paa fuldstændig Reciprocitet mellem de tvende forenede Riger. Ved kongelig Resolution af 18 Januar 1819 blev derefter Storthingets Begjæring indrømmet. Sagens Stilling var altsaa den, at det Møntpræg, som fandtes paa alle andre norske Mønter, og som man altsaa skulde mene ogsaa maatte bruges paa den noget forøgede Skillemønt, som nu skulde sættes i Omløb, ikke blot var lovlig, men tillige anerkjendt som passende af selve Storthinget, som havde opnaaet den Forandring, hvorom det havde yttret Ønske. Dette forhindrede imidlertid ikke, at Advocat Hjelm, da Sagen kom til Lagthinget, udbrød i Veklager over, at Kongen kaldte sig

Carl XIV, hvorvel han først var den tredie norske Konge af dette Navn. Andre stemmede i, og Byfoged Christensen gik saa vidt at paastaae, at Spørgsmaalet var, om de norske Mønter skulde være norske eller svenske, og om Storthinget skulde sætte 100,000 politiske Usandheder i Omløb. Endelig vedtog Lagthinget paa Forslag af Bonden Fouchald, at Udmøntningen kun skulde tillades paa den Betingelse, at ved Kongens Navn Tallet skulde udelades. Forslaget forkastedes vel af Odelsthinget og senere af det samlede Storthing; men Forsøget paa i denne lille Lov leilighedsviis at indsmugle det unionelle Spørgsmaal, var saa meget uheldigere, som det gik ud paa i en enkelt Anvendelse at omgjøre en almindelig Bestemmelse, som havde lovlig Hjemmel og var hævdet ved en 20aarig, med Storthingets Bifald udviklet Praxis. Forsøget strandede vel; men at det blev gjort var meget uklogt, da det naturligviis maatte krænke Kongen, at man vilde paatvinge ham en Omdannelse af hans eget Navn, og da han netop i Unionsforholdene var den bedste Beskytter for Normændenes Fordringer og Ønsker, mod det svenske Folks Misnøie med Udbyttet af den Politik og af de Anstrængelser, som havde ført til Foreningen med Norge.

Den her omhandlede Sag indeholder tillige et Exempel paa en Feil, til hvilken alle nøvede lovgivende Forsamlinger ere tilbøielige, at benytte en foreliggende Sag til derunder at opnaae Afgjørelsen af andre Spørgsmaal, som kun staae i en meget løs Forbindelse med samme. I nærværende Tilfælde blev Forsøget vel uden Virkning; men saadanne Indfald — i Norge kaldte man dem „Bænkeforslag" — have paa Storthinget ofte gjort Skade. Et Beviis derpaa frembød i 1836 Loven om Næringsdrift, som man vilde benytte til at faae den hele offentlige Control med Maal og Vægt ophævet, ved at gjøre disses Forfærdigelse og Forhandling til en fri Sag, uagtet dette var et Anliggende, der var ordnet ved særlig

Lovgivning og naturligviis maatte bedømmes efter andre, end blot industrielle Hensyn. Ogsaa i andre Henseender havde Storthingets Hang til at ændre de forelagte Lovforslag saaledes forhutlet dette Udkast, at Regjeringen maatte nægte dets Stadfæstelse, uagtet der ikke blot var stor Trang til en Reform af Næringslovgivningen, men man tillige fra alle Sider var tilfreds med det efter lange Forberedelser af Regjeringen fremlagte Udkast

Jeg har ovenfor allerede antydet, at der paa alle Storthing pleier at fremkomme en Mængde umodne private Lovforslag, som ikke bidrage til at hæve den lovgivende Magts Anseelse, men at man har fundet et Middel til at mildne deres Skadelighed deri, at de fordeles mellem de forskjellige staaende Udvalg, hvor de som oftest blive liggende uprøvede. Desuagtet gjøre de ofte Skade, idet disse i Reglen meget korte Forslag, lettest og hurtigst blive færdige fra Comiteernes Side, og meest friste den parlementariske Snakkesalighed til Vidtløftigheder, der staae i et daarligt Forhold til Gjenstandens Betydenhed. Dette gjaldt ogsaa om Storthinget af 1836, paa hvilket der forelaae flere, omhyggeligt udarbeidede Regjeringsudkast til vigtige Love, som ikke engang kom til Forhandling, medens der spildtes hele Dage paa værdiløse Bagateller. Et saadant Misbrug af Medlemmernes Initiativ er imidlertid uadskilleligt fra selve Retten, som er uundværlig i en virkelig fri Forfatning. Det bliver Forsamlingens Sag, ved at holde sine Medlemmers Forfængelighed i Ave, at lære dem den fornødne Selvbeherskelse. Alvorligere bliver Sagen derimod, naar denne private Lovgiververvirksomhed gaaer saa vidt, at den vil skyde Kongens Andeel i Lovgivningen reent tilside. Jeg har ovenfor bemærket, at det efter min Mening paa Grund af Unionsforholdet til Sverige ikke kunde ventes, at det norske Storthing skulde give Afkald paa den i Forfatningen hjemlede Ret til at kunne sætte en Lov igjennem mod Kongens Villie, men tillige fremhævet, at denne

Ret indeholder en saadan Afvigelse fra et Monarki's naturlige Medfør, at den kun bør benyttes som et yderste Nødmiddel. Hidtil var denne Ret kun bleven bragt til Anvendelse en eneste Gang, og det i et saa særegent Anliggende, som Adelens Ophævelse, der næsten ikke kunde betragtes med norske Øine af en svensk Konge, og selv i dette Tilfælde var i alt Fald Formen bleven reddet derved, at Kongen tilsidst meddeelte Stadfæstelsen. Men i 1836 fremkom der ikke mindre end 9 Forslag om uforandret at gjentage tidligere Storthingsbeslutninger, som Regjeringen havde nægtet Stadfæstelse, og det i den aabent vedkjendte Hensigt ved Gientagelsen at gjøre denne overflødig. Af disse Forslag kom kun eet til Afgjørelse, forinden Thinget sluttedes. Det angik Ophævelsen af § 32 i Jordemoderreglementet af 21 November 1810 — altsaa en Gjenstand, som, hvad man end vil dømme om Sagens Realitetet, ialtfald var lidet værdig til at bruges som Banner for en stor Principkamp mellem Statsmagterne. Regjeringen, som naturligviis ikke kunde føle nogen Begeistring for § 32 i et gammelt Jordemoderreglement, havde nægtet sin Stadfæstelse efter Sundhedscollegiets indstændige Raad, og havde derhos ad administrativ Vei søgt at fjerne den Ulempe, hvorover der var klaget. Hertil kom endnu, at Forslaget i sin Form var i den Grad mangelfuldt, at Lagthingets meget maadeholdne Præsident, Amtmand Schydtz, udtalte, at en Skolediscipel i første Klasse vilde paadrage sig fortjent Irettesættelse, dersom han i en Stiil i den Grad havde mishandlet sit Modersmaal. Men alt dette uanseet blev Lovforslaget vedtaget. Ueland opfordrede Storthinget til at „vise samme Kraft, som deres Forfædre havde viist," og Thinget vilde ikke engang tillade nogen Sprogrettelse, fordi Loven, for at trumfes igjennem til Trods for det kongelige Veto, maatte være vedtagen ordlydende af tre ordinære Storthing. Dette Faktum, der ikke trænger til nogen videre Forklaring, indeholdt tillige et slet Varsel for, hvorledes

det vilde gaae med de 8 andre Sager af lignende Beskaffenhed. Det røbede en saa aabenbar Bestræbelse for at berøve Kronen sin forfatningsmæssige Andeel i Lovgivningsværket, at det vel kunde friste Kongen til nu ogsaa fra sin Side at bruge de Midler, Grundloven hjemlede ham, til Forsvar for den „Statsmagternes Ligevægt," som ganske vist paa en uforsvarlig og fordærvelig Maade vilde blive forrykket ved en saadan Lovgivningspraxis.

Ogsaa Storthingets Behandling af Finantssagerne gav Anledning til mange Bemærkninger. Man har jevnlig beskyldt Storthinget for utilbørlig Smaalighed i sine Bevillinger, og det kan vel være — eller rettere, det kan ikke være andet, end at dets Beslutninger stundom kunne have fortjent Misbilligelse. Men det maa erindres, at i Begyndelsen Landets ringe Indtægter gjorde det til Pligt at indrette den hele Statshuusholdning paa en tarvelig Fod, og at netop Storthingets Sparsomhed har sat det istand til efterhaanden, som Kræfterne voxede, paa en forstandig, ofte endog rundhaandet Maade at fyldestgjøre de mangfoldige Krav, som Oprettelsen af en ny Stat gjør. Navnlig bør det anerkjendes og paaskjønnes, at ogsaa de ideale Formaal, som tilhøre en høiere Livsudvikling og derfor ligge den store Masse af Folket fjernere, i Reglen ere blevne behandlede med en agtelsesfuld Liberalitet, som gjør Storthingets Bønder Ære. Derimod har Storthinget jevnligen gjort sig skyldig i den Feil, der er saa fristende for den bevilgende Myndighed, at ville forvalte gjennem Budgettet. Norges hele constitutionelle Historie frembyder ikke faa Exempler paa, hvorledes Storthinget har søgt at indskrænke den udøvende Magt overalt, hvor Grændsen for dens Beføielse kunde være tvivlsom, eller endog har gjort Indgreb i dens utvivlsomme Omraade. Et staaende Æmne for Strid havde navnlig Behandlingen af Pensionssagerne frembudt, hvori jeg troer, at Storthingets Afgjørelse af flere Fortolkningsspørgsmaal er gaaet

Forvaltningen for nær. I 1836 var det især Behandlingen af Militairbudgettet, som fremkaldte stærke Klager. Forsaavidt disse gik ud paa, at Storthinget indlod sig i en for stor Detail, var Klagen ubeføiet; thi det var første Gang, at Militairbudgettet blev underkastet en nøiere Prøvelse, og Mistænksomheden var bleven vakt ved den Opdagelse, at Militairetaten af de tidligere Bevillinger havde opsamlet et Fond (111,410 Species) hvorom det paastodes, at hverken Finantsdepartementet eller Statsrevisionen vidste Besked. Der var vel ikke Tanke om nogen Slags Uredelighed, men denne Kjendsgjerning røbede dog en saadan Mangel paa god constitutionel Orden, at den for den bevilgende Myndighed indeholdt stærk Opfordring til en meget nøieregnende Undersøgelse. Men naar Storthinget ideligen vilde knytte sine Bevillinger til bestemte Betingelser vedkommende Armeeorganisationen, eller endog gjennem Budgettet vilde forandre bestaaende Love, saa var det Overgreb, der i Norge vare saameget mere nærgaaende, som Storthingets Myndighed over Finantsvæsnet er saa vidtgaaende, som det vel er muligt. Et Exempel paa den forkastelige Bestræbelse gjennem Bevillingen at forandre bestaaende Love frembød Spørgsmaalet om Artilleriets Qvarterer, som var ordnet ved Lov 13 September 1830, men som man troede at kunne omgjøre, fordi man havde faaet Ideer om en Omdannelse af Batterierne. Man kan tænke sig, hvor meget ondt Blod det maatte sætte, naar Storthingsmænd, der ingen Begreb havde om Militairorganisation, eller — hvad der var endnu mere tirrende — hvis Sagkundskab røbede meget tilfældige og ofte urene Kilder, med stor Overlegenhed gave deres Viisdom til Bedste, og misbrugte deres Indflydelse paa ligesaa ukyndige Colleger til at fremtvinge dens Udførelse, eller naar de endog gjennem Militairbudgettet vilde controllere Kongens Anvendelse af sin Civilliste, ved at stryge den en Militair tilkommende Qvarteergodtgjørelse, fordi Kongen havde indrømmet

6*

ham Fribolig i en til Civillisten hørende Bygning, som Vederlag for en hans militaire Stilling uvedkommende Hoftjeneste. Slige Attentater fortjente vistnok Misbilligelse og opfordrede til den bestemteste Modstand; men naar Alt kommer til Alt, vare de dog temmelig enkeltstaaende og lidet indgribende, og Evnen til at begrændse sig selv er for Corporationer, som for de enkelte Mennesker, kun Frugten af en lang Erfaring. I det Hele troer jeg derfor, at den Maade, hvorpaa det norske Storthing har udøvet sin Bevillingsmyndighed, efter alle Landets Forhold snarere fortjener Paaskjønnelse, end Dadel, og Frugten har da ogsaa været: et fast Pengevæsen, en grundmuret Statscredit, og fremfor alt en Udvikling af mange offentlige Indretninger, som i Forhold til de derpaa anvendte Pengemidler er al Ære værd.

Derimod kan det ikke nægtes, at Storthingets Virksomhed med Hensyn til Skattevæsenets Ordning røber en Mangel paa statsøconomisk Indsigt, som stærkest fremtræder i Ophævelsen af Landskatten og, som en uundgaaelig Følge deraf, i en Overbebyrdelse af Toldafgifterne. Landskatten udgjorde i 1816 et Beløb af 480,000 Species. Det er nok muligt, at under de daværende ualmindelige Tiders Tryk en deelviis Eftergivelse for et kort Aaremaal kunde retfærdiggjøres; men i og for sig kunde den, fordeelt paa hele Norges frie Eiendomme, ikke være trykkende for disse, især da gamle Grundskatter i deres Væsen repræsentere Statens Andeel i Landets Grundeiendomme, hvis Eiere kun paa dette Vilkaar have kjøbt, arvet — kortsagt besidde dem. Grundskattens Ophævelse var en saa meget større Feil, som den af alle Skatter er den, hvis Udbytte er sikkrest, og hvis Oppebørsel er lettest. Og dog har dette fra den første Begyndelse af været Maalet for Bøndernes Bestræbelser, som de have forfulgt med den ubøielige Ihærdighed, som er Democratiets stærkeste Side. Som bemærket, udgjorde den 1816: 480,000 Sp.; 1818 nedsattes den til 440,000,

1821 til 400,000, 1824 til 340,000, 1830 til 300,000 og 1833 til 150,000 Sp. Nu kunde man ikke længer tale om dens Byrdefuldhed; det var tvertimod fra dens Ubetydelighed, man hentede Grundene for dens fuldstændige Ophævelse. Bønderne vare saa hidsige paa at sætte dette deres egentlige Program igjennem, at de endog modsatte sig Regjeringens Forslag om at overføre Delinqventudgifterne fra Communerne paa Statskassen, uagtet dette Forslag var principrigtigt, da Retspleien er et Statsanliggende og ikke en Communesag, — uagtet en retfærdig Fordeling ene derved bliver mulig, — uagtet det ganske maatte falde i Bøndernes Smag, fordi de have en meget naturlig Forkjærlighed for den deres Synskreds nærmest liggende Communekasse, og uagtet disse Udgifter først derved vilde komme ind under en folkelig Control. Men desuagtet vare Bønderne imod Forandringen, fordi de frygtede for, at en Forøgelse af Statsudgifterne, selv om den ikke var en Forhøielse af Skatteydernes Afgifter, kunde formindske deres Udsigt til at faae Resten af Landskatten ophævet som unødvendig til Statsudgifternes Bestridelse. Den værste Følge af denne egennyttige Bestræbelse var den, at det nu blev de indirecte Afgifter, navnlig Tolden, som væsentligen kom til at bære Statsudgifterne. Bønderne troede, at siden de kun meget sjelden befattede sig med Toldklareringer, var det „Kjøbstadfolket", som betalte Tolden, og de meente, at „det bedst kunde taale at bidrage noget mere" — hvilket dog ikke afholdt dem fra tillige at tale de fortrykte Kjøbstadborgeres Sag, „som haardt kunde trænge til den Beskyttelse, en høi Indførselstold vilde yde Industri og Haandværk." Hvorledes disse Betragtninger skulle forenes med hinanden, og med den Fordring, at Statskassen væsentlig skal leve af Told, er vanskeligt at fatte; men Egennytten er sjælden meget kræsen i Valget af sin Beviisførelse. Denne Hovedgrundsætning for Norges Skattevæsen har drevet det ind i et høit Toldsystem, som gjør

det vanskeligt for samme at tilegne sig Frihandelens Grundsætninger, af hvis Indførelse i andre Lande det selv har høstet saa store Fordele. Landskattens Ophævelse er altsaa et virkeligt Misbrug af Magten. Den vilde have været, om ikke umulig, saa dog mindre let, dersom man i Norge havde havt den i Danmark gjældende Regel, at Forandringer i Skattelovene kun kunne skee ved Lov, og ikke gjennem Budgetterne, med Hensyn til hvilke Kronen ikke engang har et suspensivt Veto.

Jeg skal hermed slutte min Fremstilling og Critik af nogle af de meest betegnende Træk af Forhandlingerne paa Storthinget 1836. Man vil deraf have seet, at om end disse Ulemper til en vis Grad vare uadskillelige fra en Overgangstid, saa var dog denne høist piinagtig, og at det, for at føre den begyndende Crisis til en hurtig og taalelig Udgang, var nødvendigt at samle alle gode Kræfter til alvorlig Modstand. Tidernes Tegn, ikke blot paa det sociale, men ogsaa paa det politiske Gebeet vare udfordrende nok. Udfordringen blev hurtig besvaret.

Den 7de Juli Kl. 10½ indfandt nemlig Statsraad Sibbern sig i Storthinget, overbragte de kongelige Forslag til Grundlovsforandringer, som maa fremsættes i en ordenlig Samling, for at kunne komme til Afgjørelse paa det næste ordentlige Storthing, og tilkjendegav, at Thinget efter Kongens Befaling vilde vorde hævet den næste Dag Kl. 12. Det var aabenbart beregnet paa at have en Overraskelses slaaende Virkning, og selv det korte Varsel, som gaves, skyldes ene Regjeringen, navnlig Statsraad Collett. Men det var saa langt fra, at Storthinget lod sig forbløffe af dette Slag, at tvertimod de faa Timer, der saaledes vare det levnede, høre til de interessanteste Blade i Norges constitutionelle Historie. Næppe havde Sibbern nemlig forladt Storthingssalen, førend Thinget vedtog at nedsætte et Udvalg

paa 9 Medlemmer, med det Hverv at gjøre Indstilling om, hvad der under de foreliggende Omstændigheder maatte være at foranstalte. Valget faldt paa Sognepræst Riddervold, Høiesteretsadvocat Sørensen, Høiesteretsassessor Rye, Artillericapitain Foss, Høiesteretsassessor Holst, Sorenskriver Falsen, Høiesteretsadvocat Hjelm, Stiftsprovst v. d. Lippe og Amtmand Weidemann. Man vil see, at der ikke valgtes en eneste Bonde ind i denne Comitee, og det var interessant, hvor tause og tamme selv de meest Selvkloge og Stortalende iblandt dem nu, da det kneb, sluttede sig til Embedsmændenes Ledelse. Dette er en god Illustration til Paastanden om disses Undværlighed eller endog Skadelighed i Folkerepræsentationen. Samme Dags Eftermiddag holdt Storthinget atter Møde, og vedtog nu efter Comiteens Forslag, at fordre Protocollen over det d. 2. Juli i Stockholm afholdte Statsraadsmøde, hvori Beslutningen om at hæve Thinget var tagen, sig tilstillet, for at dette Actstykke derefter kunde oversendes til Odelsthinget. Dernæst vedtoges et af Comiteen forelagt Udkast til en Adresse, der i et aabent og værdigt Sprog udtaler sig om Kongens Beslutning uden Varsel at hjemsende Thinget, og saaledes at forspilde Frugterne af dets anstrængte Arbeide, af hvilket Folket havde lovet sig vigtige Forbedringer i flere offentlige Anliggender. Da Thinget maatte antage, at Kongens ansvarlige Raadgivere havde forsømt deres Pligt at oplyse ham om de sande Forhold, meddeeltes til Begrundelse af den ovenstaaende Paastand en Fortegnelse over de vigtige Sager, i hvilke alle Forarbeiderne vare saa vidt fremmede, at de inden føie Tid kunde være tilendebragte. Da man havde Grund til at formode, at Kongen havde taget Anstød af, at en Kgl. Proposition (om Vetoet) var afgjort uden forudgaaende Comiteebehandling, fremhævedes det, at derved ikke nogen Thinget paahvilende Pligt var overtraadt, og at Beslutningen ikke var taget uden vedbørlig Overveielse, da der

tvertimod gaves faa Sager, der saa ofte og saa grundigen vare drøftede og hvorom Nationens Mening var saa eenstemmig. „Storthinget skylder derfor sin Værdighed som Statsmagt underdanigst at protestere imod enhver Beskyldning for constitutionsstridig Fremgangsmaade,“ og anraaber Forsynet om, „at afværge de skadelige og uberegnelige Følger, Thingets Opløsning under saadanne Omstændigheder kan medføre,“ og „blandt andre Goder at skjænke Kongen den Lykke, stedse at omgives af retsindige og vise Raadgivere, saa vist, som han staaer i Spidsen for et trofast, ham hengivent Folk“ *). Da det ansaaes for lige saa vigtigt at oplyse Folket om de sande Forhold, vedtoges det at offentliggjøre Adressen, saasnart den kunde antages at være kommen Kongen tilhænde. Efterat have tilendebragt visse nødvendige Slutningsforretninger (saasom Valg af Statsrevisorer, Bankbestyrelse og desl.) skiltes Thinget ad efter Midnat.

Næste Morgen Kl. 7 sammentraadte Odelsthinget, hvis Medlemmer som bekjendt ogsaa ere Medlemmer af Storthinget, og valgte en Comitee, bestaaende af 5 Medlemmer — Sørensen, Riddervold, Foss, Holst og Falsen — til at tage de Actstykker under Overveielse, som efter Storthingets Begjæring ventedes tilstillede Odelsthinget. Først Kl. 10 indløb en Gjenpart af Statsraadsprotocollen af 2 Juli**). Proto-

*) Under 18 s. M. besvarede Kongen Storthingets Adresse ved en saakaldet naadigst Tilkjendegivelse i ikke mindre, end 17 Afsnit; men dette ikke af nogen ansvarlig Raadgiver medunderskrevne Actstykke indeholder Intet, som kunde have Krav paa her at gjengives.

**) Det har været omtvistet, om Regjeringen havde været forpligtet til at meddele disse Actstykker. Dens Chef, Statsminister Løvenskiold, har senere i en officiel og offentliggjort Skrivelse udtalt, at de foregaaende Storthing have indskrænket deres Revisionsret til de Statsraadsprotocoller, som angaae Tidsrummet forinden deres Sammentræden, og hvor de undtagelsesviis have ønsket særlig Op-

collen indeholdt en kongelig Tilkjendegivelse om, at Storthingets Møder skulde sluttes, en Protest af de i Stockholm værende Statsraader Holst og Fasting, og endelig en motiveret Resolution i Sagen af Kongen. Derimod havde den tilstedeværende Statsminister Løvenskjold ikke gjort Modforestillinger til Protocollen, og maatte saaledes være ansvarlig for Kongens Beslutning. I deres Protest indrømme de tvende Statsraader naturligviis, at efter Grundlovens § 80 Storthingets Ret til at være samlet udover 3 Maaneder er afhængig af Kongens Samtykke; men de gjøre opmærksom paa, at denne Tid altid har været utilstrækkelig til at tilendebringe de ifølge § 75 nødvendige Forretninger, hvorfor der stedse er medgaaet og stedse har været indrømmet en Tid af omtrent 6 Maaneder. Ligesom paa alle tidligere Storthing, og ligesom i alle andre deliberative Forsamlinger var der vistnok spildt endeel Tid med unyttige Forhandlinger; men Comiteerne havde arbeidet flittigt, og de vigtigste Sager vilde kunne tilendebringes, naar der indrømmedes Storthinget den sædvanlige Frist. Da det vilde være nødvendigt strax at indkalde et overordentligt Storthing, og da det var de samme Medlemmer, som der skulde møde, vilde der intet vindes ved Afbrydelsen, men kun bevirkes Udgifter for Statskassen, for Storthingsmændene og den skydspligtige Befolkning, unyttig Tidsspilde

lysning om en eller anden „administrativ Begivenhed," er denne kun meddeelt med Kongens udtrykkelige Tilladelse. At Kongen høiligen har misbilliget denne Eftergivenhed, er utvivlsomt. Men da Grundlovens § 75 f og g hjemler Storthinget ubetinget Ret til at fordre alle offentlige Documenter sig meddeelte — ene med Undtagelse af militaire Commandosager og hemmelige Traktater — og da Ansvarlighedsloven af 7 Juli 1828 § 1 g sætter Straf for at tilbageholde saadanne Documenter, var Regjeringen forpligtet til at meddele dem. Om de kunde bruges til derpaa at bygge en Anklage, hørte under Rigsrettens Afgjørelse.

og en skadelig Ophidselse af Gemytterne. De indstillede derfor, at Kongen vilde opgive sin Hensigt eller ialtfald give Thinget Henstand til Maanedens Udløb, for at Budgettet og Skattesagerne kunde tilendebringes. I sit saakaldte Dictamen gjør Kongen gjældende, at han ingensinde har havt saa megen Grund til at beklage sig over vrange Grundlovsfortolkninger og derpaa støttede Overgreb fra Storthingets Side, som denne Gang, at det er Storthingets Pligt at tilendebringe de ifølge § 75 nødvendige Forretninger i den ved § 80 fastsatte Frist, at det er Kongens Ret nu at hjemsende det, og at saadant er nødvendigt for det almene Vel. Jeg har saa udførligen gjengivet Indholdet af dette vigtige Actstykke, fordi det klarligen betegner Sagens Stilling. Som alt bemærket, modtog Comiteen det Kl. 10, og allerede Kl. 11 fremlagde den sine Indstillinger for Odelsthinget. Fleertallet — Riddervold, Foss og Falsen — tilraadede for Øieblikket at indskrænke sig til at tage et Forbehold om Ansvar, men at overlade Afgjørelsen til det næste Storthing. Dette Forslag forkastedes med 39 Stemmer mod 33. Derefter vedtoges det efter Minoritetens — Sørensens og Holst's — Indstilling eenstemmigen at sætte Statsministeren som den, der ved ikke at protestere havde paataget sig Ansvaret for Beslutningen, under Tiltale for Rigsretten, at beskikke Sørensen til Anklager, og ved Udførelsen af dette Hverv at tilforordne ham Holst, Falsen og Byfoged Vogt. Alt var færdigt, da paa Slaget 12 Statsraad Collett traadte ind, tilligemed de øvrige Medlemmer af Regjeringen, for i Kongens Navn at hæve Storthinget.

Storthingets Færd ved denne Leilighed fandt i Norge almindelig Billigelse. Jeg skal naturligviis ikke lægge Vægt paa, at der samme Aften bragtes dets Præsident Sørensen en offentlig Hylding; men Bladene af alle Farver støttede Storthinget, selv „den Constitutionelle", som vel ikke lukkede sine Spalter for indsendte Modartikler, men hvis Redaction med

megen Styrke hævdede Storthingets Standpunct. Ogsaa i Sverige vakte Sagen stor Opmærksomhed. Alle liberale Blade toge Storthingets Parti, og selv »Dagligt Allehanda« erkjendte, at dette ikke ved nogen Beslutning havde krænket enten Kongemagten eller Broderriget, at det i det Hele og Store ikke blot troligen havde arbeidet for Norges Vel, men ogsaa villigen var kommet Regjeringens Ønsker imøde. Bladet meente derfor, at Kongen let maatte kunne have overseet, hvad Utilbørligt der under Forhandlingerne kunde være fremkommet fra enkelte Medlemmers Side, eller at der muligen var spildt nogen Tid paa allehaande Smaaligheder. Særlig roses Adressen for den Aabenhed og Hjertelighed, som minder om det værdige og simple Sprog, hvori de gamle Nordboere talte til deres Konger, hvorimod Anklagen misbilliges, fordi den mere har Characteren af Hævn, end af Rettens Haandhævelse. Derimod er det en Selvfølge, at de reactionaire Blade brøde Staven over Storthinget, og navnlig vakte „Minervas" Skumlerier i Norge stor Vrede, fordi Bladet antoges at staae i et særligt Forhold til Statsminister Løvenskjold. Hvad der især beskjæftigede den svenske Presse var det Spørgsmaal, hvad der kunde have vakt Kongens stærke Vrede. Forsaavidt Anledningen dertil skal søges udenfor Storthingets egne Forhandlinger og Beslutninger, turde et velskrevet svensk Flyveskrift, som behandler dette Spørgsmaal, være nærmest ved Sandheden, naar det henviser til Høitideligholdelsen af d. 17 Mai. „Vil Norge bevare sin Selvstændighed" — siges deri — „da bør det ærligt holde den ved Moss besvorne Pagt, en Pagt, der vidner om den svenske Konges Ædelmodighed og Agtelse for det norske Folk, da bør alt »Eidsvolderi«, der kun er »okynnigt sjelfvålderi« aflægges, og Agtelse ydes den fælles Velgjørers Ord og Formaninger, samt et velsindet Broderskab." Dette er som talt ud af Carl Johans Hjerte, og det er troligt nok, at den Omstændighed, at ogsaa i 1836 en stor Deel Stor-

thingsmedlemmer deeltoge i et Festmaaltid paa denne Dag i „Hôtel du Nord" og overværede det dertil knyttede Optog, har ægget ham mere, end mangen langt alvorligere Sag. I dette Punct var Carl Johan nemlig complet lidenskabelig. Han saae i denne Fest ikke blot en Fornegtelse af sine egne Fortjenester af Norges Selvstændighed og Frihed, som han vilde have regnet fra 4 November, men en revolutionær Act, der gik ud paa at bestride Grundvolden for Norges statsretlige Stilling i Europa. En Tid lang syntes det, som om man vilde føie sig efter denne Caprice af Kongen, og 1827 vedtog Storthinget endog at afholde sig fra al Deeltagelse i Festen; men efter de voldsomme Optrin paa Christiania Torv d. 17 Maj 1829 vendte den offentlige Mening med stor Eenstemmighed tilbage til den historisk rigtige Opfattelse af den norske Friheds rette Udspring. Siden den Tid var Kampen om Høitideligholdelsen af Nordmændenes „evigkjære 17 Mai" — dette „Centralfrø for den fremspirende Nationalaand" osv. — staaende. I 1836 blev en Oberst Hagemann afskediget, væsentligen fordi han d. 17 Mai havde „ladet Musiken gaae", og en Copist Aubert blev afsat fra sin Bestilling, fordi han havde været med til i den Anledning at complimentere denne den norske Friheds musikalske Martyr. Det er derfor rimeligt nok, at hiin svenske Forfatter har været vel underrettet. Men det er da tillige indlysende, at hans Forsvar for Kongen i Virkeligheden er et Angreb paa denne; thi det er mildest talt Daarskab at gaae i Kamp mod historiske Kjendsgjerninger. Den Interesse, Begivenheden vakte i Sverige, hvor man hidtil kun lidet havde beskjæftiget sig med norske Anliggender, bragte de svenske Blade til nu ogsaa fra deres Side at udtale sig om Unionsforholdene, og her vare de da aldeles eenstemmige i deres Misnøie over det ringe Udbytte, Foreningen havde bragt Sverige. De mindede Nordmændene om, at deres Uafhængighed var „en Gave," som havde fortjent varm Paaskjønnelse,

istedetfor „en ømfindtlig Storagtigheds og barnagtig Bangheds løierlige Fagter." Videst i denne Retning gik »Nya Argus«. Bladet havde altid været en Modstander af de svenske Amalgamationsideer, og meente, at „som Sagen engang staaer, vare Nordmændene fuldkommen berettigede til at fordre Ligeberettigelsens yderste Consequentser anerkjendte." Men den Slutning, som det deraf uddrager, er den, at siden alle Foreningens Fordele ere paa norsk Side, medens Sverige maa bære alle dens Ulemper, maa den søges fuldstændigen ophævet — jo før, jo heller.

Saaledes havde da Storthingets Forhandlinger faaet en brat og uventet Ende. Da der under Fremstillingen af Rigsretssagen vil blive Leilighed til at omhandle de dertil sig knyttende juridiske Spørgsmaal, skal jeg her indskrænke mig til et Par reent politiske Bemærkninger. At Kongen havde skjellig Grund til at være utilfreds med den Aand, som temmelig hensynsløst begyndte at raade paa Storthinget, og Opfordring til at overveie, hvorledes han bedst kunde holde den indenfor de rette Skranker, vil formeentlig fremgaae af hvad jeg ovenfor har sagt. Men til at naae dette Maal, var Midlet ikke vel valgt; thi om man end ikke kunde forudsee Rigsretsanklagen og endnu mindre dennes Udfald, saa skabte man dog selv ved den pludselige Ophævelse Nødvendigheden af med meget kort Frist at indkalde et overordentligt Storthing, og da dette skulde bestaae af de samme Medlemmer, kunde man ikke vente paa dem at udøve nogen heldbringende Indflydelse ved at fornærme dem. Hertil kommer, at den offentlige Mening, hvis moralske Virkning her var det Eneste, hvorpaa Regjeringen maatte stole, ingenlunde havde været udeelt paa Storthingets Side, hvorimod det var let at forudsee, at den saa godt som eenstemmigen vilde vende sig mod Regjeringen og glemme alt, hvad den havde havt at udsætte paa Storthinget, naar hele

Nationen bragtes til at ansee sig som krænket i sine Repræsentanter. Jeg troer derfor, at det havde været klogest at følge de tvende Statsraaders subsidiære Forslag: at bebude Forhandlingernes Slutning ved Maanedens Udgang. Fristen var lang nok til at Storthinget kunde tilendebringe sine nødvendige Forretninger, og der vilde da ikke have været Tale om Anklage eller overordentligt Møde; den var tillige kort nok til at gjøre en Ende paa alle Vidtløftigheder og nærgaaende Planer. Endeligen vilde Tilkjendegivelsen af Kongens Misbilligelse ikke have været mindre følelig, fordi den var berøvet Lidenskabelighedens æggende Braad. Nu handlede Kongen i Heftighed; men dette er ikke Veien til at omvende, men snarere til at forhærde, og Virkningen blev da ogsaa hans Ydmygelse. Storthinget lod sig nemlig paa ingen Maade skræmme. Man behøver ikke personligen at have været tilstede i Storthinget den 7 Juli, for at modtage Indtrykket af den rolige og faste Holdning og den raadsnare Villieskraft, hvormed det optog og mødte det samme tiltænkte Slag. Det er under den Skyndsomhed, hvormed Adressen maatte affattes, ingen Anke, at dens Indhold ikke var udtømmende eller dens Affattelse fuldendt; derimod er det en stor Ros, at den mandigen hævdede Storthingets Ret og Værdighed, uden at træde enten Ærbødigheden for Kronen eller Hengivenheden for Kongen for nær. Mere tvivlsom er unægtelig Rigsretsanklagen, og det sees jo ogsaa, at der i selve Odelsthinget have været meget deelte Meninger om dens Betimelighed. Men Dommen om samme kan ikke ene bygges paa juridiske Betragtninger. Naar en Mand faaer et Ørefigen, giver han sig ikke til at overveie, om det var fortjent eller ikke; foreløbigen giver han det tilbage — saa maa Resten finde sig siden. Dette omtrent var Stillingen. Kongens Quos ego var et Slag — det var det, han vilde give, og det

var det, han gav. Men som man raaber i Skoven, saa faaer man Svar. Svaret var Anklagen, som vel var rettet mod Løvenskjold, men i Virkeligheden ramte Kongen. Der er i Forholdet mellem souveraine Statsmagter, ligesom i Forholdet mellem souveraine Stater, meget, som snarere maa bedømmes efter Krigskunstens, end efter Retsvidenskabens Regler.

Rigsretten.

Rigsretten constituerede sig d. 16 Juli under Forsæde af Lagthingets Præsident, Amtmand Schydtz fra søndre Bergenhuus Amt. Den ifølge Grundlovens § 87 den Anklagede tilkommende Udskydelsesret havde Løvenskjold benyttet til — under Forbehold af at gjøre Indsigelse mod samtlige Medlemmer af Lagthinget — blandt disse at perhorrescere 5 af de skrappeste Bønder: Fouchald, Selbo, Neergaard, Grendahl og Sæther, de to meget fremtrædende Oppositionsmænd Advocat Hjelm og Byfoged Christensen, Præsterne Harbitz og Wille, som fuldstændigen havde sluttet sig til Bondepartiet, og Høiesteretsassessor Nye. Rigsretten kom derefter til at bestaae af 11 Lagthingsmænd og 9 Høiesteretsassessorer.

Da Sagen faldt irette d. 23 August, fik først den Tiltaltes Forsvar, Høiesteretsadvocat Petersen, Ordet, for at begrunde sine formelle Indsigelser. Han excjperede mod samtlige Lagthingets Medlemmer, deels fordi Sagen angik deres egen Færd som Medlemmer af Storthinget, da det var dettes Feil, som havde fremkaldt dets Slutning, og hvori den maatte finde sit Forsvar, deels fordi de alt offentligen, navnlig gjennem Adressen, havde udtalt sig om selve Sagen. Han opfordrede dem derfor til at vige deres Sæde, da de (ifølge Høiesteretslovens Analogi og et Præcedens fra Rigsretten af 1827) ikke

selv kunde deeltage i denne Indsigelses Paakjendelse, hvoraf Følgen altsaa vilde have været, at Sagen maatte udsættes, indtil der kunde skaffes en til dette Spørgsmaals Afgjørelse competent Rigsret tilstede. In subsidium fordrede han Sagen afviist, fordi Odelsthingets Anklagemyndighed kun angik, hvad der var skeet forinden dets Sammentræden, fordi det ialtfald ikke kunde være Anklager, hvor det selv var Part, og fordi den Handling, der var Anklagens Gjenstand, dengang endnu ikke havde været fuldbyrdet, men ikkun paatænkt. Efter 3 Dages Procedure og 9½ Times Votering afsagde Rigsretten d. 29de August saadan Kjendelse: „De af Defensor fremsatte Indsigelser bifaldes ikke, hvorimod Sagen tillægges Fremme.“ Jeg troer ikke, at der med Føie kan gjøres nogen Indvending mod denne Kjendelse. Ganske vist kan den Mand ikke være en upartisk Dommer, som selv ér interesseret i Sagens Udfald; men dette maa da være en personlig Interesse og ikke en blot Deelagtighed i en almindelig politisk Interesse, hvori mere eller mindre enhver Statsborger er Part. Af denne politiske Interesse kunde jo heller ikke Høiesterets Medlemmer være uberørte, om de end turde forudsættes at have større Øvelse i at see bort fra deres personlige Anskuelser og Sympathier, og om det end kunde formodes, at deres Meninger og Følelser jevnligen vilde drage dem i en anden Retning. Indsigelsen er derfor kun Udtrykket for en almindelig Beklage over, at Upartiskhed i Ordets strengeste Betydning er uopnaaelig i politiske Sager, og hvis man skulde mene, at Folkerepræsentanter skulde være særlig uskikkede til at være Rigsretsdommere, fordi den almindelige politiske Interesse maa antages hos dem at være tilstede med en særegen Styrke, og fordi saa godt som alle Rigsretssager angaae Mellemværender mellem Regjeringen og Repræsentationen, saa sees det let, at Indvendingen er rettet mod selve Institutionen, saaledes som denne er ordnet ved Grundloven, som Rigsretten naturligviis skal respectere og hævde.

Men Indsigelsen er derhos i og for sig ugrundet; thi netop fordi man ikke vil kunne finde Nogen, som i saadanne Spørgsmaal er interesseløs — idetmindste ikke Nogen, til hvem man kunde ønske at betroe et saadant Hverv — har den norske Grundlov, i Lighed med de fleste andre Forfatninger, sammensat Rigsretten af to Elementer, som ved deres forskjellige Oprindelse og Opgave vække Formodning om, at netop Interessernes Forskjellighed vil tilveiebringe den fornødne Ligevægt, hvorhos der i den udstrakte Ret til, uden Angivelse af Grunde at udskyde et vist Antal Medlemmer, er indrømmet den Anklagede et Middel til at fjerne dem, hvis Omdømme han anseer for meest udsat for at hildes af forudfattede Meninger eller stærke Lidenskaber. Hertil kommer endnu, at den Modsætning i Anskuelser og Følelser, hvis Tilstedeværelse i Rigsretten tør forudsættes efter dens Sammensætning, ordentligviis ogsaa vil findes i Repræsentationen, og det er derfor ikke blot muligt, men høist sandsynligt, at der mellem Lagthingsmændene vil findes Mænd, som i deres Meninger om de omtvistede Sager mere stemme overeens med Regjeringen, end med Storthingets Fleertal. Hovedsagen er imidlertid, at man ligesaavel i dette, som i alle andre Forhold, maa bygge paa den Forudsætning, at Medlemmerne af Landets lovgivende Magt og af dets øverste Domstol ere sandhedskjærlige og retsindige Mænd, og at deres Virksomhed som Medlemmer af Rigsretten finder en Støtte i Dommerkaldets høie Alvor, og en Veiledning i de processuale Former. Det eneste, der altsaa kan udledes af hiin Indsigelse, er en forøget Opfordring for Lagthingets Medlemmer til i en Sag, der saa directe angik selve Storthinget, alvorligen at være paa deres Post mod Corporationsaandens Forlokkelse. Derimod kunde den ikke bevirke, at den paa grundlovmæssig Maade sammensatte Ret skulde være ubeføiet til at paakjende den paa grundlovmæssig Maade samme forelagte Sag. Deraf følger da ogsaa, at selve Spørgsmaalet om Beføielsen maatte

afgjøres af Retten; thi her var ikke Tale om enkelte Medlemmers personlige Forhold, der kunde afgjøres ligesaa godt uden deres Deeltagelse, som med den, men om Grundsætningerne for selve Institutionen, som vilde være kuldkastede, hvis den Anklagede kunde gjøre sine Dommere inhabile blot ved selv at optræde som Anklager imod dem.

Sagen nød altsaa Fremme, og Realitetsproceduren varede fra d. 30 August til d. 3 September. Den var som alt bemærket, bygget paa, at Statsminister Løvenskjold ikke havde protesteret mod den i Statsraadsmødet af 2 Juli af Kongen fattede Beslutning, og altsaa efter Grundlovens § 30 var ansvarlig for samme — hvilket man udstrakte til de af Kongen i hans saakaldte Dictamen anførte Grunde, som man derfor underkastede den meest ugenerte Kritik. Herimod gjordes der fra den Anklagedes Side ingen Indvending; han snarere udæskede, end undveg det fulde Ansvar for denne Beslutning. *)

*) I Christiania vare Mange af den Formening, at Løvenskjold havde deelt sine Collegers Anskuelse om det Urigtige i Beslutningen, og kun havde undladt at slutte sig til deres Protest, for med sin Ansvarlighed at dække Kongens Ansvarsfrihed, da han vidste, at ingen Modforestilling vilde kunne formaae denne til at afstaae fra sit Forsæt. Er dette saa, da har han handlet ridderligt mod Kongen og loyalt mod Storthinget, hvis Ret til at gjøre Ansvar gjældende naturligviis er uden Betydning, naar der ikke er Nogen, mod hvem det kan rettes. Et andet Spørgsmaal er det, om Staten ikke i Reglen er bedre tjent med, at dens Statsmænd enten sætte deres Mening igjennem, eller tage deres Afsked, — skjøndt nærværende Sag i og for sig var saa tvivlsom og Forholdet til Carl Johan saa eiendommeligt, at det selv efter et strengt constitutionelt Synspunkt maaskee kan forsvares, at Løvenskjold underkastede sig Beslutningen, uden at billige den. Det behøver i saa Fald ikke at tilføies, at det geraader ham til største Ære, at han hverken under eller efter Sagen har ladet sit Forhold til samme skimte igjennem. Et andet Spørgsmaal er det derimod, om selve Forudsætningen er rigtig — noget, hvorom en Skrivelse fra ham til Kongen, som senere vil vorde meddeelt, maa fremkalde Tvivl.

Det som Actor derved fandt lovstridigt, var deels, at man ikke forinden havde indhentet den norske Regjerings Betænkning, deels selve Beslutningen, som han erklærede for aabenbar skadelig for Riget. Først et Par Ord om den nævnte formelle Forseelse.

Grundlovens § 15 bestemmer, at den norske Regjerings Betænkning „i Almindelighed" skal indhentes, medmindre „vigtige Hindringer forbyde det," og Ansvarlighedsloven 7 Juli 1828 § 2 Litr. i fastsætter en Straf af 500 til 2000 Sp. for Overtrædelse af Glvs. § 15. Det er klart, at Ordene „i Almindelighed" ikke kunne betyde, at det skulde være overladt til Kongens Forgodtbefindende, naar han vilde følge Reglen og naar han vilde undlade dette, da den i saa Fald vilde ophøre at være en Regel. Ordene forudsætte vistnok, at der gives Undtagelser fra Reglen, men disse maae da findes i selve Grundloven, og findes virkeligen der i § 28, som undtager diplomatiske Anliggender og egentlige militaire Commandosager fra den norske Regjerings Omraade. Vel har man forudseet, at der ogsaa udenfor denne lovbestemte Undtagelse kunde indtræffe Tilfælde, hvor det kunde være factisk umuligt eller ialtfald statsfarligt at opfylde Reglen; men det er indlysende, at de „Hindringer", som skulde kunne retfærdiggjøre saadant, ikke maae hidrøre fra Kongen eller Regjeringen selv. Her var intet andet periculum in mora, end Kongens utaalmodige Lyst til uvarslet at overrumple Storthinget, men det er jo netop et af Bestemmelsens Formaal, at hindre Overilelser. Ikke bedre begrundet er den Indvending, at Erklæringens Hensigt kun skulde være, at forsyne Kongen med de fornødne factiske Oplysninger, saa at den var overflødig, hvor disse paa anden Maade vare tilstede; thi foruden at Grundlovens Ord ikke tillade en saadan indskrænkende Fortolkning, er Øiemedet aabenbar ikke blot at tilveiebringe Oplysninger, men tillige et paa en reent norsk Opfattelse af de factiske Forhold bygget

Raad, og derved at bøde paa den Ulempe, at Kongens Beslutning skal tages i et andet Land, og at hans derværende norske Raadgivere ere fjernede fra Samraad med Landsmænd og fra Paavirkning af den offentlige Mening i Norge. Med større Føie kunde det paastaaes, at Betænkningen virkeligen var indhentet, forsaavidt Storthingets Begjæring om Udsættelse i sin Tid var ledsaget af en saadan, og Kongens Bevilling af samme „indtil videre" kun var en foreløbig Besked, der forbeholdt den endelige Afgjørelse. Denne Indvending, hvorefter Resolutionen af 2 Juli var det egentlige Svar paa Storthingets tidligere Andragende, kan gjøres med Anstand, men der kan da ogsaa svares, at Regjeringens tidligere Erklæring var en simpel Forretningssag, hvorved der ikke var Anledning til at udtale sig om de vigtige politiske Spørgsmaal, som først nu vare dukkede op 3 Maaneder senere, eller til at tage Hensyn til den i Mellemtiden indtraadte Forandring i Sagernes Stilling. Jeg troer derfor, at der burde været indhentet ny Betænkning, og at det juridisk kunde forsvares at dømme Løvenskjold for at dette var forsømt. Kun maatte det da indrømmes, at dette kun var et Paaskud og ikke en Grund; thi i Virkeligheden havde de to Statsraader i Stockholm i alt Væsentligt mod Beslutningen gjort gjældende, hvad Regjeringen i Christiania derimod kunde have fremført. Men hvad der især gjorde det lidet tiltalende at bygge en Domfældelse paa denne Formfeil, er den Omstændighed, at heller ikke Odelsthinget havde tænkt derpaa. Ideen fremkom først senere, og det gjennem en Bladartikel. Endelig havde heller ikke de dissentierende Statsraader med et Ord berørt dette Punkt, og vare forsaavidt altsaa Løvenskjolds Medskyldige; men desuagtet vare de ikke medtagne under Tiltalen, saalidet som der senere blev Spørgsmaal om at drage dem til Ansvar for det, som Rigsretten for Statsministerens Vedkommende alt havde erklæret for en strafbar

Handling. Hos Diplomater er man vant til, at de handle af andre Grunde, end dem, de paaberaabe sig. Paaskud er næsten deres Levebrød. Under parlamentariske Forhandlinger maa man jevnligen finde sig i at møde noget Lignende. Det er utroligt, hvor forskjellig Vægt de selvsamme Grunde kunne faae efter den Sag, i hvilken, eller den Person, mod hvilken de skulle bruges. Men vil man overføre det Samme paa Retspleien, saa bør man ialtfald søge at skjule det saa godt, som det lader sig gjøre. Men Ulykken er, at politiske Processer staae med det ene Been paa Rettens, med det andet Been paa Politikens Grund, og at de som oftest hvile paa det sidstnævnte Been.

I selve Realitetsspørgsmaalet gik Actors Procedure ud paa, at Beslutningen var „øiensynlig skadelig for Riget" og derfor ifølge Grundlovens § 30 maatte medføre Straf efter Ansvarlighedslovens § 6 jfr. § 1 d af en Bøde paa 500 til 2000 Sp. eller Embedsforbrydelse. Det første Spørgsmaal, der her frembyder sig, er det, i hvilket Forhold denne Bestemmelse staaer til Udøvelsen af de i Grundloven Kongen særligen tillagte saakaldte Prærogativer.

I Reglen tilkommer der i constitutionelle Monarkier Kronen — enten ubetinget eller med visse Begrændsninger — den Ret at opløse Folkerepræsentationen. Dette er ikke blot et Forsvar for Regjeringen, som derved kan befrie sig for en fjendtligsindet Forsamling og foreløbigen standse en Fremgangsmaade, som den finder fordærvelig; men det er ogsaa et Værn for Folket, som derved kaldes til at dømme dem imellem, og hvis høieste Myndighed netop derigjennem anerkjendes og bringes til Anvendelse. Denne Ret indrømmer den norske Grundlov ikke. Blandt de Forslag til Grundlovsforandringer, som Kongen fremsatte paa Storthinget 1821, gik et ud paa at indrømme Kronen Opløsningsretten. I Begrundelsen heraf siges det, at „dette Vaaben i Fyrstens Haand ikke letteligen

af ham kan misbruges, fordi det i saa Tilfælde vil vende sig mod ham selv. Det er selve Nationen, til hvilken han derved appellerer, og det er den, som ved enten at fornye eller gjentage de foregaaende Valg, i sidste Instants dømmer mellem Regjeringen og Repræsentationen". Forslaget blev imidlertid forkastet af Storthinget 1824, og Grundlovens Bestemmelser stode altsaa ved Magt. Ifølge disse sammentræder Storthinget uden Indkaldelse paa en bestemt Dag; i de første 3 Maaneder kunne dets Forhandlinger ikke afbrydes; endelig ere Valgene uomstødelige for den hele treaarige Valgperiode. Den eneste Begrændsning af denne Storthingets sikkre og uafhængige Stilling, og den eneste tarvelige Erstatning for den Kronen i Almindelighed tilkommende Opløsningsret er derfor den Bestemmelse, at Thinget, for at kunne blive sammen udover den lovbestemte Frist, behøver Kongens Samtykke, der altsaa ligesaagodt maa kunne nægtes, som gives — thi ellers ophørte det at være et Samtykke — og der, hvis det er givet paa ubestemt Tid, („indtil videre"), til enhver Tid maa kunne tages tilbage. Der taler derfor meget for den Mening, at Udøvelsen af denne Ret ved Forfatningen ene er overladt til Kongen og ikke kan være undergivet Storthingets Control. Den Storthinget indrømmede grundlovmæssige Frist er et Værn for Storthinget; Nødvendigheden af Kongens Tilladelse til en Forlængelse et Værn mod samme. Begge Regler have samme Hjemmel og samme Hellighed. Ligesom derfor selv de bedste Grunde vilde være utilstrækkelige til at berettige Kongen til at hjemsende Storthinget i Løbet af de første 3 Maaneder, saaledes behøver han efter den Tid ikke at angive nogen Grund for Udøvelsen af den Ret, som netop er overdraget ham som en Skranke mod Misbrugen af Storthingets Ret. At dette skulde controllere Controllen med sig selv, er en Selvmodsigelse, og Skranken vilde ophøre at være en Skranke, hvis dens Virksomhed skulde beroe paa selve Storthingets, og ikke udelukkende

paa Kongens Skjøn. Forholdet er omtrent det samme, som ved Anvendelsen af det kongelige Veto. Naar Storthinget vedtager en Lov, er det en Selvfølge, at det anseer den for gavnlig. Naar Kongen nægter den sit Samtykke, er det en Selvfølge, at han ikke anseer den for gavnlig. Men hvis Thinget skulde kunne erklære det for skadeligt, at Kongen havde betragtet dens Lov som skadelig, og hvis det paa Grund deraf skulde kunne tiltale den Statsraad, som havde tilraadet Nægtelsen, saa vilde selv det suspensive Veto være udslettet, og dermed et væsentligt Led af Forfatningen sønderbrudt. Dette er derfor heller ikke nogensinde blevet forsøgt eller endog blot paastaaet. Men det samme maa gjælde om Bestemmelserne om Thingets Varighed; thi kunde dette forhindre Kongen i at bruge sin Ret, ved at erklære dette for skadeligt, saa vilde den Regel, at det ikke uden Kongens Samtykke kan blive sammen udover 3 Maaneder, i Virkeligheden sige, at det kan blive sammen, saalænge det selv vil. Naar Actor lagde særlig Vægt paa, at det var første Gang, Kongen havde benyttet denne Ret, og deraf vilde udlede en Anerkjendelse fra Kongens Side om det Utilstrækkelige i den grundlovmæssige Frist og en Berettigelse for Storthinget til at betragte Forlængelsen som en blot Formsag, saa er det klart, at en Lovbestemmelse ikke kan tabe sin Kraft ved saadanne selvgjorte Formodninger. Det er heller ikke rigtigt, at Kongen ved tidligere Leiligheder havde behandlet Forlængelsens Indrømmelse som en Selvfølge; han havde tvertimod givet sit Samtykke paa en Maade, der burde have sikkret ham mod en saadan Udtydning. Navnlig havde han paa sidste Storthing (Resolution 17 Juni 1833) udtalt det Ønske, at den indrømmede Frist vilde blive benyttet til de vigtigste Sagers Fremme, og da han — paa Kronprindsens indtrængende Forestilling — bevilgede en yderligere Forlængelse (Res. 25 Juli s. A.), gjorde han det kun under den udtrykkelige Forventning, at den vilde blive anvendt til de grundlovmæssige

Forretninger og kongelige Propositioner. Man kan derfor med langt større Føie vende Actors Paastand om og sige, at jo mindre Kongen hidtil havde brugt sin Ret, desto mindre kunde han beskyldes for at have misbrugt den, og desto større Formodning var der for, at han havde gode Grunde, naar han omsider besluttede sig dertil. Jo mindre de tidligere Advarsler havde frugtet, desto større var Opfordringen til engang at gjøre Alvor af Sagen, netop for at Retten ikke tilsidst ved Ikkebrugen skulde geraade in desvetudinem. Men hvor meget der end taler for den Anskuelse, jeg her har søgt at fremsætte saa skarpt, som jeg formaaede, troer jeg dog ikke, at den holder Stik. De her omhandlede Rettigheder ere nemlig ikke tillagte den ansvarsfri Konge personligen; de tilkomme ham kun som Regent og kunne kun udøves af ham i Forbindelse med sine ansvarlige Raadgivere. At Beslutning derom kun kan fattes i Statsraadet, vil efter Norges constitutionelle Ret sige det samme, som ellers pleier at udtrykkes ved, at den kun bliver gyldig ved en Ministers Medunderskrift; men at denne er ansvarlig for enhver af ham underskreven Beslutning — i Norge altsaa for enhver i Statsraadet fattet Beslutning, mod hvilken han ikke har protesteret — det er en Regel, fra hvilken Grundloven ikke kjender nogen Undtagelse. De herimod fra Sagens Natur hentede Betragtninger kunne derfor ikke have anden Gyldighed, end den, at Udøvelsen af disse kongelige Prærogativer i en saa særegen Grad ere overladte til Kongens Bedømmelse, at Storthinget og Rigsretten ikke bør blande sig deri uden under Forudsætninger, som saa godt som aldrig ville være tilstede.

Anklagen gik, som bemærket, ud fra den Paastand, at Beslutningen havde været „øiensynlig skadelig for Riget“. Dette er i og for sig et misligt Skjælnemærke for Strafskyld, fordi der ikke lader sig paavise nogen almeengyldig Regel for sammes Bedømmelse, men alt beroer paa den

Dømmendes personlige Opfatning. Det er derfor nødvendigt at lægge den største Vægt paa, at Skadeligheden ikke blot er utvivlsom, men i den Grad „øiensynlig“, at kun aabenbar Uforstand eller ond Villie desuagtet har kunnet begaae Handlingen, for at denne skal kunne gjøres til en Brøde. Det er ikke tilstrækkeligt, at der kan paavises skadelige Virkninger, ikke nok, at disses Indtræden var uundgaaelig og deres Skadelighed ubestridelig; thi alt dette kan have været den Paagjældende vel bevidst og han kan dog have meent, at Foranstaltningen paa den anden Side vilde medføre saadanne Fordele, at disse overveiede Ulemperne, saa at Foranstaltningen uanseet disse Ulemper maatte ansees for gavnlig. Actor havde visseligen Ret i, at naar Storthingsmændene nu vare sendte hjem, for senere at indkaldes til et overordentligt Møde, blev derved spildt nogen Tid for dem og paaført baade de Skydspligtige en Byrde og Statskassen Udgifter, som kunde være sparede. Det kan ogsaa være rigtigt, at Forarbeiderne til en eller anden Lov vare saavidt fremmede, at den kunde være bleven færdig, hvis man havde forundt Thinget længere Tid. Vigtigst er den Indvending, at der derved bevirkedes en Mellemtid, hvori Landet regjeredes uden Budget, og Actor lagde saa stor Vægt derpaa, at han af den Grund fordrede Statsministeren dømt til Embedsforbrydelse, under særlig Henviisning til Ansvarlighedslovens § 2 d, som taler om Beslutninger, som nødvendigviis maatte føre til uden Storthingets Samtykke at foretage Handlinger, hvortil dette efter Grundloven udkræves. For imidlertid retteligen at bedømme dette sidste Forhold, som ved første Øiekast seer meget alvorligt ud, maa det erindres, at dette altid har været Tilfældet ved Udløbet af den treaarige Finantsperiode, fordi Storthinget ingensinde er blevet færdigt med det nye Budget inden 1 Juli, paa hvilken Dag det gamle Budget var traadt ud af Kraft. Dette har da med Nødvendighed ført til den Praxis, at det gamle Budget vedbliver at

gjælde indtil det nye er vedtaget — en Praxis, hvorimod Storthinget saa meget mindre kunde gjøre nogen Indvending, som den var fremtvungen ved dets egen Behandling af Finantssagen, og for hvilken man allermindst kunde gjøre Regjeringen ansvarlig, siden denne netop beklagede sig over den Skik, først at afgjøre Bevillingerne i Sessionens Slutning, fordi Thinget ved dette Middel, tvertimod Grundlovens Bydende, i en vis Grad gjorde sig til Herre over Mødernes Varighed. Vil man kalde dette en „lovløs Tilstand", saa maa man ikke glemme at tilføie, at den ogsaa i 1836 allerede var indtraadt forinden Ophævelsen, og det ene ved Storthingets egen Skyld, og at Kongen ved Indkaldelsen af et overordentligt Storthing havde givet Borgen for, at det ikke var Hensigten at omgaae Bevillingsmyndigheden. Anken svinder altsaa ind til, at ved Ophævelsen forlængedes den uregelmæssige Tilstand, som Storthinget selv havde fremkaldt, og som hvert tredie Aar havde bestaaet lige siden Grundloven blev til, uden at deraf var flydt nogen praktisk Skade. Men hvor høit man end vil anslaae disse skadelige Følger af Opløsningen, kunde Løvenskjold indrømme dem alle, og dog mene, at Fordelen deraf vare overveiende, hvis den kunde bevirke, at Storthinget herefter bedre agtede Skrankerne for sin Myndighed, udøvede denne med større Maadehold, anvendte sin Tid — først og fremmest paa at tilendebringe de ved Grundloven det paalagte Forretninger, istedetfor at udskyde disse med en Ugeneerthed, som om dets Sammenbliven beroede paa dets egen Villie, — derefter paa at fremme de samme forelagte vigtige Lovudkast fremfor allehaande Lapperier, og endelig ved Sagernes Behandling holdt sig til det Magtpaaliggende, istedetfor at kjævles om ligegyldige Detailler o. s. fr. Jeg siger ikke, at Storthinget havde gjort sig skyldig i alle disse Feil, og endnu mindre, at den pludselige Slutning var skikket til at rette dem. Men jeg paastaaer, at Statsministeren kunde betragte disse Formaal

som langt vigtigere, end de smaae Ulemper, der kunde flyde af Ophævelsen. Det kom her an paa at veie Sandsynlighederne mod hinanden, og hvilken Mening man end maatte have derom, kunde det ikke erklæres for en Brøde, derom at være kommet til en anden Mening, end Storthinget. Og her indtræde da de to Betragtninger, som jeg i et andet Sammenhæng har afviist, i deres fulde Ret. Man kan ikke sige, at Udøvelsen af de kongelige Prærogativer i intet Tilfælde kan gjøres til Gjenstand for Ansvar, og man kan ikke paastaae, at Lagthingets Medlemmer i den Forstand vare Parter i Sagen, at de derved bleve uberettigede til at deeltage i Dommen. Men ved Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om Beslutningen var saa øiensynligen skadelig, at den kunde stemples som Brøde, maatte det være en Betragtning af den høieste Betydning, at her var Tale om et Forhold, hvis Bedømmelse i en ganske særegen Grad var overladt til Kongen, og at denne Bedømmelse væsentligen beroede paa Opfattelsen af selve Storthingets Færd. Rigsretten kunde meget godt opretholde de to Sætninger, at Statsministeren var ansvarlig for Beslutningen og at denne var skadelig, uden derfor at erklære dens Skadelighed for saa øiensynlig, at hans Feiltagelse kunde paaføre ham Straf.

Dette er de tvende væsentligste Betragtninger, om hvilke Sagen dreiede sig, og som frembyde saa interessante statsretlige Spørgsmaal, at jeg har anseet det for rigtigt at omhandle dem med større Udførlighed. Rigsretten optog Sagen den 3 September, og afsagde den 8de s. M. sin Dom, hvorved Løvenskjold, for ei at have protesteret mod den kongelige Beslutning af 2 Juli sidstleden, efter Ansvarlighedslovens § 2 i og § 6 dømtes til en Bøde af 1000 Species. Man seer heraf, at han blev dømt baade for den formelle Forseelse, at Regjeringens Erklæring ikke forinden var indhentet, og for selve Beslutningen som øiensynlig skadelig for Riget, — men for begge Forseelser kun til Straffens minimum, en Bøde af

500 Sp. for hver. Rigsretten giver ingen Præmisser til sin Dom. Jeg er bange for, at disse vilde være komne til at lyde paa, at det vilde have været øiensynlig skadeligt for Storthinget, dersom Statsministeren var bleven frifunden.

Skjøndt jeg ikke tvivler paa, at de fleste af Rigsrettens Medlemmer jo vare færdige med deres Votum, forinden Proceduren begyndte, gjorde deres opmærksomme og værdige Holdning dog et godt Indtryk. Deres Sindsro blev unægteligen sat paa haard Prøve; thi Forhandlingerne dreiede sig væsentligen om Storthingets egne Synder, og det er vist, at der ikke blev taget lempeligt paa det. Men de hørte selv paa de værste Anklager med en Andagt, som rigtignok lettedes ved den Bevidsthed, at Touren snart vilde komme til dem, til „at sige smukke Ting", og at „den leer dog bedst, som leer tilsidst". Ogsaa Proceduren var meget agtværdig; men den kunde kun uegentligen siges at være mundtlig, da den væsentligen bestod i Gjengivelsen af de mellem de tvende Sagførere i Forveien vexlede Indlæg. Sørensens Foredrag var klart og forretningsmæssigt — uden nogen ualmindelig Skarpsindighed eller slaaende Veltalenhed, men ordnet, simpelt og indtrængende. Han hævdede Storthingets Ret og Værdighed uden med noget Ord at træde Kongen for nær; han angreb den Anklagedes Færd uden mindste Omsvøb, men ogsaa uden Spor af krænkende Personligheder eller noget, der kunde ligne en Appel til de folkelige Lidenskaber. Han kunde maaskee have afviist den hele Debat om Storthingets virkelige eller formeentlige Synder, ved at skyde sig ind under dets Uangribelighed som Statsmagt; men han syntes selv at have ønsket, at denne Leilighed til en alvorlig Selvprøvelse ikke maatte vorde spildt for Nationen. Han ikke blot optog Debatten, men indrømmede freidigen flere af de mod Storthinget gjorte Bebreidelser, og var saaledes som dets Sagfører i fuldkommen Samklang med sin egen Færd som Storthingsmand, hvor han jevnligen havde

gjort Modstand mod det, hvorover der nu klagedes. Men med stor Styrke tilbageviste han de Overdrivelser, hvormed disse Klager fremførtes, paaviste de Grunde, som havde fremkaldt og undskyldte de begaaede Feil, og fastholdt urokkeligen Anklagens Standpunkt, at hvad man end maatte mene om alle disse omtvistede Spørgsmaal, kunde deri ikke findes nogen Retfærdiggjørelse af den Tiltaltes Færd. Dennes Defensor, Høiesteretsadvokat Petersen, gjorde stundom Tilløb til den høiere Veltalenhed, som viste, at han kjendte noget til Restaurationens Talere. Men hans Betragtninger over Staternes Oprindelse, Historiens Lærdomme og Menneskenes Hjerter forraadte, at hans Philosophi neppe var af nogen synderlig gammel Datum og hvis hans pathetiske Steder havde til Hensigt at røre Dommernes haarde Hjerter, vil dette Øiemed neppe være opnaaet. Derimod fremsatte han med Orden og Klem alt det Væsentlige, som var at sige til Tiltaltes Forsvar, og han benyttede Leiligheden til at optræde mod det norske Storthing og mod det norske Samfund med en Uforfærdethed, som baade gjorde hans eget Mod og den norske Talefrihed al Ære, om end med de Overdrivelser, som nu engang regnes til Skrankens Forretttigheder. Forsaavidt ere hans Indlæg et interessant Sidestykke — indtil en vis Grad maaskee endog en Frugt af — Welhavens „Norges Dæmring"; thi naar denne kalder alle gode Kræfter til Vaaben mod det Uvæsen, som begyndte at føre det store Ord i Norge, og i den seneste Tid nu ogsaa paa dets Storthing, saa skal Ingen nægte, at Petersen som en modig Riddersmand fulgte dette Opraab, ved med fældet Landse at styrte sig ind paa den Kampplads, der her aabnede sig for ham. Da der i denne Sag kun blev Spørgsmaal om Pengebøder, bør man vel helst sammenligne denne Dystgang med en Turnering, men det er vist, at det norske Folk med spændt Opmærksomhed sluttede Ring om de Kjæmpende, og her ikke blot fandt et interessant Skuespil, men ogsaa en

nyttig Belæring. Vel havde den oprørte Stemning, som i det første Øiebliks Opbrusen havde gjort Mange — om ikke „skrækslagne", som Morgenbladet meente — saa dog bekymrede, efterhaanden lagt sig, især efterat Indkaldelsen af det overordentlige Storthing havde fjernet enhver Frygt for et Forsøg paa at regjere uden Budget. Der var ogsaa Flere, som vare blevne vaklende i deres Tro om den Anklagedes Strafskyld*). Men dog imødesaae man Dommen ikke blot med den Spænding, som Sagens tvivlsomme Beskaffenhed og de dertil knyttede, vigtige constitutionelle Spørgsmaal naturligen maatte fremkalde, men ogsaa med den Følelse, at Folkemeningen trængte til en

*) Hvor stor de Radicales Frygt var for en for mild Dom eller endog for en Frifindelse, vise de raa Udbrud, til hvilke den forledte dem. Det var noget Nyt i Norge, at der i de seneste Dage forinden Dommens Afsigelse paa Christiania's Gader falholdtes „patriotiske Flyveblade, bestemte for Menigmand", som vrimlede af Forsmædelser mod den Mand, der nu som Anklaget stod for Dommere, hvem det mindst af alt skortede paa Tilbøielighed til at finde ham skyldig. Det lagdes disse paa Hjertet, at „Folket af dem venter det Spørgsmaal afgjort, om det skal være strafbart at overtræde Forfatningens vigtigste Bestemmelser," eller om „Staten skal synke under de dristigste Fødder, der endnu traadte dets Helligste under sig." Seirer nu Løvenskjold, da vil „hans Indbildskhed opblæse sine Kjæver, for at sætte Statens Skib i en saadan Kurs efter Hans Excellences Bestik, som Russer, Preusser og endeel Svenske visseligen vilde det," men „Folket vil føle sin Repræsentations Beskjæmmelse" og „Mismodet vil udbrede sin Livløshed over det." Dette lumpne Forsøg paa at kyse Dommerne blev offentligt udraabt i Gaderne som „varme wergelandske Vafler", og Henrik Wergeland har ikke fralagt sig Forfatterskabet, da han i „den Konstitutionelle" blev sigtet derfor. Det kan derfor tjene som Mundsmag paa Aand og Tone i det Parti, hvis Leder og Ordfører han var, og tillige til Beroligelse for dem, som muligen kunde finde, at hvad jeg ovenfor har sagt om ham er for haardt, fordi de kun kjende ham som Digter, og af hans Digte maaskee kun de bedre Ting.

Opreisning, og at dennes Fyldestgjørelse var Betingelsen for den snarlige Gjenoprettelse af et godt Forhold mellem Kongen og Folket. Fyldestgjørelsen havde det nu faaet og Virkningen udeblev heller ikke.

Det staaer nu kun tilbage at vise, hvorledes den Tiltalte selv og hvorledes Kongen dømte om Sagen. Af dem Begge foreligge derom offentlige Udtalelser. Under 3 September — altsaa efterat der var nedlagt Paastand paa Embedsforbrydelse, men forinden der var falden Dom i Sagen — indgav Løvenskjold nemlig Ansøgning om Afsked, som senere er bleven offentliggjort i Rigstidenden (for 4 October). Med en gammel Excellentses Overlegenhed udtaler han sig deri over Storthingets Vanartighed. Mod Odelsthinget viser han dog en vis mild Overbærenhed, fordi dets „beklagelige" Beslutning var „en Følge af Øieblikkets lidenskabelige Overilelse"; derimod kjender han ingen Skaansel mod „det Inhumane, Uædle, Uretfærdige og Lovstridige" i Lagthingsmedlemmernes Færd — „selv efterat Lidenskabeligheden burde have været uddunstet". Hans Brøde bestaaer efter hans Mening deri, at han har „deelt Hans Majestæts landsfaderlige Anskuelse om Gavnligheden og Nødvendigheden af Storthingets Opløsning", og at han i Statsraadet har handlet „efter sin egen, og ikke efter Andres Mening". Imidlertid finder han dog denne „Beliggenhed" utaalelig; thi han vil altid blive sine Grundsætninger tro, og ikke rette sig efter, hvad han „kan gjætte sig til om hvert Storthings Pluralitets Anskuelser". Rigsretten kan „decapitere", men ikke „decharakterisere" ham*). Under disse Omstændigheder har han da kun Valget mellem tre Ting:

*) Denne Aandrighed har vist gjort Lykke i Hofcirklerne i Stockholm. Den minder om Baggesens Ytring i et Brev til Jacobi: „Du frägst, wie viel Tausende die Republik „entleibt" hat — frage lieber, wie viele Millionen die Monarchie „entseelt" hat."

enten som hidtil at handle efter sin Overbeviisning — men saa udsætter han sine „tilbageværende Aar for Forbittrelser" — eller at rette sig efter Storthingsmajoritetens formodede Ønsker — men derved vilde han „forraade sin Konge, sit Fædreland og sine Landsmænds dyrebareste Interesser" — eller endelig at bede om sin Entledigelse. Det er derfor dette Sidste, hvortil han i dybeste Underdanighed har besluttet sig. Han vil da „medtage Erindringen om de Aar, Dage og Timer, det har været ham forundt at leve med en af Tidsalderens største Mænd", og „slutte sin offentlige Bane, som han vil slutte sin jordiske, med hjertelig Nedbedelse af Himlens Velsignelse over Deres Majestæt, Deres Kongelige Huus og de forenede Riger."*) Efterat Dommen var falden, resolverede Kongen, som følger: „Hans Majestæt fatter de Motiver, som have foranlediget Statsministeren til at forlange sig entlediget fra et Embede, han stedse paa en ærefuld Maade har bestyret. Hans Majestæt, som erkjender Statsministerens Fordringer paa sine Medborgeres skjønsomme og upartiske Bedømmelse, indbyder ham til at frafalde sit Ønske om at trække sig tilbage, for at overbevise sig om, at Partiernes Uretfærdighed har en Grændse, og at Nationernes Erkjendtlighed snart vil lade hans Hensigters Reenhed vederfares Ret, og godtgjøre de Vildfarelser, som Lidenskaber og Overilelser have foranlediget. Hans Majestæt tilkjendegiver Statsminister Løvenskjold sit

---

*) En Snees Aar tidligere sluttede Løvenskjold, som dengang var Storthingsmand, en Tale mod Lovforslaget om Adelens Ophævelse med hvad man kalder en brillant Bortgang, idet han udraabte, at hvis dette Forslag vedtoges, vilde han ryste Støvet af sine Fødder og sige „Norges Fjelde Farvel! Farvel! Farvel!" „Og Norges Fjelde vilde svare: Vel! Vel! Vel!" gjenmælede en skrattende Stemme, som tilhørte den lille Præst og Digter Rein, og hele Storthinget loe. Forslaget blev vedtaget, men Løvenskjold — blev.

Ønske om, at han ikke vil berøve Nationen sin Tjeneste og Kongen sine patriotiske og gavnlige Raad". En Konges og især en saadan Konges Ønsker ere Befalinger: Løvenskjold blev. Men Hs. Majestæt lod det ikke blive derved; han udsendte en af disse „naadigste Tilkjendegivelser", som synes at have deres Forbillede i de pavelige Allocutioner. Som disse fører den et meget truende Sprog. „Da Kongen indrømmede Nationen de vidtstrakte Rettigheder, som Grundloven af 4 November 1814 og Rigsacten af 1815 indeholde, kunde han langtfra ikke troe, at Storthingsmedlemmer før Seklers Forløb skulde kunne glemme Erindringen af eller Traditionen om de Rettigheder, som Fredstractaten i Kiel gav Sveriges Konge. At ville omtviste Kongens constitutionelle Rettigheder i den Hensigt at eludere dem, opfordrer til at tilbagegaae til benævnte Fredstractat". Han antyder endog, at den i Conventionen i Moss givne „Amnesti" mod dem, som 1814 modarbeidede Foreningen, kunde stilles i Spørgsmaal. Det Hele „opfordrer Hans Majestæt til overeensstemmende med sine helligste Pligter at tage saadanne Forholdsregler, som kunne forhindre, at ikke almindeligt Anarki og Enkeltes Vilkaarlighed skal indsnige sig istedetfor de Love, som beskytte den personlige Frihed, den almindelige Retssikkerhed og de Enkeltes Eiendomsret". Hvo tænker ikke herved paa »le trône et l' autel« fra 1814 eller paa »la propriété et la famille« fra 1848? „Tilbagegaae til Kieler-Traktaten", og altsaa incorporere Norge som en erobret svensk Provinds! Optage Spørgsmaalet om den i Moss-Conventionen indeholdte „Amnesti", og altsaa stille salig Falsen & Consorter som Høiforrædere for en Krigsret! Og det for at „godtgjøre de Vildfarelser", som Kongen „langtfra ikke" havde ventet! Det vilde unægteligen være alvorlige „Forholdsregler". »Well moused, lion!« Men saa bliver »gamla lejonet« tam; thi det Hele ender med et Paalæg til den norske Regjering om at tage under Overveielse, hvad der

nu maatte være at gjøre — en Overveielse, hvis Frugter Verden endnu imødeseer.

Jeg har ikke kunnet nægte mig den Fornøielse saa udførligen at gjengive disse tre kostelige Actstykker, fordi baade Læserne og jeg selv trængte til en munter Slutning paa denne lange Rigsrets-Forhandling, der ikke kan gjøre mindste Fordring paa at være morsom. Den endte, som bemærket, ikke med at „decapitere", ikke engang med at afsætte Statsministeren, men slet og ret med en Mulkt — noget, som er et temmelig tarveligt Udbytte af en cause célèbre, men som, naar alt kommer til alt, dog maaskee i et lille Land og under smaa Forhold er en ret praktisk Maade at behandle saadanne Sager paa.

Denne Rigsretssag var i Norges constitutionelle Historie den femte i Tallet. Siden den her er bleven behandlet saa udførligt, kan det mulig interessere Læseren at erfare et Par Ord om de øvrige Rigsrets-Sager. Den første af dem blev allerede i 1814 (den 22 November) reist mod Statsraad, Generallieutenant Haxthausen for hans Forhold med Hensyn til Conventionen i Moss, men kunde dengang ikke fremmes, da ikke alle de udnævnte Høiesteretsmedlemmer vare ankomne og flere Lagthingsmænd snarest muligt maatte afgaae til de dem tildeelte Embeder. Gjentagen 1815, paakjendtes den ved Rigsretsdom af 23 Marts 1816, hvorved Tiltalte blev frifunden „for videre Tiltale". Dette Forsøg paa at lade en Enkelt undgjælde for hvad Alle havde forsyndet, eller rettere, hvad der laae i Forholdenes uundgaaelige Medfør, var saa meget urimeligere, som disse Forhold over al Forventning havde faaet et for Norge saa særdeles heldigt Udfald. At den under alle Forhold høist mislige Mellemting mellem en Domfældelse og en Frifindelse, som udtrykkes ved Frifindelse for „videre" Tiltale, er dobbelt upassende ved en politisk Proces, behøver ingen Udvikling. 1821 (d. 15 August) sattes

Grev Wedel-Jarlsberg under Tiltale, fordi han som Chef for Finantsdepartementet i 1815 og 16 havde forhandlet endeel mineralske Producter og i 1818 havde drevet Vexelforretninger for Statskassens Regning, hvorved der var paaført denne Tab. Om der end herved kan have fundet nogen Uregelmæssighed og Uforsigtighed Sted, maa det erindres, at det ikke var regelmæssige Tider, hvori det skete, og at det er Wedels store Fortjeneste i hine Trængsels Aar at have gjort Udveie til at opretholde og tildeels skabe en Statsforvaltning, — stundom endog med Opbydelse af sin egen personlige Kredit. Bevidstheden herom var ogsaa saa almindelig, at der indtraadte det sjeldne Tilfælde, at den offentlige Mening næsten eenstemmigen stillede sig paa den Anklagedes Side, og hans fuldstændige Frifindelse ved Dom 18 Juni 1822 optoges derfor med almindelig Jubel. Samme Storthing satte (d. 16 August 1821) Statsraad Fasting under Tiltale for uden lovlig Hjemmel at have oppebaaret Gage som Commandør i Søetaten. Ved Dom af 13 October 1821 blev han frifunden for „videre Tiltale“ mod at tilbagebetale det ulovlig Oppebaarne (3868 Sp.). Paa Formen nær var denne Dom i sin Orden. Den vigtigste Sag var den, som i 1827 (d. 1 August) anlagdes mod Statsraad Jonas Collett. Den første Anke gik ud paa, at han havde tilraadet Udstedelsen af tre provisoriske Love, ved hvilke der gjordes indgribende Forandringer i flere af Storthinget vedtagne Love. Dette var saa aabenbart mod Grundlovens § 17, hvorefter provisoriske Love ikke maa stride mod de af Storthinget vedtagne Love, at Defensor ikke vidste anden Udvei, end den vovelige Fortolkning, at derved kun meentes de Love, som vare udstedte uden Kgl. Stadfæstelse. Ved Dommen erklæredes det for „en efter Omstændighederne undskyldelig Misforstaaelse“. Den anden Anklagepost gik ud paa, at han havde forelagt Storthingets Beslutninger om Gager og Pensioner til Kgl. Appro-

bation, uagtet de ved Storthingets Bevilling ere endeligen afgjorte, og at han havde ladet disse Bevillinger ufuldbyrdede, forsaavidt der ikke til Grund for dem laae en foreløbig af Regjeringen tilstaaet Pension. Det Første var sagtens en Formfeil, det Sidste beroede paa en omtvistelig Fortolkning af Grundlovens § 75. Ved Dommen erklæredes det for Handlinger, som „ikke skjønnedes at staae i aabenbar Strid med Grundloven". Endelig tiltaltes Collett for at have foretaget flere Udbetalinger enten uden al Bevilling (100,000 Sp. til Anskaffelse af 2 Dampskibe, 130,000 Sp. til Byggeforetagender) eller med et større Beløb, end der var voteret (24,000 Sp. til Statholder og Statsministergager). At Udgifterne — navnlig til Dampskibene — vare hensigtsmæssige og at Statskassens blomstrende Tilstand havde gjort dem mulige, kunde naturligviis ikke borttage Ansvaret, men man fandt paa at afvise hele denne Deel af Sagen som for tidligt anlagt, da de vedkommende Statsregnskaber endnu ikke vare reviderede og deciderede. Ved Dommen af 29de October 1827 blev Collett saaledes frifunden og Omkostningerne endog paalagte det Offentlige. Denne Dom, som kun kan forklares af den store Agtelse og Yndest, som den hæderlige og fortjente Olding overalt nød, frembyder en interessant Modsætning til Dommen over Løvenskjold. Senere, end 1836, har der kun været een Rigsretssag, som i 1845 anlagdes mod Statsraad Vogt, der, snart efter Norges Fraskillelse, fra den danske Finantsdirection var gaaet over i Norges Regjering, hvori han har været et virksomt og nyttigt Medlem, indtil han 1858 gik af — med Undtagelse af, at han fra 1828 til 1836 var Medlem af Commissionen for Udarbeidelsen af en ny Criminallov, der ligesom mange andre vigtige Love væsentlig skyldes ham. Men især er det dog Landets Finantsforvaltning, hvoraf han har de største Fortjenester, og det var derfor heller ikke for at faae ham straffet, men for at opnaae Afgjørelse af et Par omtvistede Fortolknings-

spørgsmaal, Sagen blev reist. Anledningen var, at han havde nægtet Samtykke til en Storthingsbeslutning om Procenterne for 2 Toldembeder og havde bevirket Udgivelsen af en provisorisk Lov om Indførselstolden paa Jern. Hans Forsvar var Advocat Stang, og Sagen endte med Frifindelse, skjøndt Retten gav Storthinget Medhold i den sidste af de omstridte Fortolkninger. Dommen modtoges med Jubel, fremkaldte endog i Morgenbladet et Lykønskningsdigt, og det Hele endte med et Festmaaltid af Christiania Borgerskab. Med dette Gilde for den Anklagede sluttedes den Periode i Norges constitutionelle Historie, i hvilken Rigsretssager hørte til Dagens Orden. Naar Enden er god, er Alting godt.

Overordentligt Storthing.

Havde allerede Beslutningen om Anklagen havt en meget beroligende Indflydelse, fordi den viste, at Storthinget som Forfatningens nærmeste Forsvarer var paa sin Post, saa fjernede den kongelige Resolution af 30 Juli, hvorved Storthinget indkaldtes til et overordentligt Møde d. 15 October, enhver Frygt for, at den truedes af nogen virkelig Fare. Der var derfor, allerede forinden Rigsretsproceduren begyndte, indtraadt — om ikke et Omslag i den offentlige Mening, saa dog en mere koldblodig Opfattelse af alle ved Sagen reiste Spørgsmaal. Ved Domfældelsen havde Nationen nu ialtfald faaet den Fyldestgjørelse, hvortil den meente sig berettiget, og efter denne Seir følte selv de, som gik videst, Nødvendigheden af ikke at gaae for vidt. Baade de, som havde opnaaet hvad de vilde, og de, som havde en Fornemmelse af, at her var noget at gjøre godt igjen, mødtes derfor i et levende Ønske om igjen at komme paa en god Fod med Kongen. Man er aldrig forsonligere, end naar man har faaet sin Villie. Men ogsaa Kongens Vrede havde faaet Luft i de heftige Udbrud, hvorigjennem han som en Jupiter tonans havde slaaet om sig med sine ikke-tændende Tordenkiler. Ogsaa han følte nu Trang til Fred, og lagde dette sit formildede Sindelag for Dagen, ved under 19 September at udnævne Grev Wedel-Jarlsberg til Statholder i Norge. Ved denne kloge Foranstaltning erholdt Kongen, hvad han unægteligen trængte til, en

Mand, som i Norge indtog en saa høi Stilling og nød en saa stor personlig Anseelse, at han var skikket til at hævde den kongelige Myndighed og holde Demokratiet inden de vedbørlige Skranker. At han vilde benytte sin Indflydelse og sine store Kræfter i denne Retning, derfor borgede hans stolte Characteer, hans politiske Grundsætninger og hans personlige Hengivenhed for Carl Johan. Han var den fødte Repræsentant for Foreningen med Sverige, som han havde tilstræbt tidligere og alvorligere, end nogen Anden. Men ogsaa det norske Folk saae med stor Tilfredsstillelse, at Grev Wedel blev stillet i Spidsen for Statens Styrelse. Den svenske Statholderpost havde stedse været Nordmændene en Torn i Øiet, og deres Mistænksomhed, som er saa naturlig hos den svagere Part, var i den senere Tid bleven opskræmmet deels ved den fjendtlige Holdning, som det svenske Aristocrati's reactionære Organer havde indtaget, deels ved en Mængde svenske Correspondancer til fremmede Blade, som ikke talte om andet, end Incorporation, Amalgamation o. desl. Herimod gaves der ingen bedre Borgen, end Wedel, thi han var en varm norsk Patriot, og medens han tidligen havde ført Ordet for Foreningen, havde han kun gjort det paa Betingelse af Norges selvstændige Stilling i Foreningen. Til at hævde denne ligeoverfor det herskesyge svenske Aristokrati var Ingen bedre skikket, end den stolte norske Adelsmand, i hvem dette maatte erkjende en jævnbyrdig Ligemand. Saaledes var Wedel i enhver Henseende Situationens Mand, og selv den Omstændighed var ikke uden Betydning, at hans imponerende Personlighed og fuldendte Verdenstone gjorde ham velskikket til enkeltviis at vinde dem, som hans Middags- og Aftenselskaber samlede om ham; thi naar Nordmændene rose sig af deres Fasthed ligeoverfor Hoffets og det høiere Selskabslivs Forførelser, bør de ikke glemme blandt Grundene dertil at medtage den, at de saa saare lidet have været udsatte for Fristelser.

Wedel er en saa betydelig Mand, at jeg vil indlede den nye Epoke, som han indviede, med nogle Oplysninger om ham selv. Da jeg i 1836 var i Norge, var han fraværende i en overordentlig Mission i England, for at udvirke en Forandring i Trælasttolden, der haardt trykkede denne Næringsvei, hvis Interesser Wedel som en af de største Skoveiere deelte. Derimod saae jeg ham senere i Kjøbenhavn kort forinden hans Udnævnelse til Statholder, og modtog da Indtrykket af en stolt og frisindet Magnat, saaledes som man finder dem i det høie engelske Aristokrati, med den Sikkerhed og Jevnhed i den hele Optræden, og den idetmindste tilsyneladende Kulde og Ligegyldighed for Andres, især den store Hobs Dom, som høi Byrd og lang Omgang med den store Verden giver. Denne Typus afspeilede sig ogsaa i hans storslaaede Personlighed — kun at dens Virkning noget svækkedes ved en lidt bøiet Holdning og en vis Ustadighed i Blikket. „Han forenede," siger Welhaven „i sit Væsen de mærkeligste Modsætninger: aaben Djærvhed og stille Forbehold, tiltalende Mildhed og kold Undvigen." Han tilhørte en af Europas ældste Adelsslægter; thi hans Stamfader var en af Carl den Stores Mænd, som anførte et Tog ind i det østlige Europa, hvor han antog Navnet Wedel efter den vendiske Solgud, hvis Tempel i Soltwedel i Altmark han ødelagde, og hvis Billed (en Mand med Straalekrands, som med udspilede Arme holder et Hjul for sig) findes ikke blot i hans Familievaaben, men ogsaa i Byvaabnet for flere Stæder med Navnet Wedel, af hvilke en findes i Holsteen. I Aaret 926 oprettedes et Stamhuus Wedel i Neumark, hvorfra Familien udbredte sig vidt, navnlig i Pommern og Posen. Til Danmark kom den i sidste Halvdeel af det 17de Aarhundrede, med tvende Sønner af en Friherre Wedel, som havde tjent under Gustav Adolph i Trediveaarskrigen. Den ene oprettede Grevskabet Wedelsborg af de Godser paa Fyen, som han havde faaet med sin Hustru, en

Datter af Hannibal Sehested og Christian IV's Datter Christine Munk. Den Anden, som i tydsk Tjeneste havde ført Krige mod Tyrkerne og Franskmændene, blev dansk Feltmarskal og kjøbte af Ulrik Frederik Gyldenløve det forrige Griffenfeldske Grevskab Tønsberg, som oprettedes til Grevskabet Jarlsberg. Den her omtalte Herman Wedels Fader var Gesandt ved forskjellige Hoffer, men skal have været en haard og tyrannisk Mand, saa at baade den ældste Søn, Herman, og dennes yngre Broder flygtede fra ham fra London, hvorefter han skal have gjort forgjæves Forsøg paa at gjøre dem arveløse. Sin første Opdragelse havde Herman Wedel saaledes faaet i England, men efterat han ved Kjøbenhavns Universitet havde taget juridisk Examen, blev han Secretair hos Grev Schimmelmann og derpaa Assessor i Finantscollegiet. Han var imidlertid misfornøiet med den daværende danske Statsstyrelse, og skal endog have havt et personligt Sammenstød med Frederik VI. Han søgte derfor bort og blev 1806 Amtmand i Buskerud Amt, og senere Medlem af den i Norge oprettede Provideringscommission og efter Falsens Død i 1808 tillige af Regjeringscommissionen. Der er ingen Tvivl om, at han nærede lidet venlige Følelser for Danmark og dets Dynasti, og han synes tidligen at have indladt sig med flere af de ledende Mænd i Sverige, saasom Adlersparre og Platen — maaskee ogsaa med Essen og Engeström, og ved det seneste svenske Thronfølgervalg var der endog nogen Tale om ham, som man forventede vilde kunne bringe Norge i Medgift. Efter Kieler Freden indsaae han ialtfald Umuligheden af at skabe et selvstændigt norsk Kongedømme, og han skilte sig derfor fra Prinds Christian og dennes Parti. Characteristisk er en Anecdote fra denne Tid. Han havde med stor Uforbeholdenhed udtalt sig om det Unyttige i at gjøre Modstand, og da Prinds Christian i den Anledning spurgte, om Grev Wedel var bange, skal denne have svaret, at kun Prindsens Rang sikkrede ham imod

et praktisk Beviis for, hvem af dem der havde meest Mod. Paa Eidsvold udgjorde det af Wedel anførte saakaldte svenske Parti kun et ringe Mindretal; men der kan ikke være Spørgsmaal om, at hans svenske Forbindelser jo have havt Andeel i, at Norge ved Conventionen til Moss opnaaede den »oberoende existens,« man under tidligere Forhandlinger havde lovet. Paa Storthinget af 1814 kunde han, understøttet af Forholdenes Gunst, nu sætte de Meninger igjennem, som han paa Eidsvold ikke havde kunnet skaffe Indgang, knap kunnet udtale; men det var ikke ædelt af ham, at han nu, da selve Historien havde afgjort Sagen, gav sine lidet venlige Følelser mod Danmark Udtryk i det Øieblik, da det gamle Broderbaand brast — hvorfor han da ogsaa strax fik en alvorlig Tilretteviisning og Alles Misbilligelse. Fra 1814—22 var han Norges Finantsminister, men afgik umiddelbart efterat have feiret sin Frifindelses Triumf, og levede nu med sin skjønne Hustru, Datter af Norges første Statsminister Peder Anker til Bogstad og Bærum, deels paa sine Eiendomme — især det smukke Bogstad i Nærheden af Christiania, deels paa Reiser i Europa, indtil han 1836 overtog Statholderposten. Han var født (1779) i Montpellier, og døde (1840) i Wiesbaden — saa at Andreas Munch ved hans Baare kunde synge:

„Norge, langt fra Dine Fjælde
Stod hans Vugge og hans Grav,
Men sit Liv, sin Manddoms Vælde
Dig han skyldte, Dig han gav.
Kan Du tyde dette Billed?
Som en Pagtens Bue stilled
Sig hans Liv fra Hav til Hav.“

Der haves ingen ordentlig Biographi af denne det nye Norges betydeligste Mand; men en smuk Marmorbuste, udført af Glosimodt, er af Medborgere skjænket til Nationalgalleriet, og Carl Johan har paa Ladegaardsøen oprettet „sin Ven“ et

Broncemonument med hans colossale Buste, ved hvis Fod den norske Løve sover. Det er denne Mand, som nu blev stillet i Spidsen for Norges Regjering.

Det skyldtes uden Tvivl Wedels forstandige Raad, at Kongen besluttede for det overordentlige Storthing at forelægge næsten alle de vigtigere Lovforslag, hvis Behandling var bleven afbrudt ved Mødets Slutning. Derved bleve dennes skadelige Følger i alt Væsentligt afhjulpne, og man undgik den Strid, som ellers ufeilbarligen vilde være reist om overordentlige Storthings Myndighed. Ogsaa dette imødekommende Skridt gjorde et gunstigt Indtryk, og man mødtes saaledes fra alle Sider med de allerskjønneste Hensigter om at udslette Sporene af den stedfundne Strid.

Ved Storthingets Aabning fremlagdes der en naadigst Tilkjendegivelse, som giver en udførlig Oversigt over Forholdenes Udvikling siden Foreningens Indgaaelse. Ogsaa med Hensyn til Norges materielle Fremgang danner Afslutningen af det andet Decennium et interessant Afsnit. Jeg skal derfor hidsætte nogle af de i det nævnte Actstykke indeholdte Data, som ialtfald kunne afgive et Sammenligningsled for senere statistiske Opgjørelser. Folkemængden var i Tidsrummet fra 1815 til 1836 steget fra 900,000 til 1,200,000 Mennesker. Skjøndt Agerbruget først i de seneste Aar havde begyndt at overvinde de store Vanskeligheder, som Jordbunden og Climaet lægge i Veien for samme, var Indførselen af Korn dog gaaet ned fra 1 Million til 750,000 Tdr., og dersom ikke 500,000 Tdr. Sæd og Potatos aarlig forbrugtes til Brændeviin, vilde den Tid formeentlig ikke være fjern, da Norge kunde brødføde sig selv. Skjøndt Trælasthandelen i dette Tidsrum havde maattet kjæmpe med ugunstige Conjuncturer, væsentligen hidrørende fra Englands Politik med Hensyn til Canada, var Udførselen dog steget fra 120,000 til 240,000 Commercelæster. Endnu betydeligere var Tilgangen i Afsætningen af Fiskevarer, som er

den væsentligste Indtægtskilde for hele Vestkysten af Landet; thi uagtet det tiltagende indenlandske Forbrug var den voxet fra 240,000 Tdr. og 55,800 Sk℔ til 536,000 Tdr. og 156,000 Sk℔. Bjergværkernes Udbytte svarede vel ikke til Malmleiernes Rigdom og Godhed, og her aabnede der sig derfor en viid Mark for Fremtidens Bestræbelser. Men det var dog i jævnt Tiltagende, og ved ikke at bringe Storthingets Beslutning af 1830 om Salget af Kongsberg Sølvværk til Udførelse, havde Statskassen i 3 Aar havt en reen Indtægt af ialt 700,000 Sp. Da Skibsfarten væsentligen deelte Trælasthandelens Kaar, havde den lidt under det samme Tryk, som denne; men desuagtet var den steget fra 1700 Fartøier med 53000 Commercelæster til 2200 Skibe med 72000 Læsters Drægtighed, og den beskjæftigede, istedetfor 8000, nu 12000 Matroser. Det var især Fragtfarten i udenrigs Handel, som gav de norske Rhedere et lønnende Udbytte, og tillige var en ypperlig Planteskole for Marinen. Fremgangen i Næringsbrugene var saaledes i det Hele tilfredsstillende. Norges Pengevæsen var 1815 i den fortvivlede Stilling, som maatte følge af, at Staten levede af at fabrikere Seddelpenge. For at bringe nogen Orden heri, greb man til den mislige Udvei at fundere en Bank paa tvungne Tilskud af 2 Millioner Species; men desuagtet kunde man ikke afværge stærke Fluctuationer i Cursen, som 1822 endog var steget til 220. Nu var den uden voldsomme Rystelser gaaet ned til nær ved Pari, og Banken, som begyndte med en Seddelcirkulation af 2 Millioner, havde nu 5,200,000 funderede Sedler i Omløb, og dens Activer vare i Løbet af de sidste 10 Aar stegne med henved 2 Millioner. Et endnu stærkere Beviis paa Velstandens Fremgang søgtes deri, at Toldindtægterne, uagtet gjentagne Nedsættelser i Tariffen, vare voxede fra 1 til 1½ Millioner Sp. Den Seddelgjæld af 22 Millioner, som Statskassen ved Bankens Grundlæggelse maatte overtage, var fuldstændigen afgjort, og det

under trykkende Vilkaar optagne første Statslaan var deels tilbagebetalt, deels converteret, og Norges Statscredit saaledes fast begrundet. God Orden og stor Sparsommelighed i hele Statshuusholdningen havde sat Landet istand til med smaa Indtægter at udrette ikke Lidet for mange vigtige Statsformaal, saasom for Universitetets Udstyrelse, for Skolevæsnets Udvidelse og Forbedring, for Anlæg af Landeveie, Anskaffelse af Dampskibe til Samfærdselens Fremme, Anlæg af Fyr, Oprettelse af Straffeanstalter og Hospitaler og til Grundlæggelsen af et Marineetablissement o. s. fr. I Sammenligning med Landets tidligere Tilstand og dets beskedne Kræfter var saaledes det Billede, Kongen havde kunnet udkaste af sin Regjeringstid, tiltalende, og saa upassende jeg nys har fundet det, naar han slog om sig med tomme Trusler, saa berettiget finder jeg det, naar han i Slutningen af denne Fremstilling i milde Ord minder sit Folk om, hvor stor Grund det har til at takke Forsynet og at paaskjønne Regjeringens Andeel i denne gunstige Stilling, hvis Frugter han beder det at nyde med Klogskab og Maadehold. Men især fremhæver han, at det er Foreningen med Sverige, hvem disse lykkelige Resultater skyldes. Den har gjort Ende paa alle „de Vanskeligheder, som en for Norges virkelige Interesser ofte fremmed Politik opstillede mod dets Friheds og dets Virksomheds Udvikling;“ den har givet Norge en anerkjendt Plads blandt Europas selvstændige Stater, betrygget dets Fred og begunstiget dets Frihed og Velstand. „Norges og Sveriges Forening — saaledes ender dette Budskab — udgjør Hans Majestæts Hæder og Tilfredshed, og saa sandt der for disse Lande ikke gives Fred, Rolighed, Held og Hæder uden i Enighed, Tillid og broderligt Venskab, saa sandt er dette den eneste Amalgamation, Hans Majestæt eftertragter.“ Dette indholdsrige og værdige Actstykke var velskikket til at gjenoprette det gode Forhold mellem Kongen og Storthinget. Der er megen Sandhed i hvad Kongen deri siger om Betyd-

ningen af den Forening, som han var berettiget til at betragte som sin „Hæder og Tilfredshed,“ og det var viist, baade at minde Nordmændene om dens Værd og at berolige den Frygt, som hindrede dem i retteligen at opfatte og benytte den. Hvis dette Actstykke, som jeg antager, er Wedels Værk, saa har han deri viist sig som en god og klog Statsmand. Men dette forringer ikke Kongens Ros for, baade at have angivet den gjennem hans Valg udtalte Retning og deri at have fulgt hans Raad.

Kongens forsonlige Skridt gjorde ogsaa den derved tilsigtede Virkning. Det kan betragtes som et Svar paa denne Tiltale, naar Protocolcomiteen, ganske mod de hidtilværende Sædvaner, slutter sin Beretning om Statsraadsprotocollernes Revision med den Erklæring, at „naar man betragter Rigets Styrelse i Almindelighed, da har det Omdømme, Comiteen har kunnet danne sig om de kongelige Raadgiveres Embedsførelse, ikke kunnet være noget andet, end at deres Bestræbelser have været rettede paa at befordre Fædrelandets Velvære, saavel i dets indvortes som udvortes Forhold.“ Det gaaer med Samlivet mellem Statsmagter, som med Samlivet mellem Ægtefolk: de kunne stundom have godt af at mindes om, at de ikke kunne undvære hinanden, og derfor ere bedst tjente med at behandle hinanden med hensynsfuld Agtelse. Glemme de dette, da skal der en Rystelse til, ikke blot for at nyde Forsoningens Sødme, men ogsaa for at befæste den gode Forstaaelses Inderlighed og Varighed.

Om selve Arbeiderne paa det overordentlige Storthing kan jeg fatte mig meget kort. Den vigtigste Frugt af Statsmagternes heldige Samarbeiden var den nye Communallov, eller, som den i Norge kaldes, „Loven om Formandskaber paa Landet og i Byerne,“ som udkom under 14 Januar 1837. At ordne Communernes Selvstyrelse burde naturligviis strax efter Grundlovens Udstedelse have været det nærmeste Formaal

for alle Reformbestræbelser, da den er det naturlige Grundlag for den folkelige Styrelse af Staten. Den leder den offentlige Interesses befrugtende Vande ud over hele Landet og anviser Virkelysten overalt en Virkekreds, hvori de mange Øine see og de mange Villier udrette, hvad der ellers bliver upaaagtet og ugjort. Den er tillige en Afleder for alle de gjærende Vædsker, hvis altfor stærke Tilstrømning til de høiere Statsorganer er til Skade for deres Sundhed. Den er endelig den bedste Skole for Folkets Deeltagelse i den egentlige Selvregjering — vigtig baade som Forberedelse for den Enkelte, der skal indtræde i samme, og som Prøve for alle dem, der skulle kalde ham dertil. Det var Omstændighedernes uundgaaelige Medfør, at man i Norge maatte begynde fra oven. Man indførte Demokratiet i Storthinget og, i Stedet for at lade Bønderne tjene sig op nedenfra, lod man dem debutere i det offentlige Liv som uøvede og uprøvede Generaler. Dette kunde ikke være anderledes. Men det var en stor Feil, at man saa længe blev staaende derved, og jeg troer ikke, at man kan frikjende Embedsmændene paa de tidligere Storthing for at have været lunkne i at fremme en Sag, som nærmest vilde gjøre Afbræk i deres egen hjemlige Myndighed, medens de dog havde et aabent Øie for Nødvendigheden af strengt at begrændse Statsregjeringens Raadighed. Nu blev denne Mangel imidlertid afhjulpen, og derved tildeelt Norge et Gode, som havde saa meget større Betydning, som de store Forskjelligheder imellem de forskjellige Egnes Næringsveie og Livsforhold, samt de lange Afstande og besværlige Forbindelser mellem det vidtudstrakte Lands tynde Befolkning udkræve en stor local Autonomi. Ogsaa en anden vigtig Lov — om Haandværksdriften — blev vedtagen paa dette Storthing. Jeg har alt ovenfor bemærket, at der indkom endeel Feil og Feiltagelser i denne Lov, som vilde være undgaaede, hvis Statsraaderne havde deeltaget i Storthingsforhandlingerne, men som

nu gjorde det umuligt at stadfæste den. Imidlertid havde den Bearbeidelse, som den fik paa dette Storthing, dog saaledes forberedet Sagen, at den uden stor Vanskelighed kunde gjennemføres paa det næste Storthing. Statskassens uventet gunstige Stilling, som blandt Andet hidrørte fra Udbyttet af Kongsberg Sølvminer, satte Storthinget istand til, baade at vedtage den af Regjeringen foreslaaede, hensigtsmæssige Foranstaltning at overføre Deliqventomkostningerne paa Statskassen, og at opfylde Bøndernes med saa stor Udholdenhed forfulgte Ønske om at faae Landskatten fuldstændig ophævet, saa at al Jord i Norge blev afgiftsfri. Jeg har alt ovenfor udtalt mig om denne Foranstaltning, og skal kun tilføie, at Amtmand Blom fralagde sig Deelagtighed i samme ved til Protocollen at afgive et dissentierende Votum, hvori han udviklede, hvor rigeligt Brug Staten havde for denne Indtægt, og hvor misligt det var at bygge næsten dens hele Huusholdning paa de uvisse Toldintrader. Finantsernes gode Forfatning tillod endelig Storthinget at foretage ikke ubetydelige Nedsættelser i Tolden, i Stempel- og Arveafgifterne, at give flere extraordinære Bevillinger, blandt andet af over 200,000 Sp. i hvert af de næste 3 Aar til Gjennemførelsen af den under 1 Marts 1836 af Kongen stadfæstede Plan til Udviklingen — man kan gjerne sige til Grundlæggelsen af en norsk Marine, og foruden alt dette, at beslutte en extraordinær Afbetaling paa Statsgjælden af 300,000 Sp. Man seer saaledes, at Udbyttet af denne Samling var meget tilfredsstillende. Storthinget af 1836 var begyndt under uheldige Varsler. Dunkle og formløse Skyer tilhyllede Himlen, indtil Uveiret pludseligen brød løs. Men Tordenen rensede Luften uden at anrette synderlig Skade, og paa Regn fulgte Solskin. Dette lyste alt fra den klare Himmel over det overordentlige Storthings Sammentræden, og fulgte dets Virksomhed lige til dets Slutning.

Denne Slutning var en Adresse til Kongen angaaende de unionelle Forhold. Disses Ordning er den svageste Side af Norges offentlige Ret, og navnlig er selve Rigsacten ogsaa i formel Henseende et maadeligt Hastværksarbeide. Men Norge var i Begyndelsen saa fuldt op beskjæftiget med ved sine sparsomme aandige og materielle Kræfter at opbygge en egen Statstilværelse, at det ikke havde Øie for hvad der laae hiinsides Kjølen. Men efterhaanden var dets Opmærksomhed bleven vakt for dets Stilling i det europæiske Samfund, og netop paa denne Tid vare alle Sind stærkt optagne af disse Tanker. Da det kun var en Begyndelse, er det naturligt nok, at de bleve staaende ved Overfladen. De gik ikke ud paa at fremkalde et rigere Udbytte af de tvende Broderfolks politiske Forening, men kun paa i denne Forening skarpere at betegne Norges Selvstændighed og Ligeberettigelse, og selv dette nærmest kun med Hensyn til Statslivets ydre Former. Det var disse Ønsker, Storthinget ved Samlingens Slutning nedlagde i en velskreven Adresse, hvis Affattelse tilførte den i Begyndelsen saa mistænkte Capitain Foss en saa stor Popularitet, at endogsaa Wergeland helligede ham en Lovsang. I Spidsen stiller Adressen Spørgsmaalet om Orlogsflaget, som efter Grundlovens § 111 skal være et Unionsflag. Dette var det svenske (blaa-gule) Flag, hvori de norske (rød-hvide) Farver kun indtage et Hjørne, og det lader sig ikke nægte, at denne Fordeling mere svarede til begge Rigers virkelige Magtstilling og historiske Betydning, end til deres formelle Ligeberettigelse — eller, som Wergeland heldigen udtrykte det, at det lignede „en blødende Due i Falkens Kløer". Man ankede dernæst over det norske Rigsvaabens Anbringelse paa forskjellige svenske Mønter og i enkelte svenske Embedssegl, og over, at Sverige nævnes foran Norge i Kongens Titulatur, selv i Documenter, som udelukkende angaae norske Anliggender. Disse Klagemaal vare nu vistnok lette at afhjælpe, men vanskeligere var dette

med Hensyn til Norges Forhold til de diplomatiske Sagers Behandling. I Begyndelsen forvaltedes disse som et reent svensk Anliggende, med hvilket Norge ikke havde andet at gjøre, end at yde et aarligt Tilskud (af 40,000 Sp.) til den svenske Ministerkasse, for hvis Anvendelse der kun aflagdes Regnskab til den svenske Rigsdag. Ifølge Storthingets Andragende af 1827 og den norske Regjerings Indstilling af 14 October 1834 blev det ved Kgl. Resolution af 13 April 1835 bestemt, at de diplomatiske Sager, som enten ene vedkomme Norge eller som ere fælles for begge Riger, skulde foredrages Kongen i den norske Statsministers eller ialtfald en norsk Statsraads Overværelse. At dette ikke frembyder nogen stor Garanti og navnlig ikke hjemler Storthinget den ringeste Indflydelse paa disse Sagers Røgt, er indlysende. Adressen indskrænkede sig imidlertid til at anerkjende den Redebonhed til at imødekomme det norske Folks billige Fordringer, som var lagt for Dagen ved denne Foranstaltning, og til at paavise dens Utilstrækkelighed, men overlod det til Kongens Viisdom og Kraft at udfinde og gjennemføre de for Norge i saa Henseende nødvendige Garantier. Den Opgave, der saaledes stilledes Kongen, er ikke blot vanskelig, men uløselig, saalænge der ikke skabes en Fællesrepræsentation for Fællessager — altsaa arbeides paa en Udvikling af Forholdet i en Retning, som er aldeles modsat den, hvori Nordmændenes Bestræbelser hidtil vare gaaede. Men en saadan virkelig og levende Udvikling vil Unionen vistnok ikke faae, hvis den ikke kommer til tillige at omfatte Danmark. Først derved vil der fremkomme den fornødne Ligevægt mellem Sveriges naturlige Stræben efter Overvægt og de tvende mindre Rigers forenede Modstand mod Overvældelse, — først derved vil den gjensidige Tryghed fostre den frie Hengivelse, som ene kan skabe en stærk Eenhed i Sindelag og Formaal.

Fjeldtouren.

Jeg har nu talt saa længe om Nordmændene, at det vel er paatide at sige noget om Norge. Det bliver kun tarveligt; thi jeg vil kun fortælle, hvad jeg selv har seet, eller rettere, hvad jeg husker at have seet for en Menneskealder siden. Men saa stærkt er Norge, og saa stærkt var det Indtryk, det dengang gjorde paa mig, at Billedet endnu staaer levende for mig, om end Omridsene have tabt noget af deres Skarphed og Farverne af deres Friskhed.

Da jeg ved Solopgang d. 3 Juli kom op paa Dækket af det Dampskib, som havde bragt mig over Kattegattet, laae Skibet til Ankers tæt op til en af de mange mægtige Steenblokke, der som en Forpostkjæde omgive Norges Kyst. Det var ved Frederiksværn, hvor dengang endnu Marinens Værft fandtes, og hvorfra et mindre Dampskib „Constitutionen" skulde bringe os op af Fjorden. I Begyndelsen fremvise dennes Bredder kun lave og øde Steenmasser; men efterhaanden, som Fjorden bliver smallere, antage de større Former og klæde sig i Naaletræer, mellem hvilke enkelte dyrkede Pletter med venlige Smaahuse komme tilsyne. Vi standsede ved nogle Smaabyer — deriblandt ved det livlige lille Mofs, hvor vi hilstes af en lystig Klynge Badegjæster, hvis Sundhedstilstand syntes meget tilfredsstillende. Selve Christiania Bugten frembyder, som bekjendt, et smukt Panorama: til Venstre den deilige Lade-

gaardsø og bag samme en Række ret anselige, smukt grupperede Bjergaase — til Høire det steile Egebjerg, omgivet af en Kreds skovbeklædte Smaaøer, mellem begge det frugtbare og veldyrkede Aker Sogn, og ved Foden af dets Skraaninger Christiania med sin Fæstning, sin Havn, sine i Frastand ret maleriske Forstæder og Haver. Selve Byen var jo nu Hovedstaden i et uafhængigt Kongerige; men det Skue, den frembød, var i høi Grad tarveligt. Gaderne vare temmelig brede og reenlige, men slet brolagte og slet oplyste; Husene lave og gamle, uden at være gammeldags, og uden Spor af Stiil eller kunstnerisk Udsmykning; Færdselen sparsom og træven og aldeles uforstyrret af andre Vogne, end de smaa Bondekjærrer, som tilførte Torvet dets nøisomme Forsyning. Byens eneste Kirke var en ret rummelig, men fattig og kjedelig Korskirke fra Slutningen af det 17de Aarhundrede; Kongens Bolig, det saakaldte „Palais", en uanseelig eenetages Bygning, som Kammerherre Bernt Anker havde foræret Staten*). Storthinget holdtes i Latinskolen, Regjeringen og Universitetet omkring, hvor de kunde komme til. Byens Stolthed var en Vognremise med to doriske Søiler, som de kaldte Banken, og en Konditor med en Stue paa 2 Fag Vinduer, hvor man kunde faae en upaaklagelig Kop Kaffe. Det eneste, der pegede ud mod en lysere Fremtid, vare de saakaldte „Løkker", venlige smaa Landsteder med Haver, der netop havde begyndt at liste sig ud i det smukke Landskab, til hvis Forskjønnelse de selv bidroge. Norges Hovedstad var dengang ikke andet, end en kjedelig Kjøbstad med omtrent en Snees Tusinde Indvaanere.

---

*) Man fortæller, at da Carl Johan første Gang besøgte Christiania og, efter lykkelig at være kommet igjennem Oslos og Grønlands og Vaterlands Rønner, omsider fik Øie paa en toetages Bygning, spurgte han, om det var der, han skulde boe. — Nei, det skulde han ikke, for det var Tugthuset.

Fra Christiania af gjorde jeg med et Par Venner en fornøielig Udflugt paa Ladegaardsøen, som forøvrigt er forbunden med Fastlandet ved en smal Landtunge, uden dog derved at have tabt sin Ø-Characteer. Denne yndige Plet har sin egen lille Historie. I Middelalderen tilhørte den Norges Dronninger; her skal Ridderromantikens skjønne Apostel i Norge, Dronning Euphemia, have boet og drømt og sunget, og herhen flyttede Magnus Smeks Enke Blanca, som ved sin Død testamenterede den til Klosteret paa Hovedøen. Geistligheden har altid vidst at finde, hvad der er godt, og forstaaet at behandle Qvindehjerter. Ved Reformationen kom Øen til Kronen, som henlagde den til Kreaturgræsning under Oslo Ladegaard; men efter dennes Salg oprettedes her en egen Ladegaard, hvis Benyttelse var overladt til de norske Statholdere. Her boede Carl August, for hvem der i en af Skovene er reist et beskedent lille Monument. Her underskrev Kong Christian Mošs-Conventionen og sin Abdicationsact. Da „brast Norges Rige af hans Haand", og uden at berøre Christiania gik han herfra ved Nattetider ombord paa en dansk Jagt, som førte ham til Aarhuus. En lille Deel af Øen var alt tidligere kommen i Privates Hænder, og da i Finantsnødens Tider Statskassen ogsaa afhændede Hovedgaarden med dens Jorder, havde Carl Johan den lykkelige Idee at kjøbe den til sin private Eiendom, og Oscar har senere i dens Skov ved den danske Arkitekt Nebelong opført en smuk Villa i gothisk Stiil og smykket den med Arbeider af en begyndende norsk Kunst. Efter hans Død har Staten tilbagekjøbt den hele Eiendom, der saaledes nu atter er Domæne, men overladt til Kongehusets Brug, og et yndet Valfartssted for Christianias Indbyggere og tilreisende Fremmede. Den Tiltrækning, Øen saaledes til alle Tider har udøvet, vil man finde let forklarlig ved at besøge den; thi en mere smilende Plet, en yppigere Vegetation, en rigere Afvexling af smukke Linier og livfulde Udsigter vil man ikke let kunne

finde. Øens Kyster, der omslutte et mildt bølgende, frugtbart Agerland, danne en Mængde Landtunger, snart bratte Brinker, snart jevne Skraaninger, der ere bedækkede med frodige Skove, paa Sydsiden især af Gran, paa Nordsiden, rigt blandet med Løvtræer af mange Slags, afbrudt af lysende Enge og oplivet af Fjordens og de mange Smaabugters klare Bølger. Ladegaardsøen er en „Perle, der svømmer paa Voven."

Saasnart Storthingets Opløsning havde gjengivet mig min Frihed, foretog jeg i muntert Selskab og godt Veir en forud aftalt Tour til Ringerige. De vevre smaa Nordbagger, som i fuldt Fiirspring løbe op af Bakker, naar de ikke ere alt for lange, og næsten sætte sig paa Bagdelen, naar det gaaer meget steilt nedad, men som ikke synes at trænge til anden Hvile, end et Minuts Ophold for at „skyde Pusten", førte os ad krogede Veie og gjennem interessante Trakter op til Klevhuset i Krogskoven. Derfra gaaer en brat Vei ned gjennem Krogkleven, mellem steile Fjældvægge, der snart taarne sig over hinanden i nøgne Granitmasser, snart klæde sig i dristige Graners dunkle Skygge, indtil der ved en Omdreining af Veien pludseligen aabner sig en viid Udsigt ud over Tyrifjorden, med alle sine Bugter og Næs og Øer, sine lysegrønne Marker og pyntelige Bøndergaarde, og hele det rige Landskab indesluttet af en mægtig Kreds af skovkrandsede Aase og høie Bjerge, der tabe sig i den blaanende Horizont. Det var et henrivende Syn, da hele denne Farvepragt i Middagssolens drømmende Glands udbredte sig for vore Fødder, medens Øiet mellem Klevens dunkle Ramme gled hen mellem alle disse svømmende Øer og smilende Enge og blinkende Vande, ud til de fjerne Bjerge, hvis fine Linier i denne Belysning ligesom svandt bort i Luftens Fortoninger. Det er dette rige Dalføre, hvori Vandene fra Valders og Hadeland forene sig, for gjennem Dramselven at naae ud til Havet, som

udgjør det berømte Ringerige, der i 2 Aarhundreder havde været beherskt af Halfdan den Gamles Æt, indtil det i det 9de Aarhundrede tilfaldt Harald Haarfager i Arv efter hans Moder Ragnhild og nu af ham forenedes med det øvrige Norge. Vi stege ned af Kleven til Sundvolden, kjørte til den flittige Hønefos, hilste i Nordrehoug paa Anna Colbjørnsens Minde, og endte denne nydelsesrige Dag oppe over Krogkleven, paa en høi, fremspringende Fjeldspids, hvorfra vi saae Solen gaae ned bag de vestlige Bjerge, der nu fremtraadte i skarpe Contourer mod den lyse Aftenhimmel, medens den mørkeblaa Sø og dens Bredder efterhaanden gik til Hvile i den bløde Skumring. Leirede paa det fine Mostæppe mellem haabefulde unge Graner sad vi her længe. Paa Aftenrødens Vinger lode vi Tankerne fare saa vide omkring, og tømte et Bæger for Kong Ring og for Storthinget og for gamle Norges evigunge Skjønhed.

Denne Udflugt var dog kun en Forsmag paa en solidere Fjeldtour, hvortil jeg vilde benytte Mellemtiden indtil Rigsrettens Sammentræden, og hvortil jeg fik mig et ypperligt Reiseselskab: en „feit og god" Theolog med en urokkelig Sindsligevægt, en praktisk Jurist, som kunde lave en fortræffelig Grynsuppe, og den elskværdige Jonas Collett, hvis fine Sands og varme Hengivenhed frydede mit Hjerte. Her vare altsaa alle Betingelser tilstede for et godt Samliv, og den Rolle, man var saa venlig at tildele mig, var fuldkommen efter min Smag.

Vi begyndte vor Landreise sydfra, idet vi med Dampskib gik til Skien, hvor Aaen af samme Navn samler alle Telemarkens Vande og Tømmerflaader og fører dem — de Første gjennem en Række lave Fosser — de Sidste gjennem en Mængde Saugmøller, ud i Havet, hvor et ret anseligt Antal af smaa Skibe deels fra selve Skien, deels fra de ved samme Fjord liggende Smaabyer Porsgrund, Brevig, Kragerø og Langesund, bringer Tømmeret til de forskjellige Afsætningssteder. Hovedaaren for dette „Vadsdrag" har sit Udspring fra Har-

danger Fjeldene, hvis Vande samle sig i et stort Bækken, kaldet Mjøsvatten. Herfra udtræder Maanelven, som gjennem Riukandfossen styrter ned i Vestfjorddalen, og under skiftende Navne (Tindelven, Saudeelven, Skienselven) ad mange og lange Trin fortsætter sit Løb ned til Kattegattet, efterat den underveis har dannet de tre Søer Tindsøen, Hitterdalsvandet og Nordsøen. Op ad dette Dalføre droge vi nu, i Begyndelsen gjennem ret frugtbare Egne og ypperlige Skove, forbi den Statsminister Løvenskjold tilhørende smukke Hovedgaard Fossum, med en Mængde Saugbrug og Smaafosser. Men naar man kommer til Søerne i Øvretelemarken, hører næsten al Vei op, og Farten fortsættes derfor i Baade, som erholdes ved de Skyds=, Gjæstgiver= og Landhandel=Steder, som findes ved Søernes Endepunkter. Den tynde Befolkning maa her søges deels paa de enkelte Smaapletter, hvor et Knæk i Bjergskraaningen har tilladt at opføre et Huus med en lille Ager, deels i de Dalstrøg, som forbinde Søerne; men disse Dale ere snevre og tildeels opfyldte af vilde Steenurer, mellem hvilke Elven fosser i larmende og skummende Fart. Det er saaledes haarde Livsvilkaar, hvorunder denne haardføre Befolkning er stillet. Den dyrkbare Jord har kun ringe Betydning; de Sætere, hvor deres „Buskab" skal finde Sommergræsning og hvorfra Vinterfodret maa bæres ned ad besværlige Stier, ere fjerne og sparsomme, og Skovene, som klavre op af de steile Fjeldskrænter, men forsvinde, naar man kommer op paa Høiderne, ere ofte næsten utilgængelige. Og disse Dale, hvor Menneskene have søgt Ly og Livsophold, ere selv ikkun snevre Revner i en umaadelig Steenørken, som danner Skjellet mellem det sønden= og vestenfjeldske Norge, hvor endog Dværgbirken snart maa vige for de laveste Mosarter, hvor Stormen jager de sorte Sneeskyer og Dødens trøstesløse Taushed ruger over de øde Sletter. Landets strenge Charakteer afpræger sig ogsaa i dets Beboere. Allerede i Beretningen om Braavallaslaget nævnes

Telerne som dem, hvis vilde Tapperhed gjorde Udslaget til Fordeel for Sigurd Ring, og det var fra Telemarken, at de jernhaarde og grusomme Røverbander udgik, med hvilke Sverres ubøielige Villieskraft undertvang hele Norge, og som beherskede det længe efter deres store Høvdings Død. Dog man behøver ikke at tage Historien tilhjælp for at føle sig tiltrukken af Telemarken; thi der er Alvor og Storhed i disse Fjeldrygge, hvor Mennesket er ene med den høie Himmelhvælving, og disse trange Dale ere fulde af romantisk Skjønhed. Telemarken er derfor søgt baade af norske og udenlandske Reisende, og jeg kan af Erfaring bevidne, at her er fortræffeligt at være, naar man i varmt Solskin og med en god Cigar ligger henstrakt i en Baad, der hurtig glider hen over de mørke Søer, medens man fordyber sig snart i de vilde Fjeldskrænters næsten umulige Skove, snart i en luun Passiar med de naive Rorkarle, som altid ere rede til at udvexle Fortroligheder med enhver Reisende, eller naar man ved Indgangen til de mellemliggende Dale kan opdrive et Par muntre Smaaheste og saa i lystigt Kompagni galopperer hen langs de fossende Elve, eller kravler over de forvovne Fjeldskred og gjennem de stride Smaabække, som fra alle Sider tilføre Elvene deres Tribut. Kun er det nødvendigt, at man kan leve af Knækbrød med Smør og noget, som de kalde Kaffe, og af den ikke altid skuffede Udsigt til en Forelle, medmindre man er saa lykkelig selv at medbringe — en Jurist, som kan lave Grynsuppe. Det var under saa gunstige Vilkaar, jeg togtede gjennem Telemarken.

Det Bedste var dog det, som kommer sidst — Vestfjorddalen med Gousta og Riukand. Vi toge ind hos den blandt Reisende dengang velbekjendte Østen Hansen, et ypperligt Exemplar af en „stout" norsk Fjeldbonde. Vi maatte fortælle ham om Storthingets Opløsning, hvorom et løst Rygte nys var trængt ind i denne afsides Bygd. Til Gjengjæld viste

han os sin Gaard Ingolfsland, hvis reenlige og lune Bjælkehuus med de mange smaa Stabure, Fæhuse o. s. v. laae spredte paa „Tunet" i Læ af de steile Klippevægge. Meest fængslede os dog Bænken udenfor de udskaarne Dørstolper; thi hiinsides den rislende Elv hævede Fjeldet sig umiddelbart op til den største Høide, — den majestætiske, 6000 Fod høie Gousta, hvis Tinde med de hvide Sneelokker lyste i Aftensolens Glands og til næste Dag lovede os en rig Nydelse. Men næste Dag havde den taget sin Skyhætte paa, og Østen Hansen, som var fortrolig med Gubbens underlige Luner, meente, at den Dag vilde der ikke blive noget at see. Vi maatte altsaa opgive dens Bestigning, og da denne skal være overordentlig besværlig, og vi senere fik aldeles tilstrækkelig Leilighed til at blive bekjendte med Fjeldhøidernes triste Ødemark, var Ulykken ikke stor. Vi toge da Afsked med vor gjæve Vært, hvis Søn med en enkelt Kløvhest — meer kunde selve Dalen ikke yde — skulde føre os til Riukand og op over Fjeldene. Efterhaanden, som vi nærmede os Fossen, blev dens buldrende Larm stedse tydeligere, og længe førend vi fik Øie paa dens sølverne Skumbølger, saae vi disses Røg, som har givet den sit Navn, stige op over de nærmeste Aase. Omsider stode vi da ligeoverfor dette mægtige Fossefald, ikke det høieste og heller ikke det vandrigeste, men ubetinget det interessanteste blandt Norges talløse Vandfald. Gjennem en snever, kulsort Sprække, som ud af en Tud, styrter Vandet frit ud over det lodret ludende Fjeld i en Høide af 600 Fod og ned i en dobbelt Kjedel, af hvilke den inderste, i hvis hemmelighedsfulde Dyb intet menneskeligt Øie har skuet, driver Vandet op igjen over den skarpe, vildt sønderrevne Kant og ned i et større Basin, som selv er saa trangt og steilt, at det er fuldkommen utilgængeligt. Deraf disse hule Drøn, hvis Bulder kan høres i stor Afstand, og deraf denne Hvirvel af Skum, der som en Fontaine af Diamanter pidskes op af den sydende

Kjedel, høit over de dunkle Fjeldsiders øverste Kam. Dette friske Regnbad har hidlokket endeel Birke, hvis viftende, lyse Kroner danne en smuk Modsætning til de mørke Furrer og Graner, som overalt, hvor en lille Rift i Klippen byder mindste Fodfæste, staae som tause Vidner til denne vilde Strengeleg, ligesom selv grebne af den stumme Fortryllelse, hvormed den fængsler Enhver, som betræder dette Bjergaandernes Rige. Den eneste Vei, ad hvilken man kan nærme sig Riukand, er den saakaldte „Maristi"; men da denne paa et Stykke fører over en fuldkommen nøgen, tilmed noget skraanende og fugtig Steenflade langs den dybe Afgrund, kan den ikke betrædes af Nogen, som ikke er fuldkommen sikker paa Benene og fremfor alt i Hovedet; thi ingen Villieskraft kan beherske Svimmelhedens vanvidbringende Trolddom. Da jeg ikke havde nogen Forpligtelse til at vise mig som en Efterkommer af de gamle Birkebeinere, som her have drevet deres Væsen, overlod jeg Maristien til mine norske Reisefæller, med det Ønske, at de maatte have bedre Held, end den skjønne Marie, som her havde sat Livet til, da hun vilde see, hvorfor hendes Ven var udebleven fra det vante Stevnemøde. Selv fulgte jeg med vor Fører Sæterveien op paa Fjeldet; den var saamænd drøi nok endda. Her saae jeg da den første norske „Støl" — et lavt Bjælkehuus, hvis Vægge vare beklædte med Mælkebøtter og hvis Gulv dannede Sæterpigens (Budeiens) Leie. Ved at see de frodige Græsgange, som den af Sommersolen opvarmede Steenbund og de mange Smaavandes naturlige Overrisling driver frem i en saa fiin og yppig Fylde, at en simpel Kløverblomst kan gløde som en Kaktus, og at Hestene tage Høet for Havre, forstaaer man de livlige smaa Fjeldkøers trivelige Udseende og gode Humør. Desværre er det kun enkelte Pletter, der danne disse friske Oaser paa Grændsen af den trøstesløse Steenørken. Her paa Sæteren traf mine Reisekamerater mig iførd med en stor

Mælkebøtte og i Samtale med en rødmosset Sæterjente — hvis jeg ellers tør kalde det en Samtale, uagtet hun syntes bedre at forstaae sine Køer, end mit „Fanteprat". Jeg maatte derfor væsentligen nøies med at søge en Forklaring af det drømmende og svævende Udtryk i hendes lyseblaae Øine, ved at lade mit eget Blik svæve ud i den grændseløse, men næsten ogsaa gjenstandsløse Vidde. En stor Forbedring i vore Kaar var det, at vor Fører her skaffede os tvende Heste, der paa en temmelig eventyrlig Maade bleve indrettede til Ridebrug, saa at vi nu kunde skiftes til at hvile os paa deres Ryg. Her toge vi nemlig for en Stund Afsked med Menneskene og de tarvelige Civilisationens Goder, vi hidtil havde nydt.

Saaledes droge vi da hen over Haukeli Fjeldet, hvor vi kom forbi den forhen nævnte iiskolde Fjeldsø Mjøsvatten, og over et smalt, vidtstrakt Vand Totakvatten, hvorfra Toke Elven i sydlig Retning finder sin Vei igjennem en snever, langstrakt Dal. Ved Søens Bred forefandt vi en, tilsyneladende herreløs, lille Kaag, der imidlertid var saa læk, at vi maatte lappe den med Myretørv og Reiseklæder, inden vi kunde betroe os til den, medens Hestene ad en besværlig Omvei arbeidede sig frem til den modsatte Bred, hvor vi trak Baaden op paa Land. Denne lille Pram var foruden enkelte Steendysser, der som Veivisere vare opstablede paa et Par Høider, de eneste menneskelige Spor, vi i lang Tid saae. Af Dyr mødte vi kun nogle Hjeiler, hvis ynkelige Skrig anklagede det haarde Liv, de her maatte føre. I Myrerne, som Trods deres ringe Dybde vare vanskelige at passere, og som vi derfor omgik, hvor dette lod sig gjøre, voxede der noget lavt og sortladent Skrupperi, paa Stenene kun flade Lichener eller sparsomt Mos, men i Reglen aldeles intet. Derimod rislede det overalt med smaa navnløse Vandløb, over og gjennem hvilke vi hvert Øieblik maatte klattre eller vade. Naar jeg ovenfor har kaldet Fjeldryggen en Slette, er dette dog ikke at forstaae aldeles

bogstaveligt. Overalt skred vi frem igjennem noget, der lignede Dale imellem de høiere Steenmasser, der saae ud som store forstenede Bølger, og flere Gange kom vi ned i virkelige Dalfører, der skjøndt stenede og skovløse, dog husede en eller anden Bondegaard. Men hvilket et Liv! Om Sommeren forladte af Beboerne, som ere vandrede ud til de fjerne Sætere, uden hvilke de ikke vilde kunne friste Livet, og om Vinteren ved uigjennemtrængelige Sneemarker udelukkede fra hele den øvrige Verden! I et saadant Sted fandt vi en enkelt gammel Kone, som ikke havde kunnet følge med tilstøls, og som foruden Knækbrød og Ost ikke havde andre Fødemidler, end 4—6 Uger gammel Mælk, lysegrøn og saa hvinende suur, at den kun kunde nydes i en overveiende Tilsætning af Vand — det saakaldte „Syrblande". Hun skulde passe Huset; men hvem skulde passe hende, og hvem skulde lukke hendes Øine, naar hun imens gik hen og døde? Efter to Dages Vandring naaede vi Foden af Fjeldets høieste Kam, idet vi ud paa Natten kom til Gaarden Voxli, til hvilken Føreren længe havde fortrøstet os som et Sted, hvor vi vilde finde venlig Modtagelse og godt Herberg. Man kan derfor tænke sig vore Følelser, da vi fandt Gaarden lukket, og al vor Banken og Raaben ikke besvaredes af noget Livstegn. Omsider kom dog et Menneske tilsyne, som fortalte os, at alle Folkene vare tilsæters. Det var en reisende Handelsbonde, som noget før os var kommet til Stedet, havde fundet det tomt, men velbekjendt med Leiligheden selv havde beredet sig sit Natteleie. Men hvor haardt han end selv kunde trænge til Hvile, lavede han dog Ild, Mad og Senge til os, og efterat vi vare faldne i Søvn, forlod han Huset før Daggry, for ad en lang Omvei at bestige Sæteren, varskoe Folkene om de ankomne Gjæster og derpaa fortsætte sin Vandring. I Macbeth har Shakespeare vidst at fremstille den onde Samvittighed aldeles reen og upaavirket af alle Bihensyn; thi Ingen kan fælde ham, som er født af en Qvinde, og hans

Magt skal staae urokket, til Birnam Skov drager op mod Dunsinane. Han har Intet at frygte, og dog ængstes og skjælver han. Her paa Voxli mødte jeg et Exempel paa uegennyttig Menneskekjærlighed, aldeles reen og upaavirket af alle Bihensyn; thi for hiin Bonde vare vi ikke andet, end Medmennesker, og han forsvandt under Omstændigheder, hvor det var givet, at vi ingensinde kunde komme til at udtale, endsige til i Gjerningen at bevise ham vor Tak. Da vi omsider vaagnede næste Morgen, fandt vi gamle Ole Voxli, som efter det modtagne Bud strax var ilet hjem, ifærd med at „stelle" med en god Frokost til os. Den smagte fortræffelig, men det bedste var dog gamle Ole Voxli selv. Det var en smuk Gubbe med lange, sølvhvide Haar, og der var udbredt en Værdighed over denne Filefjeldets Konge, der fremlyste en Kraft og Mildhed af hans klare Øie, der gjorde et anderledes velgjørende Indtryk, end de haarde og „fule" Bønder, jeg havde seet paa Storthinget. Han var lige saa fortrolig med sin Bibel og med de gamle norske Kongesagaer, som med det store og eensomme Naturliv, i hvilket han var voxet op og bleven gammel, og den Rastdag, vi her holdt med at spise, sove, bøde paa vore Klæder, men fremfor alt med at tale med vor Vært, staaer som et Glandspunkt i min Reise. Det tyktes mig, jeg aldrig havde været i bedre Selskab. Nu skulde vi op over Fjeldryggens Top, og da vi her kom op i den evige Snees Regioner, og vi forfulgtes af en uafbrudt Regn og isnende Blæst, var det sandelig en drøi Bekomst. Men dermed vare da ogsaa Reisens Besværligheder overvundne. Vi vare nu komne ind i Hardanger —

„hvor i blaanende Geled,
Alper frem af Dalen stige,
hvor ved den krystalne Bræ
blomstrer snehvid Abildtræ,
medens i en Snesons Spor
vilde Roser lystigt gror; — —

hvor de blide Bakkehæld,
som forbinde Fjord og Fjæld,
glide ud i løvbekrandste
grønne Odders Fryndserad,
der sig speile, som i Bad; — —
og hvorfra et Hyttehjem
titter mellem Birken frem,
fra hvis Tag, med mild Betoning
over Alt, en Røg fremblaaner,
og det Hele Synet laaner
af et Offer og Forsoning.
O, hvor findes saadant Sted —
disse løvbekrandste Tanger
med den fromme Hyttes Fred,
uden i din Herlighed,
underdeilige Hardanger"!*)

*) Jeg har laant disse Træk af Wergeland, ikke blot, fordi de i og for sig ere smukke, men ogsaa, fordi jeg følte en Retfærdighedens Trang til at anføre noget af det skjønneste, der er flydt af hans Pen. Det er sandelig en dyb Forstaaen af Naturens Aanderøst, som udtaler sig gjennem følgende Linier:

„Gives Sted paa Jorden, hvor
Gammel Kummer, ved at stemmes
i Naturens blide Toner,
kan bedøves og forglemmes,
hvor sig Had med Had forsoner,
hvor Forfængeligheds Flammen
synker i sin Aske sammen,
og Erobrer, hvis han kom,
om med Blussel vilde vende,
retsom bange for at skjænde
hellig viet Tempeldom,
følende en Guds Nærvær
i Naturens Majestæt,
i Guds Almagts Høihed klædt,
og ved Følelsen af Freden,
der er over Egnen gleden
som et paradisisk Skjær,
som en Glories Straaleære,
hvorved Høi og Tinde pranger —
Da forvist det Sted maa være
i det deilige Hardanger".

Medens Telemarkens Vande først efterat have gjennemløbet langstrakte Dale naae ned til Havet ved den kun 3 Miil lange Skien Fjord, trænger Havet derimod gjennem Hardanger Fjord dybt ind i Hjertet af Norge, lige ind til Filefjeldenes Fod. Nedsænkningen fra disses Top er derfor brat, gjennem hurtigt paa hinanden følgende Terrasser, og skjøndt selvfølgelig ogsaa disse Kløfter gjennemstrømmes af Elve, faae disse dog ikke Tid til at vinde nogen synderlig Vandmængde, endsige Plads til at danne større Indsøer. Det samme gjentager sig med Fjordens fleste Sidegrene, der gaae heelt ind til Høideslettens pludselige Affald. Det er kun Nord for Fjorden, at der findes brede Dalstrøg, adskilte ved lave, tildeels dyrkbare Aaser. Derimod har Fjorden paa mange Steder temmelig brede Kyster, hvis frugtbare Skraaninger Menneskene have taget i Besiddelse. Den øverste Terrasse under Filefjeldet, hvortil vi efter en besværlig Dagmarsch naaede drivvaade og forkomne af Kulde, var det smukke Røldal, hvor vi da strax tyede hen til den første Gaard Rabba. Her var Ingen hjemme, uden en smuk 16aarig Datter og en Tjenestepige, hvilke først havde nogen Betænkelighed ved at lukke op for 4 fremmede „Fanter". Efter nærmere Besigtigelse og indbyrdes Raadførsel besluttede de dog at modtage os, og saa vidste de ikke alt det Gode, de vilde gjøre os. Nu blev Staburet plyndret for at skaffe os Aftensmad og Senge, og jeg blev iført hendes Broders Klæder, medens mine bleve tørrede ved Ilden. Lille Marthe beholdt os den hele følgende Dag, hvor vi besøgte en gammel Stav-Kirke, med hvis undergjørende Kraft Reformationen ikke ganske havde faaet Bugt, og spadserede langs en barnlig lille Elv, hvis første Forsøg paa at spille Fos var et godt Accompagnement til Jenternes Sang. Vi endte vort Dagværk paa et Bal i Nabolaget, hvor jeg i et kun af en Tællepraas oplyst Røghul og til en aldeles fortvivlet Fiolins Bugvrid, saae baade Halling og Spring-

dands i al deres uforfalskede Alvor, som fra Tid til anden gjennembrødes af et vildt Glædeshyl og halsbrækkende Bukkespring. Vor juridiske Reisekok forbavsede Bønderne ved nogle uhørte Kortkunster, og da Theologen gav et Par Sange tilbedste, samlede han om sig en taknemmelig Kreds af Jenter, hvis freidige Blik og fortrolige Du var lige saa uskyldigt, som fornøieligt. Saaledes var vort første Bekjendtskab med Hardanger; men da den lille Elv, med hvilken vi alt vare blevne gode Venner, den næste Dag havde ført os gjennem en Granskov ned til Gaarden Skara, da aabnede den hele Trakt sig for os i sin fulde Storhed og Skjønhed. Gaarden ligger ved en lysegrøn Eng, mellem to smaa Fossefald, omgiven af Skov, og fra dette høie Stade skuer man ikke blot ned i et interessant Virvar af Klipper og Træer, men ud imellem en lang Række af snedækte Fjelde, hvis mægtige Contourer fortone sig i det Fjærne, med bratte Affald ned mod Fjorden, alle beherskede af Folgefonnen, hvis Iisbræ hæver sig til en Høide af 5500 Fod, men paa enkelte Steder stiger ned til omtrent 1000 Fod over Havet. Hvorvel vi let inden Aften kunde have naaet vort Bestemmelsessted nede ved selve Fjorden, kunde vi dog ikke løsrive os fra dette fortryllende Sted, og lønnedes rigeligen derfor ved al den Farvepragt, Aftensolen udgjød over denne rige Bjergscene, som jeg fik Tid til ikke blot at nyde i Øieblikket, men ogsaa saaledes at indprænte mig, at den endnu efter en heel Menneskealder staaer for mig i usvækket Glands. Den følgende Morgen droge vi da gjennem Kildal ned til Odde, som ligger ved Hardanger Fjordens inderste Vig, kaldet Sörfjorden.

Et af de bekjendteste Steder ved Hardanger Fjord, er Præstegaarden i Ullensvang, hvis daværende Indehaver, Provst Hertzberg, ved sin Gjæstfrihed havde erhvervet sig et næsten europæisk Navn. Did styrede da ogsaa vi vor Kurs langs Folgefonnens Fod i en stor civiliseret Baad med 4

Roerkarle. De havde fornylig været deroppe med et Selskab af Englændere, som i deres egen Lystjagt vare komne dertil lige fra Saharas Ørk, men havde faaet deres Lyst styret ved en saa tyk og vedholdende Sneestorm, at de ufeilbarligen vilde have tilsat Livet, hvis de ikke havde været saa vel udrustede med Klæder, Telt, Compas, Proviant osv., at de havde kunnet oppebie Uveirets Ende. I Ullensvang modtog den gamle blinde Provst os med aabne Arme, viste os Stedets Stolthed, nogle colossale Kirsebærtræer i den smukt holdte Have, og de Daaser og Stokke, som han havde faaet til Erindring af Gud veed hvilke engelske Hertuger og Lorder, der havde nydt godt af hans Gjæstesenge. Med dem gjorde da ogsaa vi et saa behageligt Bekjendtskab, at vi bleve heelt misfornøiede, da den gamle Herre tidlig næste Morgen purrede os op af Søvne, for at faae sig en Passiar med os. Jeg anmærker dette kun, fordi det beviser, at det i afsides Egne ikke udelukkende er for Gjæsternes Skyld at man viser Gjæstfrihed.*). Næste Nat tilbragte vi paa et Skydssted ved Fjordens nordlige Bred Hesthammer, hvorfra vi gjennem den smilende Steendal og den maleriske Østensødal droge til Dyfjord eller Eidfjord. Her kom vi igjen tilbaads; men tilsidst blev Vigen saa snever, at aldrig nogen Solstraale naaer Vandet, og Fjeldvæggene saa steile, at de uafladelig nedfaldende Steen, ved i frit Fald at

*) Hvorvidt det i Norge dengang gik med Fanatismen mod Welhavens „Norges Dæmring", derpaa saae jeg et Beviis selv i Ullensvang. Provsten, som havde været en nøie Ven af Welhavens afdøde Fader, havde nemlig indrykket et Digt i Bergens Avis, hvori han priste Gud for at han ved Døden havde befriet hans hedengangne Ven for den Sorg at see sin Søn blive til Forræder mod sit Fædreland. Af Welhavens Svar mindes jeg kun Slutningsordene:

„Fordi Du var et Lys for Dine Fjorde,
Fordi Du ikke vidste, hvad Du gjorde,
Har jeg tilgivet Dig, Du gamle Mand."

slaae ned i Vandet, frembragte en Lyd som af stærke Skud, som Echoet fra den modsatte Væg da regelmæssigen besvarede. Under denne Salut naaede vi den inderste Kløft af Syssendalen, hvorfra vi skulde op til Vøringsfossen. Denne er nu rimeligviis optaget i Touristernes sædvanlige Program, og saaledes hjemfalden til Civilisationen; men dengang var den endnu saa ubekjendt, at Hansteen, som havde givet os Anviisning paa samme, paastod for faa Aar siden at have opdaget den. Den smalle Dal var dengang endnu i en meget primitiv Forfatning. Her saae jeg f. Ex. en Vippebro, som syntes i lige Linie at nedstamme fra Kong Sverres Tid, nemlig to Bjælker, som paa Landsiden fastholdtes ved Trykket af store Steen, medens de med den anden Ende fra begge Sider mødtes, midt over den skummende Elv, saa at det kom an paa i det rette Øieblik at entre fra den ene Bjælke over paa den anden, medens de i stedse stærkere Svingninger sveiede forbi hinanden — omtrent som naar man i stærkt bevæget Sø skal fra Baaden op paa Trappen af et Skib. Fra denne Dal mindes jeg ogsaa et rigtigt Pragtexemplar af de lange, lyshaarede Gutter, man i Norge faaer med sig som Veivisere, Roerkarle eller Skydsfolk. Utrætteligen løbe de ved Siden af Hesten, holde den i Halen, naar den skal lade sig glide ned af en Skrænt, lægge Stenene tilrette, naar den skal over et Mosehul, og under alt dette føre de en uafladelig Passiar med den Reisende. Den blaaøiede Knøs, jeg her kommer ihu, havde været meget udholdende i at examinere mig om alle mine Forhold — om jeg havde en Søster, hvad hun heed, hvor gammel hun var, om hun var gift o. s. v. — men da jeg tilsidst spurgte ham, hvorfor han egentlig vilde vide alt det, saae han forlegen paa mig og tilstod noget betuttet, at egentlig skjønnede han det ikke selv, men naar han kom hjem, saa „fritter Moer min“. Saa stor er Menneskehjertets Trang til Samqvem med andre Mennesker, og saa nøisom var man — idetmindste dengang — i sine Fordringer i disse

eensomme Trakter! Men det var jo til Vøringsfossen vi skulde, og omsider kom vi da ogsaa ad et Fjeldskreds kunstløse Trappe og paa Høiden, hvor vi vandrede et Stykke langs en fredelig Elv. Hverken den eller vi anede mindste Uraad, indtil vi begge pludseligen vare naaede til en brat Kløft, der endog luder ud over den lodrette Linie, saa at det kun er krybende paa Bugen man kan nærme sig Kanten saa vidt, at man kan see ned i det 900 Fod dybe Svælg, hvori Fossen styrter ned og hvorfra Vandet kun finder Udvei gjennem en Hule i Klippen, saa at Ingen har seet dets Bund. Vøringsfossen er det høieste af alle Norges Vandfald, og ingensinde har jeg saa godt forstaaet alle Sagnene om Nøkker og Huldrer, som da jeg laae her og lod Øiet følge ned med dette ustandselige Fald, altid nyt og dog evigt det samme, og lyttede til den lokkende Klagesang, som steg op fra Dybet, saaledes som den har lydt i Aartusinder og rimeligviis vil vedblive at lyde til Dagenes Ende. Dog, hvis jeg ikke skal udsætte mig for, at ogsaa min Fortælling skal blive „evigt det Samme", saa maa jeg ile til min Reises Ende. Har jeg da altsaa korteligen at mælde, at vi kom gjennem Ulvig med pyntelige Bøndergaarde og venlige Frugthaver, over en Aas, hvor vældige Granitblokke tittede frem imellem Trægrupper og Kornmarker, hen til den frugtbare Vossevang, hvor vi bleve holdte skadesløse for en daarlig Præken ved det livlige Folkestevne, Søndagen her havde samlet. Her saae jeg da ogsaa den haarde Skik, at de Qvinder, som havde født uægte Børn, med et særligt Hovedtøi (Skamklædet) maatte staae affides, bort fra de Andres muntre Klynge.

„Aa flir int' aat me, dæ kann hend' dæ samme;
Du veit int', kor snart at Olikkæ kann ramme."

Nu gik det — snart tilhest, snart i Kærre og snart tilbaads — over Evanger, Rolstadøre og Dalseide til Bergen, hvor vi ankom den 8 August.

Da jeg ikke vil fortælle andet, end hvad jeg selv har seet og hørt, saa kan jeg om Bergen kun sige saa meget, at det er en By, hvor det for det meste regner, men sommetider er Tørreveir. Da det regnede, sadde vi hjemme, medens vore Buxer vare hos Skrædderen. Da det blev Tørreveir, toge vi dem paa og gik ud paa Fisketorvet og Strandgaden og Tydskebryggen med det gamle hanseatiske Vagttaarn, ved hvilket Tydskerne saaledes have cujoneret Bergenserne, at de endnu ikke tør afskaffe tydsk Gudstjeneste. — Dog, det er nok ikke værd, at en Kjøbenhavner taler for meget derom. Vi dreve altsaa omkring ved Havnen, og morede os over de kjæktbyggede Baade, som uafladeligen kom og gik, og over de vindtørre Havstrilere, som i deres eventyrlige Dragter myldrede mellem hinanden, og talte i Tungemaal, hvoraf jeg ikke forstod et eneste Ord. Der er naturligviis mange andre Ting at sige om Bergen, der ikke blot er „ein Vorposten sittlich germanischen Geistes im hohen Norden", men ogsaa en Støtte for Katholicismen, forsaavidt den forhjælper den til Fastemad, eller om Bergenserne, hvis Skjæbne og Bedrifter fylde en heel Literatur. Men alt skal have en Ende. Jeg vil derfor kun tilføie, at jeg vel ikke saae Niels Klims underjordiske Hule eller Sverres gamle Borg, men derimod det af Stiftamtmand Christie stiftede Museum, som dengang endnu var saare barnligt, og forevistes os af det elskværdige gamle Barn, Digteren Lyder Sagen, som endnu levede i Traditionerne om Bakkehuset og i Begeistringen over Oehlenschlägers første Morgenrøde.

Her endte egentlig min Reise; thi hjem gik det i flyvende Fart ad den sædvanlige Postvei med forud bestilt Skyds. Dette var dengang en tohjulet Kærre med et haardt Brædt til Sæde — saa lavt, at Knæ og Næse omtrent vare paa Høiden af hinanden, hvorudover de begge snart bleve fornærmede og deri fandt Medhold hos hele Ryggen, men især dog hos

Krydset. Flere Dage itræk paa stenede Veie er dette et formeligt Torturredskab, som kun kan sammenlignes med den Tønde, hvori Karthagenienserne befordrede Regulus ned af Bjerget. Dette er uden Tvivl Grunden til, at „alle mine Tanker ere blevne til een"; thi Erindringen om de norske Skydskærrer har ikke blot overskygget, men rent udslettet enhver anden Erindring fra denne Deel af Reisen, og det uagtet den førte gjennem mægtige Bjergegne og tilsidst gjennem Valders, som efter troværdige Folks Sigende skal være rigt paa maleriske Skjønheder.

Efterat være kommen tilbage til Christiania, fulgte jeg Rigsretssagen, og vendte umiddelbart efter dens Slutning hjem til Kjøbenhavn.

Norge 1865.

Gjensynet.

Beskjæftigelsen med det ovenstaaende Arbeide havde hos mig vakt en saa stor Lyst til at gjensee Norge og mine derværende Venner, at jeg, da mit Helbred tillod og fordrede en lille Reise, strax efter Slutningen af Rigsraadets Møde drog derop i August 1865.

Allerede ved at seile ind i Christiania indre Fjord blev jeg slaaet af Forskjellen mellem nu og før. Den gamle Kirke havde faaet et Spiir og ved Siden af den kneisede Helligaandskirkens høie Kuppel og 3—4 Kirketaarne i Staden og det dermed sammenvoxede Aker Sogn. Kongeborgen, som i Frastand saae godt ud, hævede sig paa det sidst saa nøgne Klingenberg, Oscarshal var voxet frem af Ladegaardsøens Skove, og hele det mellemliggende Terrain omkring Pebervigen og langs Drammens Veien var en uafbrudt Række af Haver og Landsteder, blandt hvilke flere, f. E. Consul Hefty's, vare meget smukke. Ogsaa paa den østre Side af Fjorden langs Egeberg og Moss-Veien og paa de derværende Smaaøer saae man mange venlige Løkker, og Akersdalen og de frugtbare Skrænter mod Vesten viste overalt Spor af en voxende Befolkning og stigende Vindskibelighed. Aggerhuus Slot var det gamle og ved Bryggen stode endnu de gamle „Søboder"; dog var man ifærd med at anlægge Steenkaier langs Havnen. Men naar man kom ind i Byen, saae man snart de gavnlige Følger af den store Ildebrand 1859; thi i de udstrakte Qvarterer, hvori den havde

ryddet op, vare de gamle Smaahuse nu afløste af anselige Bygninger med høie Vinduer og brede Indgange, som gjorde et lyst og velhavende Indtryk. Navnlig gjælder dette om den store Gade, som fører fra Torvet med sit Brandvagtstaarn og Bazar for Kjød- og Grønthandlere op til Slottet. Dette er vistnok en temmelig aandløs Gjentagelse af vedtagne Motiver, men det præsenterer sig godt midt i den store Have, som i de rette Hænder med Tiden kan blive til en smuk Park. Nærmest Slottet indeslutter Bibliotheket, Museet og selve Universitetet en aaben Plads, hvor der skal anbringes et Vandspring. Bygningerne ere ret anselige, om end deres Glandspunkt, en Søilerække af rød Granit foran Museets Indgang, synes paasat som en temmelig umotiveret pannus purpureus, og Universitetets Festsal, en Halvcirkel med omløbende Galleri, hvori Storthinget nu holder sine Møder, er endog smuk. Den endnu ufuldendte Storthingsbygning skraas overfor ligner efter min Mening mere en Circus, end et Capitol, og dette Indtryk vil blive endnu stærkere, hvis den Plan kommer til Udførelse foran samme at opreise en Rytterstatue for Carl Johan. Men alt dette viser ialtfald en agtværdig Stræben, som ogsaa udtaler sig i mange andre offentlige Bygninger — saasom Bodsfængslet, det under Bygning værende nye Raadhuus osv. Jeg tilstaaer, at jeg, for ret at nyde det, ikke anstillede Sammenligninger med hvad jeg andetsteds har seet, men kun med det Billede af Christiania, jeg gjemte fra 1836. Og naar jeg da i denne nye By vandrede omkring paa brede Fliser langs elegante, veludstyrede Butiker, mellem Gaslygter og ilende Cabrioletter, eller jeg kjørte ud i den saakaldte Homansby — et heelt Qvarteer af venlige, mere eller mindre smagfulde Villaer, eller jeg kom ind i de rummelige og lyse Boliger med brede Trappegange, høie Værelser, og den Comfort, vor Tid fordrer: saa maatte den Erkjendelse paatrænge sig, at Christiania fra en kjedelig Kjøbstad er bleven en net

og ret livlig europæisk By, hvori Alt tyder paa Fremgang. Den patriotiske Glæde, jeg følte over denne Opdagelse, og den Drift til at see Alt i det bedste Lys, hvorom ogsaa disse Linier vidne, viste mig, hvor god Skandinav jeg er; thi jeg betragtede alt dette som mit, og kunde ikke have fornøiet mig mere derover, hvis det havde været f. E. i Jylland.

Man vil af det Foregaaende vide, at jeg havde en gammel Kjærlighed for Ladegaardsøen, og herhen gik da ogsaa en af mine første Udflugter. Rundt om Øen fører en god Chaussee, som blandt andet bragte mig til det før omtalte Mindesmærke for Christian August. Det bestaaer kun af 4 Jernplader af Størrelse som en Kakkelovn. Det er saaledes først og fremmest et Beviis paa Datidens Fattigdom*). Dette Indtryk bliver dobbelt slaaende, naar man seer, at Christian VIII har benyttet ikke engang Oprettelsen, men den blotte Istandsættelse af dette sølle Monument til derpaa at indskrive sit Navn som „Norges Konge". Men ikke engang denne tarvelige Fornøielse har man villet unde ham, idet en ukjendt Haand har gjort sig Umage for at udkradse disse Ord. Det er altid forargeligt at møde Forsøg paa at forvanske Historien; men hidrører det fra en norsk Haand, er det tillige morsomt, siden Nordmændenes Paastand paa at udlede deres Uafhængighed og Frihed fra sig selv, og altsaa som dens Mindefest at feire d. 17 Mai, er uadskillelig fra den Erkjendelse, at Christian Frederik var Norges første constitutionelle Konge. Naturligviis besøgte jeg ogsaa Oscarshallen, fra hvis Tinde man nyder en henrivende Udsigt over Øen og dens smukke Omgivelser. Riddersalen er prydet med Statuetter af Harald Haarfager, Olaf Trygveson, Olaf den Hellige og Sverre, udførte af Michelsen, som dog mere have

*) Et anseligere Monument — en Granitsøile med tvende Bronceløver i ægyptisk Stiil — er opreist for Carl August paa Quiddinge Mark i Skaane paa det Sted, hvor han under en Revue fandt Døden.

patriotisk, end kunstnerisk Værd, men her da ogsaa kun ere anbragte som Decoration. I alle Værelser findes Malerier af norske Kunstnere, blandt hvilke jeg skal fremhæve nogle Landskaber af Gude, og en sammenhængende Række Genrebilleder af det norske Bondeliv af Tidemand. Denne Samling er nu vistnok hverken meget omfattende eller meget udsøgt; men da det saakaldte Nationalgalleri har givet sine Bestræbelser en Udstrækning, som staaer i det største Misforhold til dets tarvelige Midler, saa er det nærmest Oscarshallen, hvor man maa søge et Overblik eller idetmindste en Forestilling om hvad man kunde kalde norsk Kunst. Vel kan der ikke være Tale om nogen norsk Kunstskole; men der findes dog en Række Kunstnere, som ikke blot ere fødte i Norge, men selv i Udlandet have vedligeholdt en saa nøie Forbindelse med deres Fædreland, og med saa stor Forkjærlighed valgt deres Emner fra dets Natur og Folkeliv, at en nogenlunde tilfredsstillende Repræsentation af deres Arbeider uden Tvivl vil paavise et aandigt Slægtskab, som selv gjennem den fremmede Skole har bevaret et vist eiendommeligt Præg, og i hvert Fald vil give et Billede af, at Nordmændene ogsaa i denne Retning tage en agtværdig Deel i vor Tids Udvikling. Skjøndt saaledes Dahl og Fearnley levede i fremmede Lande, er det dog ikke blot i Gjenstanden for deres fleste Arbeider, men ogsaa i Opfattelsen og Behandlingen, at man vil spore den nordiske Typus, og selv den interessante lille Coloni af Nordmænd, som senere have fundet den Uddannelse og det Erhverv, som deres Hjem ikke kunde yde, i Düsseldorf — saasom Tidemand, Gude, Cappelen o. Fl. — have aabenbar ikke blot elsket, men ogsaa forstaaet deres Fædreland, og netop derved været istand til at udbrede Interessen for Norge blandt Fremmede, og ved en naturlig Tilbagevirkning at vække Interesse for Kunsten i Norge, hvor den tidligere var hjem-

løs, men hvor man tør haabe, at den efterhaanden vil vinde Borgerret.*)

---

*) Da jeg i det Foregaaende har givet en Række flygtige Skitser af norske Personligheder, skal jeg her tilføie et Par Bemærkninger om de norske Kunstnere, jeg her er kommet til at berøre. Da Maleren Gørbitz (født omtrent 1780 i Bergen) tilbragte den største Deel af sit Liv som Portraitmaler i Paris, og da de Landskabsidyller med norske Motiver, han senere malede i Christiania, kun ere af ringe Betydning, er Johan Christian Dahl (født 1788 i Bergen) den Første, om hvem der her kan være Tale. Hans Fader var en fattig Færgemand, og han kom i Lære hos en simpel Malermester, men da nogle Væggedecorationer og Theatercoulisser, som han udførte for denne, og nogle Smaabilleder, som han uden Veiledning malede i sine Fritimer, vakte Opmærksomhed, fik Lyder Sagen en „Vennekreds" til at sende ham (1811) til Kjøbenhavn, hvor han gjennemgik Academiets Skole. Sin Uddannelse skylder han dog væsentligen et selvstændigt Studium, deels af ældre Mestere, blandt hvilke især Booth og Everdingen sees at have havt Indflydelse paa ham, deels og fornemmelig af selve Naturen, og hans Billeder af danske Landskaber, men især af norske Elvedrag og Fossefald og Klippekyster, vandt ved den Kjækhed, hvormed de vare componerede, og den Friskhed, hvormed de vare udførte, stort Bifald, og skaffede ham virksomme Venner, blandt hvilke især den nylig afdøde Thomsen bør fremhæves. Paa en Reise i Tydskland og Italien (1818—21) kom han i nøie Venskabsforhold til Thorvaldsen, som udførte hans Buste og kjøbte flere af hans Malerier. Da Prinds Christians Plan at skaffe ham en Ansættelse i Kjøbenhavn ikke lykkedes, modtog Dahl en Plads ved Academiet i Dresden, hvor baade han og hans Konst fandt en varm Ven i Tieck, og hvor han under lykkelige Forhold har levet til sin Død 1856. Ved gjentagne Besøg i Hjemmet, blandt hvilke navnlig det første og sidste (1826 og 1844) vare sande Triumftog, vedligeholdt han sin Fortrolighed med dets Natur og hentede Studier til de Malerier, der især have begrundet hans Ry. — Thomas Fearnley er født 1802 i Frederikshald, og debuterede bag Disken hos en Isenkræmmer i Christiania; men Lyst til Konsten og til Konstnerlivet drev ham ud i Verden, hvor han har flakket omkring til sin Død (1841 i München). Sin første Uddannelse fik han i Kjøbenhavn og senere under Dahl i Dresden, hvis Skole efterlod et blivende Indtryk paa den livsglade

Blandt de Smaatoure, jeg gjorde i Christianias nærmeste Omegn — f. Ex. ad den nye, i Klippen udsprængte Vei, som fører til Moss, og over Egeberg, hvorfra man har den bedste Udsigt ud over Byen og dens Omgivelser, eller til Advocat Dunkers Landsted paa den smukke Malmøen, som ogsaa skal have mineralogisk Interesse, — skal jeg særligen kun omtale

---

Konstners følgende Virksomhed, der var frodigst under et længere Ophold i München. — Adolf Tidemand er født 1814 i Mandal, hvor hans Fader var Toldinspectør. I 1832—37 gjennemgik han Academiet i Kjøbenhavn, men drog derfra til Düsseldorf, hvor han i Schadows Skole og i Samliv med Konstnere, som Lessing og Bendemann, tilegnede sig den Afrunding og Glands i Farven, som udmærker ham. Emnerne til hans talrige Genrebilleder, blandt hvilke mange i Characteren stærkt nærme sig til det egentlige Historiemaleri, ere næsten udelukkende hentede fra det norske Folkeliv; til flere, f. Ex. Brudefærden i Hardanger og Ligfærden i Sogn, har Gude malet Landskabet. Som det betydeligste af hans Arbeider ansees „Haugianerne", et dybt opfattet og klart gjennemført Sjælemaleri. Hans Billeder, som holde sig indenfor en begrændset Kreds, men ere udførte med Alvor og Smag, ere meget søgte, og gjennem tækkelige Gjengivelser blevne meget populære. — Hans Gude (født 1825 i Christiania) gik umiddelbart fra Flintoes Tegneskole til Düsseldorf, hvor Schirmers Veiledning spores i Bestemtheden og Ligevægten i hans Compositioner, men ogsaa i det Conventionelle i hans Farve. Dog har han gjennem flittige Studier vedligeholdt sit Sammenhæng med Norges storartede Natur, som han har gjengivet gjennem en stor Række tiltalende, maaskee vel smilende Billeder. — En Elev af Gude er Herman Cappelen (født 1827 i Skien, Søn af en rig Jernværkseier), som nylig var bleven Student, da han fulgte sin Lærer til Düsseldorff. Hans idealistiske, men noget sygelige Sind havde en svær Kamp med Kunstens Technik, og hans første Forsøg vare forfeilede Fantasterier; men inden han døde i den unge Alder af 25 Aar, havde han ved et Par aandrige Compositioner over norsk Fjeldøde og Skovensomhed viist, hvilken original Dygtighed der i ham er gaaet tabt. — Disse faa Bemærkninger maae være tilstrækkelige til at vise, at det er ved mere, end den tilfældige Fødsel, at de her nævnte Mænd kunne kaldes „norske Konstnere".

et lille Besøg paa Consul Hefty's Sæter, Sarah-Braaten. Veien derhen fører gjennem Oslo, hvor efter lange Discussioner den gamle St. Halvars Kirke nu uigjenkaldeligen er forsvunden, og langs Jernbanen; men snart gaaer Veien tilfjelds, og man kommer nu over en høi Aas, der forsaavidt skal frembyde en sørgelig Lighed med store Strækninger af Dovrefjeld, som der af den fordums Skov ikke er andet tilbage, end en Mylder af nøgne, triste Stubbe, som anraabe Himlen om Hævn. Modsætningen bliver derved dobbelt slaaende, naar man naaer ind i Sarah-Braatens frodige Skove. Selve Sæteren, der er en lidt idealiseret Gjentagelse af et norsk Bondehuus, ligger paa et steilt Fjeld, som næsten lodret hæver sig op af et stort Kjærn, der paa alle Sider indesluttes af høie og mørke Skove. Da vi fra en halsbrækkende Huulvei dukkede op paa en fremspringende Pynt ligeoverfor Sæteren, modtoges vi derfra med en Velkomst af en Luur, og da lidt efter den næste Gjæst fik den samme Hilsen, protsede han af, rettede sit photographiske Batteri mod os, og havde os alle i Lommen, forinden han naaede op til Huset. Bag samme ligger der et endnu langt høiere Fjeld, hvorfra der nedstyrter en lille Fos, og hvor man skal have en saa viid Udsigt, at man i klart Veir endog seer Goustas Tinde. Det er saaledes i Hovedstadens umiddelbare Nærhed en smuk lille Prøve paa norsk Fjeldnatur, og naar den gjæstfrie Vært her for nogle Dage fæster Bo, tillige et fornøieligt Samlingssted for Venner og Fremmede, om hvis Besøg Sæterens Album bærer Vidnesbyrd baade i Vers og i Prosa, f. Ex. af Kong Carl og hans Dronning.

Jeg vilde imidlertid ikke nøies med denne lille Mundsmag af norsk Natur, og ønskede da først og fremmest at gjensee Ringeriget, hvorefter jeg troer Enhver maa længes, som engang har seet det. Man vil erindre, at sidst maatte vi arbeide os op over Krogskoven ad en steil, for Læs vanskelig fremkommelig

Vei, som derefter gjennem Kleven falder brat ned til Sundvolden ved Tyrifjordens Bredder. Nu gaaer der en ny, meget bekvem Chaussee, som ved Sandvig dreier af fra Drammens Veien, og gjennem en langstrakt Dal, i jevn Stigning overskrider Bjergryggen under Kulaasen, hvorfra den i jevnt Fald langs dennes Sider stiger ned i Dalføret. Denne saakaldte Sandstrandsveien er meget smuk. Navnlig er den lille Ladeplads Sandvig, som ogsaa med Dampskib staaer i Forbindelse med Christiania, et høist malerisk Punkt: en lille Havn, som dannes af to fremspringende Næs og fredes af et Par skovbedækkede Øer, med dybt Vand lige ind til de naturlige Steenkaier, nogle Smaahuse og Haver, et Skib paa Stabelen, et andet under Ladning, og dette livlige Billede omgivet af en Kreds af kjække Bjergaase, hvis smukt tegnede Omrids og frodige Skove afslutte denne lille Verdens Fred og Ynde. Interessantest er dog Nedstigningen langs Holsfjorden, en af Tyrifjordens Sidegrene, hvor Veien snoer sig saa jevnt, at Hestene ikke have andet at gjøre, end at følge og at styre Vognen, ned langs Fjældenes Skrænter, i hvilke den for største Delen er sprængt ud. Herfra har man i en Strækning af ½ Miil den rige Udsigt, jeg ovenfor har beskrevet ved Krogkleven, kun under bestandig vexlende Synspunkter, — tilhøire de granbevoxede Fjeldvægge, som lude ud over Veien — tilvenstre de dybe Kløfter ned til Søen, denne med dens Øers og de modsatte Bredders veldyrkede Marker, og i Baggrunden den store Kreds af fjerne, smukt grupperede Bjerge. Fra Sundvolden kjørte vi til Hønen. Her hvirvler Beinaelven, aldeles som sidst, sine skummende Bølger gjennem en stor Mangfoldighed af Fosser, hvis Skjønhed ikke formindskes derved, at de tillige maae gjøre Nytte ved at drive en Mængde Brug. Men omkring samme er nu en heel lille By ifærd med at voxe op, hvor man ikke blot i et vakkert Gjæstgiverhuus, lige ved Beinaelvens og Randselvens Sammenstød, kan faae fortræffelige

Foreller, men ogsaa fra et Kaffehuus høre Billardkuglernes Knalden, i Butikvinduerne see de sidste svage Efterligninger af Paris's Boulevarder, og i Bogtrykkeriet hver Torsdag faae den kaglende Hønes nyeste Æg. Saa gik det atter op over en Bjergaas, hvorfra vi endnu samme Aften naaede ned i Randsfjordens Basin. Vi vare nu i Hadeland. Næste Morgen besøgte vi et stort Glasværk, og gik derefter ombord paa det lille Dampskib Olaf Trygveson, som bragte os op af den 7 norske Miil lange Randsfjord. Den er ikke bredere, end en stor Flod, og man har saaledes god Leilighed til at see dens Bredder, hvor de interessanteste Punkter vare Rokanvig, hvor Halfdan Svarte tilsatte Livet, og Fougner Kirke, hvorfra en stor Landevei fører op i det Indre af Hadeland. Imidlertid vare Kysterne lidt eensformige — lave Klipper med Skove, hist og her afbrudte af smaa dyrkede Marker med Bønderhuse. Vi vare derfor veltilfredse med at kunne dampe derop i Løbet af nogle Timer og for en billig Penge, istedetfor at skulle roe den lange Vei. Fra Enden af Søen, ved Odnæs i Land Præstegjæld, hvor Bjergene antage en mere romantisk Characteer, fortsættes den store Landevei til Bergen gjennem Valders. Vi forlode den imidlertid, for i lystige smaa Carrioler — af de gamle Kærrer, bedrøvelig Ihukommelse, saae jeg paa denne Vei næsten intet Spor — at overstige den Høideryg, som adskiller Randsfjord fra Miøsen. Denne skulde vi naae ved Giøvik; men istedetfor en Skydsstation og Landhandel, fandt vi her en rigtignok meget ung, men dog fremblomstrende lille Kjøbstad, der ikke blot er Centrum for det velhavende Toten, men ogsaa er ifærd med ad den Vei, jeg nys havde tilbagelagt, at inddrage Valders i sit Opland, medens den selv gjennem Dampskibsfarten paa Miøsen og Jernbanen derfra til Christiania er i hurtig og billig Forbindelse med Hovedstaden. Overraskelsen og det smukke Veir kunne have havt deres Andeel i Indtrykket, men dette var meget gunstigt, og jeg ikke blot ønskede,

11*

men spaaede Giøvik alt Godt, da jeg fra Altanen paa et aldeles europæisk Hotel nød den vide Udsigt over Miøsen, hvor jeg paa eengang saae Røgen af 2 Dampskibe, af hvilke Søen har ikke mindre, end 5. Paa et af disse Skibe, det vel indrettede Skibladner, naaede jeg samme Aften til Lillehammer ved Indgangen af Gudbrandsdalen. Det var min Hensigt at anvende mindst et Par Dage paa dette største og berømteste af alle Norges Dalfører, hvorigjennem den store Hovedlandevei gaaer over Dovrefjeld til Trondhjem; men den næste Dag var Veiret saa daarligt, at jeg maatte indskrænke mig til en Udflugt til Hunefossen, som kun giver en meget ringe Forestilling om denne Dals storartede Natur, og til Studiet af den henved en Snees Aar gamle Kjøbstad, som vist har større Interesse for dens Opland, end for en Reisende. Da Udsigterne vedbleve at være mørke, besluttede jeg at vende om, og besteg atter Skibladner. Vi kom nu forbi det smukke Ringsager, hvis ældgamle Kirke skal have en interessant Altertavle, og Øen Borgen, der har sit Navn af en Borg, som Hakon Hakonsen her har bygget, til Hammer, Hovedstaden i Hedemarken. Her var i Middelalderen et mægtigt Bispesæde, som under sin Krumstav havde samlet en hyggelig lille Kjøbstad; men Reformationen og Svenskerne havde saa grundigen ødelagt den, at der for faa Aar siden ikke var andet tilbage af den gamle Herlighed, end en malerisk Ruin af den nedbrændte Domkirke. Nu har Dampen, som synes at have overtaget Kirkens civiliserende Opgave, ved Dampvogne og Dampskibe i Løbet af et Par Aar fremkaldt en ny Kjøbstad, hvis pyntelige Huse og livlige Skibsbro i det mindste for den flygtige Forbiseiling frembøde et lovende Skue, og da Hammer nu er ophøiet til Stiftsstad, og altsaa paany har faaet en Bisp med en Krumstav, saa synes de gamle Tider at skulle vende tilbage, kun byggede paa en solidere Grundvold, ligesom Byen fra Sverige ikke har andet at vente, end en Udvidelse

af sit Opland. Kl. 1 ankom vi paa Vormen til Eidsvold, hvorfra Jernbanen gaaer til Christiania. Vi lode den fare med Fred og kjørte forbi den yderst beskedne Brøndanstalt, og over den berømte Bakke, hvor fordum Heidsiviathing holdtes, til Eidsvold Hovedgaard. Denne tilhørte 1814 Statsminister Peter Anker, som herfra drev det senere nedlagte Jernværk, men overlod Bygningen til Prindsregenten, og snart derefter tillige til Rigsforsamlingen. „Det var i denne Krybbe at Norges Frihed blev født". Bygningen geraadede senere i Forfald, men blev indkjøbt af Staten, og forevises nu af en af de gamle Eidsvoldsmænd, der nøiagtigen kan fortælle, hvor Prindsens Buffet stod, hvor Constitutionscomiteen holdt sine Møder — ja, hvor Frøken Anker havde sine Duer. I den store Forsamlingssal hænge et Par Malerier fra hiin Tid (deriblandt Frederik VII. som Barn) og Portraiter af alle de Medlemmer af Rigsforsamlingen, som man endnu har kunnet skaffe til Veie — henved 70 i Tallet. Nogle ere gode, f. E. Falsens (i Capitainsuniform fra 1807) ligeunder selve Grundloven, Anker og Wedel; de fleste ere derimod i kunstnerisk Henseende maadelige, fra forskjellige Tider og derfor i høist forskjelligt Costume. Men den hele Samling er dog ret interessant, og den Idee ved offentlig Foranstaltning at holde dette Minde i Hævd og Ære, heldig, om end den videre gaaende Plan her at grunde et historisk Museum — et lille bitte norsk Versailles — allerede har viist sig som forfeilet. Fra Eidsvold reiste jeg ad Jernbanen tilbage til Christiania, idet jeg dog lagde Veien om ad Kongsvinger, fra hvis Fæstning jeg forinden Solnedgangen nød det smukke Syn over Glommen, som her gjør en stor Bue. Fæstningen er, ligesom Aggerhuus, kun et gammelt Slot eller Kaserne, der fuldstændig har bevaret sit oprindelige Præg, men som Fæstning er i den Grad nedlagt, at jeg nær havde taget Livet af den halve Garnison, idet af tvende gamle Kjærlinger, der sade paa Muurkanten, den ene nær var tumlet ned

af Forskrækkelse over de uventede Fremmede. Jernbanen er fortsat herfra til den svenske Grændse, og dens Forlængelse til Jønkøping under Arbeide. Banen til Kongsvinger, som jeg saaledes fulgte baade frem og tilbage, gaaer langs Glommen, som var bedækket af flydende „Stokke", der selv maatte finde deres Vei ned til Saugmøllerne og Udskibningsstederne. De fleste forekom mig ved deres Tyndhed at vidne om, at man i Norge gaaer Skovene for nær. Banen er bygget af Staten og syntes mig at frembyde en passende Forening af Simpelhed og Paalidelighed. Derimod er selve Eidsvoldsbanen, som er anlagt af et engelsk Kompagni, aabenbar for ringe, og man er nu ogsaa ifærd med, ved at ombytte Træbroer med faste Dæmninger eller med Broer af Steen og Jern, at bøde paa nogle af de værste Mangler. Det maa imidlertid erindres, at den er anlagt paa en Tid, da det var saare vanskeligt at opdrive selv de sparsomste Midler til et saa uhørt Foretagende, som at bygge en Jernbane i Norge, og at den gaaer gjennem et stærkt couperet Terrain, medens den østre Bane, som heelt igjennem følger Glommens Dal, i saa Henseende ikke har frembudt nogen Vanskelighed.

Naar jeg har troet at turde anvende et Par Sider paa denne lille Udflugt, som med Fradrag af det i Lillehammer spildte Døgn kun varede 3 Dage, saa er det, fordi de østlige Bygder, jeg her besøgte, ved deres lavere Fjelde, bredere Dale og det større Areal opdyrket Jord have en fra Telemarken og Hardanger saa forskjellig Characteer, at et lille Indblik i dem kan være et Supplement til disses Beskrivelse. Men jeg har tillige haabet, at Læseren endog af denne flygtige Skitse vilde faae det samme velgjørende Indtryk af en fremskridende Udvikling, som jeg selv modtog ved at gjennemfare disse Trakter. Det var ikke nye Billeder af Norges storartede Natur, hvormed jeg her berigede mine Erindringers Skat, og til at komme i en nærmere Berøring med Befolkningen, dertil

var Touren for kort og for meget indskrænket til den alfare Vei. Men saa meget saae jeg dog, at siden jeg sidst havde besøgt Landet, var dets Indre først ret bleven oplukket, og at Virkningerne deraf overalt kom tilsyne. Poetiske Gemytter ville maaskee beklage, at derved megen oprindelig Uskyldighed og romantisk Ynde er gaaet tabt eller paa Veien til at forsvinde; men det kan aabenbar ikke være Norges Sag til Beqvemmelighed for Turister at bevare sine Urtilstande og disses interessante Dyder. Jeg glædede mig derfor over ethvert Spor af, at Civilisationens befrugtende Strømme vare trængte ind i disse før saa afsluttede Dale, og at dets Befolkning var draget ind i vor Tids aandelige og materielle Bevægelse, som visseligen har sine Skyggesider, men dog har en Kraft til at bringe Røre i Sindene og Stræben i Virksomheden, som maa føre ikke blot til et almindeligere Velvære, men ogsaa til et friere og fyldigere Menneskeliv.

Da jeg fra Christiania gik hjemad med et af de smaa Fjordskibe, der anløbe alle Kyststæderne, kom jeg ogsaa ind til Tønsberg, som ligger velforvaret inde i en Vig, hvor det passer paa sine mange Skibe og paa sit velfortjente Ry som Skibsrhederi. Man mærker endog i Forbiseiling, hvilket Sving det giver Befolkningen selv af Smaabyer, naar en stor Deel af samme har seet sig vide om i Verden, og naar dens Tanker ere vante til at færdes i fremmede Lande og i vovelige Foretagender. De gamle Vikingers eventyrlige Character har nu antaget fredeligere Former; men Havet har beholdt sin gamle Magt til at give Fantasien Vinger og Sindet den freidige Sorgløshed, hvis friske Luftning bærer ud over alt, hvad der er snevert og smaaligt. Det var en saadan Luftning af Driftighed og Dristighed, jeg fornam i de Par Minuter, Skibet standsede ved Tønsberg Skibsbro. Vist er det ialtfald at disse smaa Vindbeutler i Garibaldibluser, disse pyntede Damer og raske Søgutter, som der surrede mellem hinanden, ikke saae

ud som Spidsborgere. Jeg standsede ved Sandefjord, som ligger for Enden af en lang og snever Bugt, og hvis Bade i den senere Tid have erholdt et Ny, som nogle heldige Kure og vor Modbydelighed for at søge de vante tydske Bade ogsaa have tilført mange danske Gjæster. Hele Tilsnittet var tarveligt, men Tonen hyggelig. Jeg indlod mig naturligviis ikke med Svovlkilden, der skal smage som raadne Æg, og endnu mindre med „Manæterne", der skulle svie som Lynild. Dog lærte jeg to af Sandefjords Specialiteter at kjende; thi jeg var neppe kommet ned i Badekarret, førend en bararmet Djævel uden Forlov gav sig til at pidske mig med Birkeriis, og efterat have indgnedet mig i kulsort „Gytje", atter rensede mig med en vældig Vandstraale. Det sidste Billede, jeg medtog fra Norge, var meget venligt. Jeg besøgte nemlig en Ungdomsbekjendt, Michael Treschow, paa hans store Eiendom, det saakaldte Grevskab Laurvig, som Frederik VI forbeholdt sig, da han ved Kielerfreden afstod Norges Rige — Herre Gud! — derpaa solgte til 3 Speculanter, (hvoriblandt en Provst) som deraf i Folkemunde fik Titel af „Grevlinger", men ikke kunne magte det. Dette kan imidlertid den nuværende Eier, som her staaer i Spidsen for en storartet Virksomhed, og oppe paa Tinden af en skovklædt Aas har bygget sig en smagfuld Bolig, fra hvilken man har en henrivende Udsigt over Laurvig Bugten og Frederiksværns Skjærgaard, hvis Brænding smykkede det mørkeblaa Hav med en sølvhvid Bræmme. Naturligviis besøgte jeg ogsaa den berømte Bøgeskov ved Laurvig og nogle af de Brug, som have givet Fritzø Jernværk et vidt bekjendt Navn. Fra Frederiksværn, hvis Havn nu skal være bestemt til Vinterqvarteer for Nordlandsfarerne, siden Marineetablissementerne ere forlagte til Horten, vendte jeg med et Dampskib hjem til Kjøbenhavn.

Tilbageblik.

I den lille Reiseskitse, hvorved jeg har villet indlede et kort Tilbageblik paa den siden 1836 i Norge foregaaede Udvikling, har jeg allerede berørt den Fremgang, som havde fundet Sted i alle Samfærdselsmidler, fordi dette hører til de Punkter, som af sig selv falde enhver Reisende i Øine. Jernbanerne til Eidsvold og Kongsvinger have bragt de af dem gjennemskaarne Distrikter i hurtig og billig Forbindelse med Hovedstaden. Hvorledes dette griber ind i Forholdene, de mindste som de største, derpaa saae jeg et lille Exempel, idet der paa flere Stationer stode store Blikspande med frisk Mælk, bestemt til Christianias Forsyning fra Egne, som tidligere vare fjernede derfra næsten en Dagsreise. Men endnu vigtigere ere de fjernere Virkninger; thi naar om faa Aar den østre Bane er færdig til Jønkøping, er Christiania bragt i en direct Jernbaneforbindelse med Stockholm, Gøtheborg og Malmø, og derved et stærkt Baand knyttet mellem de to Broderriger, som ikke blot har commerciel, men ogsaa social og politisk Betydning, — og den nordre Bane til Eidsvold med den dertil knyttede Dampskibsfart paa Miøsen har alt fremkaldt tre lovende Smaabyer, og i høi Grad forkortet Afstanden fra Christiania til Trondhjem (over Lillehammer) og til Bergen (over Gjøvik). Saadanne smaa Dampskibe findes nu paa

næsten alle de større Indsøer og Fjorde, baade for Vare- og for Persontransporten. De tilhøre i Reglen Actieselskaber blandt den nærmeste Omegns Beboere, og ere saaledes lempede efter det virkelige Behov, og de fare med saa ringe Mandskab og saa billigt Brændsel, at de let kunne bestaae. Vandveienes Tal og Betydning vilde vel kunne forøges ved Seilbargjørelsen af de større Strømme; men deres vigtigste Opgave, at flaade Tømmeret ned til Udskibningsstederne, opfylde de alt nu paa en saa simpel og tilfredsstillende Maade, at det vel er tvivlsomt, om en Regulering, der navnlig maatte afløse Fossefaldene med Sluser, vilde medføre tilsvarende Fordele. De Arbeider, der paa forskjellige Steder ere iværk eller paatænkte for at fordybe Flodleierne, gaae nok ogsaa nærmest ud paa Landvinding ved at sænke Vandstanden i de ovenforliggende Søer f. Ex. Øieren. Derimod anvender Staten Meget paa at bygge nye Landeveie, hvis første Anlæg efter Landets Beskaffenhed vistnok er kostbart, men som da ogsaa paa Grund af den haarde Bund holde sig godt; og efterat Communerne have faaet Raadighed over deres Anliggender, have ogsaa de begyndt at forbedre Bygdeveiene, som tidligere vare i en kummerlig Forfatning. Endelig er Dampskibsfarten mellem Norges mange Kyststeder, som navnlig for Nordlandene og Finmarken er næsten det eneste Forbindelsesmiddel, tiltaget betydelig, og jeg skjønner ikke rettere, end at der heri finder en meget forstandig Samvirken Sted mellem Staten og den private Industri. Jeg troer saaledes, at det maa erkjendes, at der i Norge er udrettet meget for en rask og livlig Circulation mellem Landets forskjellige Egne. At dette ikke blot er til stor Lettelse for Afsættelsen af deres Frembringelser og Forsyningen med deres Fornødenheder, men tillige en vigtig Forudsætning for et sundt og friskt Statsliv, behøver ingen Udvikling.

Jordbundens og Klimatets Beskaffenhed medføre, at Agerbruget i Norge kun indtager et lavt Standpunkt, men det er

dog vist tvivlsomt, om de bære hele Skylden. Af Landets 5800 □ Miil ere ikkun 50 □ Miil Agerland, og med Opdyrkningen af Nyland gaaer det kun langsomt frem (omtrent 7000 Tdr. Land aarlig). Det er især Myrer, der tages under Cultur, og Staten søger at fremme disse Foretagender ved offentlige Laan; men hvis de, som man paastaaer, væsentligen bestaae i at ophakke Jorden og derpaa — uden Affivning, Mærgling eller Gjødning — at besaae den med Havre, saalænge Jorden vil give Afgrøde, er det vist tvivlsomt, hvorvidt derved er vundet stort. Vigtigere er naturligviis Udviklingen af de alt bestaaende Agerbrug; men trods alle Bestræbelser for at fremme Grundforbedringer og hensigtsmæssigere Drift, som gjøres baade af Staten, Communer og private Foreninger, er Fremgangen kun langsom. Norge er derfor langt fra at kunne brødføde sig selv. Af dets hele Production er Halvdelen Havre, kun $\frac{1}{4}$ Byg og ikkun $\frac{1}{20}$ Rug. Det behøver derfor en aarlig Tilførsel af over 1 Million Tønder Sæd (i Gjennemsnit for 1836—40 1,261,000 for 1841—45,: 1,024,000 1846—50: 1,227,000 1850—55: 1,143,000, 1856—60: 1,412,000 og 1863: 1,754,000 Tønder) og det især af de værdifuldere Kornsorter. For Landbefolkningens Ernæring har derfor Huusdyrene den største Vigtighed (foruden 150,000 Heste har Norge 950,000 Stykker Qvæg, 1,600,000 Faar, 350,000 Geder, 100,000 Sviin og ligesaa mange Rensdyr). Men ogsaa her lægger Landets Beskaffenhed store Hindringer iveien for Besætningernes hensigtsmæssige Røgt og Racernes Forædling, og Usikkerheden i Høhøsten giver Spørgsmaalet, om man skal formindske eller sultføde Bestanden, ofte en uhyggelig praktisk Betydning. Heller ikke af Qvægproducter kan Norge derfor undvære en aarlig Tilførsel, om denne end især gaaer til Kjøbstædernes Forsyning. Den har været i stadigt Tiltagende, hvilket dog ikke blot vidner om en stigende Trang, men ogsaa om en voxende Evne til at kjøbe. Sin største Høide naaede

den i 1863, da der indførtes 1,112,000 ℔ Kjød, 4,458,000 ℔ Flæsk, 4,025,000 ℔ Smør og 755,000 ℔ Ost. Skjøndt Forholdene i Sverige — for ikke at tale om det nordlige Skotland — ere ulige gunstigere for Qvægavlen, berettige de overordentlige Fremskridt, som ere gjorte der, dog til det Haab, at der ogsaa i Norge vil kunne udrettes meget for at forbedre Kreaturernes Behandling og forøge deres Udbytte. Jeg tør naturligviis ikke tiltage mig nogen Dom om alle disse Spørgsmaal, men jeg kan dog ikke tilbageholde den Yttring, at de Resultater, som de norske Bønder udbringe af deres Jordbrug, hvis gode Røgt dog er deres nærmeste Dont, ikke synes at svare til den fordringsfulde Stilling, de indtage i det offentlige Liv. Det kan ikke være Statsskatterne, som lamme deres Kraft; thi, som ovenfor bemærket, er det forlængst lykkedes dem, at faae al directe Skat af deres Eiendomme ophævet. Jeg skjønner heller ikke, at Lovgivningen kan lægge dem nogen Hindring iveien; thi, som bekjendt, ere saa godt som alle Norges Landbrug i fuldkommen frit Eie. Antallet af særligen skyldsatte Eiendomme udgjorde 1855: 127,000 og 1860: 135,000 — Forskjellen skyldes Udstykningerne. Men af disse var der 1855 ikkun 18,000, som dreves af Andre, end Eieren, og 1860 ikkun 16,500 — Forskjellen repræsenterer Selveiendoms Fremgang. Dog er det jo muligt, at Jordbrugets mindre tilfredsstillende Forfatning ene maa tilskrives Jordbunden og Klimatet.

Medens saaledes Agerbruget og Qvægavlen ikke ere istand til at fyldestgjøre Landets eget Behov, have derimod dets Skovproducter fra Arilds Tid ikke blot kunnet bære et meget ødselt indre Forbrug, men ogsaa en betydelig Udførsel som Indtægtskilde for hele Landet, og som Grundlag for de store Formuer, som der Tid efter anden ere fremstaaede. Skovbruget beskjæftiger nu, efterat denne Næringsvei er frigivet, ikke mindre end 3325 Saugmøller, som i de utallige smaa Fosse-

fald uden al Udgift have en uudtømmlig Arbeidskraft, og i de utrættelige Elvedrag et Befordringsmiddel lige fra Productions- til Arbeidsstedet, der ikke fordrer andet, end nogle Flodmænd, som bringe Stokkene i Drift, naar de et eller andet Sted maatte stoppe op. Udførselen har været i stadigt Tiltagende. Den udgjorde (i Gjennemsnit) 1846—50: 208,000 C. L., 1851—55: 282,000 C. L., 1856—60: 308,000 C. L. og 1863: 380,000 C. L. Det tør imidlertid ikke paastaaes, at dette ubetinget er for det Gode, da der fra alle Sider lyde Klager over, at dette Resultat kun er bevirket ved, at man har angrebet Skovene ud over deres naturlige Reproductionsevne, paa enkelte Steder, f. Ex. i Dovrefjeld, endog i en saadan Grad, at den maaske derved er knækket. Værst medtagne ere de saakaldte Almindinger, som tidligere tilhørte Staten, men hvis Brug uden al Control var overladt til alle Communens Beboere — som det heed — til eget Behov. Man kan tænke sig, hvilken Skovbehandling dette medførte, og tilsidst vidste man ingen anden Udvei, end for et aldeles nominelt Vederlag at overdrage ogsaa Eiendomsretten til Communerne i Fællesskab. Det vilde maaskee have været bedre, om Staten havde beholdt Eiendomsretten og indskrænket Brugen til en forstmæssig Udviisning, eller ialtfald, hvis man frygtede for derved at komme ind i et uoverkommeligt Statstilsyn, ved Udskiftning eller andre Foranstaltninger havde overdraget Eiendoms- og Brugsretten til Enkelte, hvis private Interesse for Skovenes Bevaring kunde have sat en Grændse for deres Forhugning, som nu gik for sig efter en stor Maalestok. Imidlertid fortaltes det, at Bønderne paa mange Steder selv vare blevne betænkelige ved den tiltagende Ødelæggelse, som truede med, at de selv kunde komme til at mangle det fornødne Brændsel, og derfor ved private Foreninger havde sat Grændse for Hugst til Salg. Men selv med Hensyn til de reent private Skove har det i Norge, som andetsteds viist sig, at den Sikkerhed for Skovens Beva-

ring, man søger i Eierens egen Interesse, ikke altid holder stik, fordi Fristelsen til let at reise en stor Capital ofte er stærkere, end Hensynet til Fremtiden. Navnlig er der anrettet stor Ulykke af Speculanter, som have forledet Skoveiere til at sælge Retten til at afdrive Skove, og saaledes ikke engang have havt nogen Opfordring til at skaane Udsigten til en senere Skovfornyelse. Intet Under derfor, at Bekymringen for Skovenes Fremtid i Norge har fremkaldt de samme Overveielser, som f. Ex. i Frankrige, hvor Revolutionen i mange Bjergdistrikter saaledes har tilintetgjort Skovene, at ikke blot al ny Skovvæxt er ophørt, men at selv Græsvæxten og dermed Qvægavlen er kommet i Forfald, og at den pludselige Sneesmeltning paa de nøgne Høider aarligen skader og fra Tid til anden endog ødelægger selv de frugtbare Dalstrøg. Det behøver dog ei at tilføies, at der i Norge findes store Distrikter, i hvilke Skovenes Tilstand er tilfredsstillende, og store Skoveiere, som endog opnaae meget høie Priser for deres velbehandlede Producter. Om man derfor end maa haabe, at de gjorte Erfaringer ville skærpe Nordmændenes Opmærksomhed paa at holde tilraade med den store Velstandskilde, de besidde i deres Trælast og andre Skovproducter, er der ingen Grund til at frygte for, at dens Udbytte i nogen mærkelig Grad vil aftage. Dertil er dens Righoldighed for stor, dens Vigtighed for øiensynlig. Jeg skal i Forbindelse hermed endnu kun tilføie et Ord om Bjergværksdriften, som vistnok til sine Tider har bragt Norge stor Vinding, men hvis Historie, der er rig paa ødelagte Formuer og nedlagte Værker, tillige viser, hvor usikker denne Bedrift er. Et stærkt Exempel paa denne Ustadighed afgiver det Staten tilhørende Sølvværk i Kongsberg; thi efterat det i en lang Aarrække kun havde givet Tab, var det kort forinden 1836 besluttet at afhænde eller vedlægge samme, da der pludseligen viste sig en „Gottes Hülfe in der Noth" — thi i Bjermandssproget er Alt tydsk, — og det var for en stor Deel denne Deus ex

machina, som dengang hjalp ud over alle Vanskeligheder. Nu har Værket, om hvis Opgivelse der som Følge deraf ikke længer var Tale, opsamlet et Driftsfond af en Million Species og givet Statskassen et aarligt Overskud af 150000 Sp. Kobberværkerne, blandt hvilke Alten og Røraas ere de betydeligste, producere omtrent 3500 Sk℔ Gahrkobber; Jernværværkerne, blandt hvilke jeg skal nævne Bærum (Wedel) Fritzø (Treschow) og Næs (Aall), frembringe omtrent 43,000 Sk℔ Rujern, 15000 Sk℔ Støbegods, 28000 Sk℔ Stangjern og 75 Millioner Spiger. Næs Værk skal i den seneste Tid med god Fordeel have kastet sig over Tilvirkningen af Staal.

Hele det vestlige Norge har, som bekjendt, sit vigtigste Erhverv fra Havet og da nærmest fra Fiskerierne — paa den nordlige Deel især af Torsk, paa den sydlige især af Sild. For Nordlandene og Finmarken og tildeels for nordre Trondhjems Amt er Torsken ikke blot Befolkningens væsentlige Ernæring — endog deres Brødkorn tilbytte de nordligste Egne sig paa Fiskestederne af de russiske Fiskehandlere, som indfinde sig der hver Juli Maaned — men afgiver tillige en Udførsel af 30—60,000 Tdr. saltet Fisk, 90,000 Voger røget Fisk og ½—1 Million Voger Klipfisk — foruden 25,000 Tdr. Rogn og 60,000 Tdr. Fisketran. Alene paa Lofoten, dette nordlige New Foundland og som dette en Affødning af Golfstrømmen, samler Torskefiskeriet hver Vaar en heel Flaade, som kan anslaaes til omtrent 5500 Baade med 24,000 Fiskere, og en Fangst af over 18 Millioner Fisk. Sildefiskeriet beskjæftiger 30,000 Mand med 5000 Baade og 80,000 Garn, foruden 700 fiskeførende Fartøier med en Drægtighed af over 100,000 Tdr., og afgiver foruden Forsyningen af det store indre Forbrug, en Udførsel af 600,000 Tdr. Sild og 10—20,000 Dunke Ansioser. Ved Siden heraf er det øvrige Fiskeri naturligviis af underordnet Betydning, og jeg skal derfor kun som et Curiosum tilføie, at man i den senere Tid har gjort meget gode

Forretninger ved navnlig til England at forsende friske Fisk f. Ex. Makreler og (over 1 Million) Hummer indpakkede i Iis, hvoraf store Beholdere saaledes begynde at henregnes til Fiskepladsenes Udrustning. Disse faa Tal maae være tilstrækkelige til at vise de norske Fiskeriers store Udvikling. Det er et haardt Erhverv, især da det i Reglen maa søges flere Mile ude paa det vilde Hav, og Udbyttet er underkastet utilregnelige og uberegnelige Svingninger, som haardt kunne ramme disse nøgne Klippekysters og Klippeøers fattige Befolkning, men uden samme vilde denne ikke kunne ernære sig, og der ligger saaledes noget Stolt i den Energi, hvormed den aftvinger det stormfulde Hav, hvad Hjemstavnens Land har nægtet den. Havet er saaledes Grundvolden for Vestlændingernes Livsophold; men det bærer dem tillige ud over dettes snevre Grændser og trange Vilkaar, idet det væsentligen er paa denne haardføre Fiskerbefolkning, at Norges blomstrende Skibsfart er bygget, som bringer mange af dem til Ære og Velstand.

Og her er jeg da ved det Punkt i Norges materielle Udvikling, hvorved Tanken kan dvæle med udeelt Tilfredsstillelse. Det vil af det ovenstaaende erindres, at ifølge den officielle Beretning, hvormed det overordentlige Storthing af 1836 aabnedes, var Norges Handelsflaade steget

		Skibe, med	C. L. og	Mds. Besætn.
fra: 1815	—	1700	53,000	8,000
til: 1835	—	2200	72,000	12,000
1841	var der	2509	102,616	14,026
1847	—	2959	121,484½	15,128
1855	—	3772	191,544½	22,904
1860	—	5287	266,156	33,014
1863	—	5621	301,778	35,700

Af denne Flaade er hjemmehørende

omkring Christiania Fjord	1309	Skibe med	122,897	C. L.
deriblandt i Christiania	187	—	18,991	—

i Drammen	213	Skibe med	22,937	—
i Tønsberg	436	—	32,450	—
ved Skagerak	1243	—	110,497	C. L.
deriblandt Kragerø	106	—	10,321	—
Arendal	281	—	35,481	—
og Grimstad	126	—	15,501	—
ved Nordsøen	2636	—	60,096	—
deriblandt Stavanger	412	—	16,510	—
Bergen	725	—	17,801	—
endelig Nordlandene og Finmarken	433	—	9,288	—
deriblandt Bodø	262	—	6,076	—

Jeg skal herved endnu kun tilføie, at af disse Fartøier vare 959 mellem 100 og 200 C. L. og 239 paa 200 C. L. og derover, samt at i 1863 deraf 141 paa tilsammen 8307 C. L. vare nybyggede og 91 med en Drægtighed af 15020 C. L. tilkjøbte fra Udlandet. Ved denne saa kraftigt udviklede Handelsflaade besørger Norge selv den langt overveiende Deel af sin Udførsel og Indførsel; thi — for at blive staaende ved Aaret 1863 — af de ankomne og afgaaede omtrent 570,000 C. L. vare omtrent 410,000 hjemmehørende i Norge og kun 160,000 fremmede, medens der, paa Grund af de norske Udførselsgjenstandes større Rumfang, baade for de norske og fremmede Skibe er en stor Overvægt af ladte Skibe for Udgaaende — omtrent 481,000 C. L. mod 89,000 C. L. — og af ballastede Skibe for Indgaaende — 390,000 C. L. mod 180,000 C. L. Men endnu vigtigere er det Opsving, den norske Fragtfart har taget, som i 1841 beskjæftigede 55,000 C. L. men allerede 1847 var steget til 130,000 C. L. og i 1863 til 420,000 C. L. Det er især Ophævelsen af den engelske Navigationsact, denne Tilgang skyldes (Fragtfarten til og fra England var i de nysnævnte 3 Aar 15000—46000—210,000 C. L.) og i den senere Tid er hertil kommet Fragt-

fart paa Canada, som i 1863 beskjæftigede 57,000 C. L. og paa Nordamerika med 19,000 C. L.

Dette maa nu være tilstrækkeligt, — og jeg frygter for, de fleste Læsere vel alt have sagt, meer end tilstrækkeligt — for med Tal at paavise den norske Skibsfarts blomstrende Tilstand. Det sees let, at medens Skibsfartens nærmeste Opgave, at besørge den egne Ind- og Udførsel, finder sin nødvendige Begrændsning i dennes Omfang, aabner derimod Fragtfarten en vid Mark, der kan naae saa vidt, som Landet kan skaffe Søfolk og Rhedere, der kunne seire i den almindelige Concurrence, som overalt er paa gode Veie til at befries for alle hæmmende Baand. Naar Nordmændene, ved Siden af deres egen Trælasthandel, i et betydeligt Omfang have kunnet bemægtige sig Transporten ogsaa af andre Landes Trælast, saa hidrører dette vel for en stor Deel derfra, at de ere i Besiddelse af en Mængde billige Skibe, som med stærk Bestuvning og sparsom Besætning kunne fare for en billig Fragt; men ligesom den norske Handelsmarine ogsaa er velforsynet med Fartøier, der ere skikkede for de kostbareste Ladninger, saaledes er det deres Rhederes Foretagelsesaand, deres Skibsføreres Conduite og gode Sømandskab, og deres Matrosers Rasthed og Paalidelighed, som det fornemmeligen skyldes, at det norske Flag har fundet Vei til alle Have og er vel anseet og søgt i alle Havne. Disse flinke Gutter, hvis Buggevise Stormen har sunget, der som Børn have leget mere i Vandet, end paa Landet, og som have bestaaet mangen en Dyst, inden de blive confirmerede, ere fødte Matroser, og hver Tredie af dem en født Capitain, og den Capitain, som har losset og ladet, inden hans Nabo er færdig med Losningen, som kan knibe en Streg fra ham, naar de seile sammen, og som ikke gaaer afveien for en Storm, er sikker paa en god Fragt. Det var ogsaa interessant for mig ved mit sidste Besøg i Norge at lægge Mærke til, i hvilken Grad alle Skibsfartsspørgsmaal beskjæftigede den

offentlige Forhandling. Jeg tog mig paa i en ledig Stund at læse en Avis igjennem fra Ende til anden, og efterat „Udlandet" var expederet i en halv Spalte, fandt jeg: en Redactionsartikel om en Assurancesag, en indsendt Artikel om Nødvendigheden af at ansætte en lønnet Handels-Agent i Canada, Indbydelse fra Assuranceforeningen i Porsgrund til et almindeligt Møde af Delegerede fra Assuranceforeninger, for at komme til en samstemmende Beslutning i et omtvistet Spørgsmaal, og endelig en Dødsanmældelse fra en Fader, hvis Søn var forulykket paa Narvas Rhed, og som takkede alle de norske Kapitainer, som der havde fulgt ham til Jorden — i Narva, hvis Navn jeg ikke mindes at have seet eller hørt, siden jeg lærte Carl XII Historie.

Hermed vil jeg da slutte dette flygtige Tilbageblik over Norges materielle Fremgang i den seneste Menneskealder, som jeg her har stillet i Spidsen, fordi denne Interesse i Virkeligheden er den, som fortiden der stærkest optager den almindelige Opmærksomhed. Jeg tør naturligviis ikke blive staaende ved dette Punkt; men paa den anden Side kan jeg heller ikke indlade mig paa at give en historisk Fremstilling af hele den mellemliggende Tid, som har udviklet de Spirer, jeg ovenfor har søgt at paavise gjennem et lidt fyldigere Billede af det Tidspunkt, da de ligesom brød frem af Jordens Skjød. Det er kun de almindelige Resultater af denne Udvikling, saaledes som de nu fremstille sig for Betragtningen, jeg til Afsked med et Par Ord skal berøre.

Jeg troer da ikke, man nu vil finde noget Spor af den sygelige Overspændthed i den nationale Følelse, hvis Crisis jeg ovenfor har skildret, og hvis uskjønne Yttringer jeg ikke har søgt at tilsløre eller besmykke. Den nationale Selvbevidsthed og Selvfølelse er visseligen tilstede, hvad enten den hviler i sin egen Sikkerhed, eller den ved en tilstrækkelig Anledning reiser sig i sin eendrægtige Styrke; men Norge har en for

betrygget Stilling og et for godt Navn i Europa til at det skulde behøve med smaalig Ængstelighed at staae paa Vagt mod nogen Miskjendelse. Det er derfor saa langt fra, at de nuværende Nordmænd lægge an paa at aflukke sig fra den almindelige Cultur, at deres Stræben tvertimod gaaer ud paa at følge med. Vel kan det ikke være Norges Opgave at gaae i Spidsen for Civilisationen; maaskee er det endog uundgaaeligt, at den længere Frastand fra Bevægelsens centrale Punkter medfører, at dens Pulsslag fremtræde i dæmpede Svingninger. Men ligesom det af ovenstaaende Skildring vil fremgaae, at Norge ikke blot med Liv og Lyst søger at tilegne sig sin Andeel i den almindelige Fremgangs ydre Goder og at yde sit Bidrag til samme, saaledes vil enhver opmærksom Jagttager finde, at de ogsaa paa det aandige Livs Enemærker holde Skridt med hvad der rører sig i Verden, at de mange til Oplysningens Fremme trufne Foranstaltninger have baaret gode Frugter, og at de i Videnskaberne og Literaturen indtage et meget agtværdigt Standpunkt. Dermed ere da ogsaa de stærke Modsætninger, som i sin Tid søgte at gjøre sig gjældende i det sociale Liv, om ikke forsvundne, saa dog traadte i Skygge. Jeg har ovenfor nævnet, at de begyndte med, at den academiske Ungdom deelte sig i to fjendtlige Leire, som lidenskabeligt bekæmpede hinanden under Anførsel af de to Digtere Wergeland og Welhaven. Nu ere de to Studentersamfund atter sammensmeltede til een, og i dens smukke Festsal staae Wergelands og Welhavens Marmorbuster ved Siden af hinanden. Jeg anfører dette ikke, for at overdrive den lille Studenterverdens Betydning, men fordi der heri ligger en talende Symbolik.

Ogsaa paa det politiske Gebeet er der indtraadt en tidligere ukjendt Ro. Ganske vist bestaae de gamle i selve Forholdenes Natur begrundede Modsætninger, og det vilde ikke være godt, dersom de nogensinde skulde tabe deres Kraft til at holde Liv og Bevægelse i det Hele. Men de have tabt deres

Braad. Der gives nu neppe Nogen, som tvivler om Bøndernes Berettigelse til at have en indflydelsesrig Plads i en Repræsentation af det norske Folk, og Ingen vil længere kunne gjøre Lykke ved at mistænkeliggjøre Embedsmændene som saadanne, eller søge at fortrænge dem fra Storthinget. I formel Henseende er Statsmagternes indbyrdes Stilling vel den samme, som dengang, men i Realiteten har deres Forhold umærkeligen undergaaet en væsentlig Forandring. De Kompetencespørgsmaal, som tidligere fremkaldte saa megen Strid, ere efterhaanden bortfaldne. Rigtignok er dette skeet derved, at Storthinget har faaet sin Villie — i Grunden er det nu „omnipotent“. Naturligviis er dette ogsaa det Rette, naar der ere Kræfter til at bære en saadan Myndighed; men skjøndt jeg ikke tør paastaae, at dette er Tilfældet i Norge, saa maa det paa den anden Side indrømmes, at Storthinget med stort Maadehold har brugt sin Seir, saa at man vanskeligen skal kunne paavise noget alvorligt Misbrug. Statsraadet staaer vel fremdeles skarpt adskilt fra Storthinget, og om en egentlig parlementarisk Styrelse er der ingen Tanke; men ligesom man af det Foregaaende vil erindre, at flere af den gamle Oppositions fremragende Mænd, saasom Sørensen, Foss og Riddervold, endte som Statsraader, og det uden at have fornægtet deres Fortid eller i noget væsentligt Punkt forandret deres Meninger, saaledes er det gjennem Storthinget, at f. Ex. Stang, Lange, Birch-Reichenvald og K. Motzfeldt have banet sig Veien til Regjeringen. Naturligviis har dette ikke kunnet være uden stor Indflydelse paa dennes Forhold til Storthinget. Den Tid, da det næsten ansaaes for en Æressag at høre til Oppositionen, og da det betragtedes som nødvendigt for Statslivets gode Fordøielse fra Tid til anden at hjælpe paa det med en Rigsretssag, er forbi, og siden Kong Oscars strengt constitutionelle, forsigtige og milde Regjering har den Overbeviisning, at Friheden og Almeenvellet ikke har en Hindring, men en kyndig Ven i den øverste

Statsstyrelse, vundet saaledes Indgang, at det virkelig ikke er Mangel paa Tillid, hvorover der nu kan klages. Efter min Mening er der maaskee større Fare for, at Storthinget i sin Heelhed vil blive for conservativt, end for radicalt.

Skjøndt jeg ikke her kan indlade mig paa den Udvikling, som er foregaaet i Norges literaire Liv, er der dog et Punkt, som staaer i saa nøie Forbindelse med den hele nationale Bevægelse, at jeg derom skal tilføie et Par Ord. Det er den besynderlige Plan at skabe et særegent norsk Skriftsprog, der alt i 1836 spøgte i enkelte Hjerner som en formløs Drøm, men som siden den Tid har faaet en bestemtere Skikkelse, især ved tvende Mænd, som i Ordets egentligste Forstand ere udgaaede fra Almuen. Baade Ivar Aasen fra Søndmør i Vestlandet og Aasmond Vinje fra Telemarken ere nemlig ikke blot Bondesønner, men de vare alt voxne, forinden de kom i Berøring med Literaturen, i hvilken dog senere deres Begavelse og Dygtighed — den Første som Sprogforsker og Botaniker, den Sidste som Bladskriver og Digter, have hjemlet dem en hæderlig Plads. Deres Bestræbelse gaaer nu ud paa, af de forskjellige norske Bondedialecter at lave et nyt norsk Skriftsprog, „Landsmaal", forskjelligt baade fra Dansk og Svensk, og derigjennem at lade Literaturen og Videnskaben træde ned i Folket. Det er imidlertid ikke noget for Norge Eiendommeligt, at der er Forskjel mellem Skriftsproget og Almuesproget, eller rettere de forskjellige Almuedialecter, som tales indenfor det samme Sproggebeet. Det samme er ogsaa Tilfældet i Danmark, hvor lidet det end er, og det gjælder i langt høiere Grad om alle de Cultursprog, der have et større Omraade. Overalt vil man finde, at Almuesproget ikke blot i Udtalens Tonefald, men ogsaa i Ordforraad og Ordbøining afviger fra Sted til Sted, men intetsteds falder sammen med den Sprogform, som gjennem Literaturen, Lovgivningen, Kirken og alle Dannedes Tale er bleven til det almindelige Fællessprog for en heel

Folkefamilie. Hvilken af de oprindeligen jevnbyrdige Grene af den samme Sprogstamme der er voxet op til at blive Grundlag for Fællessproget — f. Ex. det Toscanske i Italien, det Hoisachsiske i Tydskland o. s. fr. — og hvilke Forvandlinger dette under denne langsomme Udviklingsproces er gjennemgaaet, er Historiens Værk, hvis Grunde det kan være lærerigt at efterspore, men hvis Virkninger man ikke vilkaarligen kan kuldkaste. Spørgsmaalet er derfor ikke, om man bør fortrænge et Skriftsprog, som har Aarhundreders Hævd og en rig Literatur, ved i sit Arbeidsværelse at udfinde Diagonalen af en Deel Bygdedialecters Paralellogram; men Spørgsmaalet er — og det et høist interessant Spørgsmaal — hvilken Plads og Betydning der kan tilkomme disse Dialecter i Cultursprogets Tjeneste og under dets Herredømme. I ældre Tider optraadte Almuesproget kun i Literaturen for at frembringe en comisk Virkning, saasom hos Molière og Shakespeare, og da i Reglen som Bærer af vrange Tanker og lave Følelser, eller det betragtedes i det Høieste som en Curiositet, naar et eller andet Landsbygeni udaandede sine Følelser i de eneste Toner, han kjendte. Denne aristocratiske Mishandling af Almuesproget er senere bleven fortrængt af en alvorlig og velvillig Beskjæftigelse med Almuens Tilstand, dens Characteer, dens Følelser, dens Sæder. Nu bleve Folkeviser og Scener af Folkelivet et Yndlingsstudium for Musikere og Malere, og her aabnede sig da ogsaa for Folkesproget en rig Anvendelse i Literaturen, for at give Fremstillingen af Almuens Liv et sandere Udtryk og en tiltrækkende Localfarve. Men Tilstedeligheden heraf er knyttet til to Betingelser, nemlig at Almuesproget kun bruges til at udtrykke de Forestillinger og Følelser, som virkelig leve i Almuen, og i dens Tale have fundet deres Udtryk, og dernæst, at Afbenyttelsen ikke fjerner sig mere fra de Dannedes Sprog, end at dannede Læsere uden særlige Studier kunne forstaae og nyde det. Saaledes have f. Ex. Dickens, Auerbach, Blicher, Fru Thoresen

gjort det baade med fiin Smag og med heldig Virkning. Imidlertid troer jeg, at Almuedialecternes Berettigelse og Betydning ikke indskrænker sig til en saadan Benyttelse, men at deres alvorlige Studium baade vil lede til en dybere Forstaaelse af selve Sprogets Væsen og Udvikling, og at der tillige ad denne Vei vil kunne tilføres dette en Skat af kjærnefulde Udtryk og hjemlige Sprogformer; thi saa lidet man vilkaarligen kan lave et Cultursprog, saalidet er dette en færdig og død Form. Det er en levende Organisme, som er i uafbrudt Udvikling, og til hvis Væxt hver Slægt, ja hver aandrig Forfatter tilfører nyt Stof og ny Grøde. Men Opgaven er da ikke den, at Skriftsproget skal vige Pladsen for Almuedialecterne, men at det af disse skal optage og lyse i Kuld og Kjøn, hvad der stemmer med dets Væsen, og hvad der kan bidrage til at udrense det Fremmede og forhøie det Hjemliges Rigdom og Fynd. Til en saadan Renselse, til en saadan „Engvanding fra Sprogets levende Kilder", som M. Hammerich heldigen har kaldet det, trænger fremfor alt vort af fremmede Paavirkninger saa forhutlede Sprog, og saaledes begrændset har derfor denne Bevægelse en smuk og nyttig Opgave. Vil den derimod gaae ud derover, da vil den mislykkes, fordi en saadan Anmasselse vilde hvile paa en fuldstændig Miskjendelse af Sprogets Væsen og Berettigelse. Hvis den kunde lykkes, vilde det være en stor Ulykke, fordi det vilde tilintetgjøre Frugten af Aarhundreders Arbeide, og skrue Udviklingen tilbage til dens første, forlængst tilbagelagte Begyndelser. Jeg troer heller ikke, at der blandt Nordmændene findes Nogen, som for Alvor kan være tilsinds at bortkaste den rige Arv, de have modtaget fra Fortiden, og paa hvis Tilveiebringelse saa mange af deres bedste Mænd have anvendt deres bedste Kræfter, eller for hvem den Tanke kunde være tiltalende, at der vilde komme en Tid, da den hele nuværende Fælleslitteratur maatte betragtes som udelukkende dansk, og da Nordmænd kun kunde læse

Holberg og Wessel, eller selv Wergeland og Bjørnson, ja endog den norske Grundlov — i Oversættelse. Selv den eneste „Maalstræver", med hvem jeg har talt, var ikke fastere i Troen, end at han meente, at man maatte fordre mere, end man havde Ret til, hvis man vilde opnaae dette. Om denne Taktik er rigtig, vil jeg lade staae hen, men vist er det, at mere end deres Ret ville de ikke faae. Hvad der er deres Ret, kan efter min Mening ikke være tvivlsomt. Den Omhu for Almuen, som ganske vist i en democratisk Samfundsaand og Samfundsorden har en langt stærkere og varigere Grundvold, end i en philantropisk Mode, har i Norge baaret Frugter ikke blot i Livet, men ogsaa i Literaturen, og Literaturen har den ikke blot beriget med en Skat af smukke Livsbilleder og sande Characteerudviklinger, men den har ogsaa havt en kjendelig Indflydelse paa Sproget. Eiler Sundt, Asbjørnsen, Moe, Monsen, Fru Thoresen og fremfor alle den begavede Bjørnson have ikke blot givet os interessante Skildringer af Almuens Liv, men selve deres Fremstilling har modtaget et stærkt Præg af den Verden, hvorfra de ere hentede, og dette er saa langt fra at være et Anstød, at det tvertimod giver deres Fremstilling en forhøiet Sandhed og Ynde. Hos dem møde vi da et heelt Landeværn af gode indfødte Ord, ved hvis Hjælp vi kunne forjage alle de fremmede Snyltegjæster, som have faaet Indpas i vort Skriftsprog; her møde vi ogsaa Exempler paa en Udtryksmaade, hvis Fyndighed og Simpelhed uvilkaarlig vil give vor Stil den hjemlige Jevnhed, som under den megen Beskjæftigelse med andre Landes Literaturer var paa Veien til at tabe sig. En lignende Virkning vil en større Fortrolighed med Sagastilen have, om end ikke umiddelbart, saa dog middelbart gjennem gode Forfattere, hvis Exempel vil finde saa meget lettere Indgang, jo bedre de vide at gribe Toner, som i og for sig ere smukke og for os Alle falde naturligst. Dette

er — afseet fra det reent philologiske Udbytte — denne Sprogbevægelses Ret, og til dens Indflydelse ville ogsaa vi Danske villigen hengive os — især naar den kommer til os ikke gjennem tørre Sprogmesteres Læresætninger, men gjennem aandrige Forfatteres Værker. Det er dog muligt, at der ad denne Vei vil udvikle sig noget, som kan kaldes en særegen norsk Stiil, ligesom vi jo ogsaa paa andre Gebeter af det aandelige Liv kunne skjælne mellem forskjellige Skoler. Den skal være os velkommen! Men vil man gaae ud paa, ikke at udvikle, men at kuldkaste Historiens Værk, saa vil man finde, at man er afmægtig, og en saadan Stræben vil visne hen og veires bort. Saalidet der nogensinde vil blive Tale om at skabe et nyt provencalsk Sprog, forskjelligt fra det franske, eller i det nordlige Tydskland at ophøie det Plattydske til Statens, Kirkens og Literaturens Sprog, ligesaalidet — eller rettere langt mindre — vil det lykkes at fabrikere et særligt norsk Skriftsprog.

Efterhaanden, som der var kommen større Ligevægt i den norske Nationalfølelse, var den unaturlige antidanske Stemning, som tidligere havde søgt at trænge sig frem, af sig selv faldet bort. Det havde naturligviis været en Tilfredsstillelse for Nordmændene at see, hvilken Anseelse den norske Forfatning nød i Danmark, og hvilken Indflydelse den havde udøvet paa alle Bestræbelser for der at vinde jevnbyrdige Institutioner. Da dette var naaet, var dermed en stor Fristelse baade til Overmod og til Mistillid faldet bort. Hvad Dygtigt der i Norge er udrettet i forskjellige Retninger, har i Danmark fundet levende Anerkjendelse, og naar jeg undtager nogle Smaakjævlerier mellem P. A. Munch og et Par danske Oldgrandskere, har der mig vitterligt ikke været nogen Tvist, som kunde have forstyrret den gode Forstaaelse. Navnlig have den norske Skjønliteraturs Frembringelser, af hvilke nogle maaskee have flere

Læsere og Venner i Danmark, end i Norge, her faaet en god Modtagelse baade hos Kritiken og hos Publicum, og man har hos os, i Glæden over et Par nye norske Talenter, maaskee endog været for hurtig med at række Norge Palmen. Ganske vist kunde og burde der findes en livligere Samvirken, end Tilfældet er; men det er alt meget, at her kun kan være Tale om at lægge til, men ikke om at rette. Paa de materielle Interessers Omraade er der ingen Collision. Vi trænge til hinanden; vi have Fordeel af hinanden; men i ingen Henseende ere vi hinanden iveien. Og hvad endelig de sociale Berøringer angaaer, som jo kunne antage en saa bred Characteer, at de næsten faae en international Betydning, da have disse altid kun været af en glædelig Natur. Navnlig have de gjensidige Studenterbesøg givet Anledning til, at saa megen hjertelig Velvillie paa begge Sider er kommet tilsyne, og de have hos alle Deeltagere efterladt saa kjære Minder, at de have Ret til her at nævnes, uanseet at de, som her umiddelbart repræsenterede de to Folk, vare meget unge. Den Feil kan, som bekjendt, med Aarene rettes, og den Sæd, der nedlægges i unge Hjerter, finder en modtagelig Jordbund, og Tid til at groe. Det var især dog de haarde Prøvelser, Danmark har maattet undergaae, som i Norge vakte Blodets gamle Røst. Baade 1848 og 1863 vare der i Norge baade Mænd og Qvinder, som følte lige saa varmt og lige saa dybt for Danmarks Sag, som noget dansk Hjerte. Det kan ikke være min Mening, her at samle de Kjendsgjerninger, hvorigjennem dette lagde sig for Dagen, og endnu mindre at undersøge Aarsagerne til, at det ikke førte til større Resultater. Det hører hen i et ganske andet Sammenhæng. Men skjøndt jeg paa min sidste lille Udflugt snarere undgik, end søgte Leiligheden til at komme ind paa disse Spørgsmaal, kunde de naturligviis ikke blive uberørte. Jeg har Grund til at formode, at Regjeringen

vil søge at forsvare sin Holdning omtrent saaledes: at efter dens Overbeviisning Danmark uden Holsteen og Lauenborg og — efter den seneste Udvikling — selv uden det tydske Slesvig vilde være baade stærkere og friere og lykkeligere, end med dem; at det aldrig var kommet i dens Tanke, at der nogensinde kunde blive Spørgsmaal om andet og mere; at den vel havde indseet, at vi ikke godt kunde opgive disse Landsdele, eller i det mindste ikke nogen Deel af Slesvig uden Kamp, men at Norge ikke kunde kaste sig ind i en Krig, for at forhindre den Løsning, som det ansaae for den heldigste — afseet fra, at dets Deeltagelse dog i intet Tilfælde vilde have kunnet gjøre noget Udslag. Og for Storthingets Holdning vilde Forsvaret uden Tvivl komme til at lyde paa: at det har saa liden Indflydelse paa de internationale Spørgsmaal, at det i dem kun kunde følge sin Regjering, og at selv denne er saaledes stillet i Unionen, at den ikke kunde gjøre andet, end følge den svenske Regjering, i hvis Haand Afgjørelsen saaledes i Virkeligheden ene havde ligget. Jeg hidsætter disse Betragtninger, uden at tilføie nogen egen Bemærkning. Derimod bør og tør jeg tilføie, at jeg traf paa mange Beviser paa den oprigtigste Sorg, ikke blot over Danmarks Ulykke, men ogsaa over den Tilskuerrolle, Norge derved har spillet. Jeg skal saaledes aldrig glemme den Energie, som laae i den næsten hvidskende Stilfærdighed, hvormed en hvidhaaret gammel Geistlig uden mindste Foranledning fra min Side fortalte mig, at han altid havde været stolt af at være en Nordmand, men at det nu syntes ham, han ikke kunde have nogen ret Freidighed derved, saalænge „den Plet ikke var vadsket af.“ Heller ikke jeg har den gamle Frimodighed, naar jeg skal tale om den scandinaviske Sag; men hvor tungt det end er, at denne blev sat paa en for haard Prøve, forinden den havde faaet Kræfter til at bære den, saa er det dog ikke uden

Betydning for Fremtiden, at hele den yngre Slægt tilhører den. Navnlig skal dette i høi Grad gjælde om to fremragende Mænd, som man antager ville faae stor Indflydelse paa Norges videre Udvikling, men som jeg ikke personligen saae, fordi de Begge vare bortreiste.

Hvad endelig Forholdet til Sverige angaaer, da er dette ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring siden 1836, da den gjensidige Misnøie kom til Udbrud. Ganske vist har den mandigere og værdigere Tone, som i den offentlige Forhandling er kommet til Herredømme, fjernet de Utilbørligheder, som dengang vare i Mode. Ganske vist have ogsaa her de større sociale Berøringer, som have fundet Sted ved Studenternes, Naturforskernes, Nationaløconomernes og lignende Møder eller ved forskjellige mere officielle Repræsentationer, saasom ved Universitetsfesten i Christiania, Kroningen i Stockholm o. s. v., vidnet om en venlig Stemning og været velskikkede til yderligere at befæste denne. Endelig findes der ikke deelte Meninger om det Heldbringende i selve den bestaaende politiske Forening. Men til at fjerne de Anstød, som denne i Udførelsen bavde fremkaldt, og navnlig til at udvikle de Spirer til en rigere Fremtid, som den indeholder, var der i den lange Mellemtid ikke gjort synderligt Fremskridt. Et Par Forsøg i denne Retning, hvortil Stødet udgik fra Sverige, vare strandede paa Nordmændenes Tilbageholdenhed. Senere fremkom i Norge Forslaget til Ophævelsen af Statholderposten, som en mildere Form for Udslettelsen af den Bestemmelse, at dertil kunde vælges en Svensk. Da der næppe var nogen Tanke om at bringe denne Ret til Anvendelse, vilde det maaskee have været rigtigere at lade den Sag hvile, med mindre man var vis paa, at den kunde gjennemføres uden Vanskelighed. En saadan Vished troede vel ogsaa de Vedkommende at have; men de ere i saa Fald blevne høiligen skuffede. Det var nemlig ikke blot hos det gammelsvenske

Amalgamationsparti og den af samme forlokkede gamle Ankarsvärd, at ved denne Leilighed den gamle Vrede brusede op over det Utilfredsstillende i Frugterne af Felttoget af 1813—14 og i det for Finland og Pommern opnaaede Vederlag, men det viste sig tillige, at Misforholdet mellem Norges formelle Ligeberettigelse og de virkelige „reale Magtforhold" — for at jeg skal bruge et af Nutidens Stikord — i langt høiere Grad var den offentlige Mening i Sverige til Forargelse, end man havde troet. At selve Spørgsmaalet henstaaer uafgjort, er efter dets ringe praktiske Betydning temmelig ligegyldigt; men at Striden her ikke blot blev ført mellem de forskjellige Organer i Pressen, og heller ikke holdt sig indenfor de tvende Regjeringers snevre Kreds, men at ogsaa de tvende Folkerepræsentationer bleve dragne ind deri, har givet denne Conflikt en større Betydning, end nogen tidligere har havt. Et Gode har den dog medført, og det er, at Spørgsmaalet om en Revision af selve Unionsforholdene derved er bragt frem for den almindelige Eftertanke hos begge Folk. Der er da ogsaa alt gjort Skridt for at forberede en saadan, og jeg tvivler heller ikke paa, at man er skredet til Værket med gjensidig god Villie. Men en heelt anden Sag er det, hvorvidt der er Udsigt til, at de ville føre til Maalet; thi Opgaven er ikke det vistnok lette Arbeide, at give Foreningsacten en bedre og simplere Affattelse, men at udfinde Former, der kunne lede til et inderligere og frugtbarere politisk Samliv mellem de to Riger. Her møder da ikke blot den, som jeg haaber, forbigaaende Vanskelighed, at de to Landes Forfatningsforhold ere saa grundforskjellige, men tillige den Umulighed, under nogensomhelst Form at tilveiebringe en Fællesvillie, uden at der paa begge Sider offres noget af Enkeltvillien. Til et saadant Offer vil Sverige maaskee findes villigt, fordi det i sin langt overlegne Styrke finder en Borgen for, at det ogsaa i

Fællesskabet vil kunne gjøre sig vedbørligen gjældende. Men netop af den samme Grund vil Norge have Frygt for at gaae ind paa en hvilkensomhelst Ordning, der ikke er bygget paa den formelle Ligeberettigelse, saalænge det ikke ad anden Vei kan finde en fyldestgjørende Betryggelse, d. v. s. saalænge ikke Danmark kommer med. Derfor er dette ikke et blot dansk Spørgsmaal. **Danmark er ligesaa nødvendigt for Sverige og Norge, som Sverige og Norge ere det for Danmark.**

